

UZAK YOL ŐİR TOPLUSU-ERSALAN MİRZAYİ
(METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)

İrem HELVACIOĞLU

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

-2012-

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İrem Helvacıoğlu tarafından hazırlanan "Uzak Yol Şiir Toplusu-Ersalan Mirzayi (Metin, İnceleme, Sözlük)" başlıklı bu çalışma 19.10.2012 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Dilek ATAİZİ
(Danışman)

Üy.

Yrd. Doç. Dr. Farzaneh DOULOTABADI

ONAY
.../.../20....
(İmza)

Doç. Dr. H. Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖZET

UZAK YOL ŞİİR TOPLUSU – ERSALAN MİRZAYİ

(Metin, İnceleme, Sözlük)

HELVACIOĞLU, İrem

Yüksek Lisans – 2012

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Dilek ATAİZİ

İran sınırları içinde, 186.180 bin km²'lik bir bölgeye yayılmış bulunan Kaşkay Türkleri, bu bölgede Azerbaycan Türklerinden sonra en fazla nüfusa sahip Türk topluluğudur. Kaşkaylar, Türk göçebe yaşam tarzını devam ettiren dillerini ve kültürlerini ayakta tutmaya çalışan bir Türk halkıdır.

Kaşkaylar, yaşadıkları coğrafyada farklı halklarla olan ilişkileri sebebiyle dillerine sözcük, şekil ve ağız özellikleri bakımından yabancı etkiler almışlardır. Dillerindeki bu etkilere rağmen bugün Kaşkay Türkleri dillerini ve kültürlerini bilinçli bir şekilde korumaya çalışmaktadırlar.

Bu çalışmada, Oğuz Türkçesinin bir şivesi olan Kaşkay Türkçesi, ilk basılı edebi verimlerden olan Ersalan Mirzayi'nin "Uzak Yol" adlı şiir kitabı üzerinde ses ve şekil özellikleri incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kaşkay Türkleri, Kaşkay Kültürü, Oğuz Türkçesi, Kaşkay Türkçesi, Ersalan Mirzayi

ABSTRACT

UZAK YOL BOOK OF POETRY – ERSALAN MİRZAYİ

(Text, Analysis, Lexion)

HELVACIOĞLU, İrem

Post Graduate - 2012

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Adviser: Assist. Prof. Dr. Dilek ATAİZİ

Qashqai are Turkish people who live within the borders of Iran, have spread over an area of 186.180km² in Iran. After Azerbaijani Turks, they have the most excessive population that keep up the nomadic life style of old Turks and try to protect their language and culture.

In point of word, form and dialect features, the social geography and the communication of Qashqai Turks with different people has affected Qashqai Turkish. Today, Qashqai Turks protect their language and culture with consciously.

In this study, the phonetic and the form features of Qashqai Turkish which is an accent of Oghuz Turkish has been studied over the poetic text which is called "Uzak Yol" and has been written by Ersalan Mirzayi.

Key Words: Qashqai Turks, The culture of Qashqai, Oghuz Turkish, Qashqai Turkish, Ersalan Mirzayi

ÖNSÖZ

İran Türkleri içinde Azerbaycan Türklerinden sonra en fazla nüfusa sahip olan Kaşkay Türkleri İran'ın güney ve güneybatısında, İran hükümeti tarafından Vilayet-i Kaşkayî olarak adlandırılan geniş bir bölgede yaşamaktadırlar.

İran hükümetinin uyguladığı politikalar dolayısıyla bugüne kadar Kaşkay Türklerinin kültürleri, tarihleri ve dilleri üzerinde sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır.

Kaşkay Türkleri dillerine ve kültürlerine sıkı sıkıya bağlı bir halk olmalarına rağmen göçebe bir toplum olmaları yüzünden ya da belki kasıtlı sebeplerle yazılı verimleri günümüze ulaşmamıştır. Ancak son yıllarda Kaşkay şair, yazar ve araştırmacıları kültürlerine, edebiyatlarına ve dillerine ışık tutmaktadırlar.

Kaşkay edebiyatının önemli şairlerinden olan Ersalan Mirzayı “Uzak Yol” adlı şiir kitabında ilinin ve kültürünün renksizleşmesine, baskılara yenilmesine direnerek, anadili olan Türkçeye sıkı sıkıya bağlılığını göstermektedir.

Biz bu çalışmamızda Kaşkay Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini ve söz varlığını, “Uzak Yol” adlı şiir metni üzerinde inceledik. Bu çalışmanın Kaşkay Türkçesi alanındaki çalışmaları bir katkı olmasını umut ediyoruz.

Tez çalışmaları sırasında özellikle Farsça konusunda bana yardımcı olan, Kaşkay kültürüne dair değerli bilgilerini benimle paylaşan, beni destekleyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Farzaneh DOULATABADİ'ye çok teşekkür ederim.

Çalışmamın her aşamasında bilimsel ve manevi anlamda verdiği destek, gösterdiği sabır için değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dilek ATAİZİ'ne çok teşekkür ederim.

İrem HELVACIOĞLU

Ekim 2012 Eskişehir

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

آ	a, â	ع	‘
ا	a, e	غ	ğ
أ	é	ف	f
ب	b	ق	ķ
پ	p	گ	g
ت	t	ک	k
ث	ṯ	ل	l
ج	c	م	m
چ	ç	ن	n
ح	ḥ	نگ	ŋ
خ	ḫ	و	u, û, v
د	d	ؤ	ü
ذ	ẓ	ؤ	ö
ر	r	ؤ	w
ز	z	ؤ	o
ژ	j	ه	h
س	s	ی	i, î, y
ش	ş	ی	ı
ص	ş		
ض	ẓ		
ط	ṭ		
ظ	ẓ		

PDF Eraser Free

KISALTMALAR

A.	: Arapça
Age	: Adı geçen eser
Agm	: Adı geçen makale
bf.	: Birleşik fiil
c	: Cilt
c.	: Cümle
e.	: Edat
f.	: Fiil
F.	: Farsça
i.	: İsim
s	: Sayfa
s.	: Sıfat
t.	: Tamlama
T.	: Türkçe
z.	: Zarf
zm.	: Zamir

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii

1. BÖLÜM KAŞKAY TÜRKLERİ

1.1. KAŞKAY ADI.....	5
1.2. KAŞKAY TÜRKLERİNİN COĞRAFYASI.....	8
1.2.1. FİZİKİ COĞRAFYA.....	8
1.2.2. BEŞERİ COĞRAFYA.....	11
1.2.2.1. NÜFUS.....	16
1.2.2.2. SOSYAL TABAKALAŞMA.....	19
1.2.2.2.1. İL (EL).....	21
1.2.2.2.2. TAYFA (BOY).....	23
1.2.2.2.3. TİRE.....	25
1.2.2.2.4. BONKU (OBA).....	27
1.2.2.2.5. BİLE (BEYLE).....	28
1.3. KAŞKAY TÜRKLERİNİN TARİHİ.....	28
1.4. KAŞKAY TÜRKLERİNİN KÜLTÜRÜ.....	35
1.4.1. SOSYAL YAŞAM.....	35
1.4.2. DİL.....	43
1.4.3. EDEBİYAT.....	45

2. BÖLÜM
METİN İNCELEME

2.1. SES BİLGİSİ.....	49
2.1.1. ÜNLÜLER.....	49
2.1.2. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU.....	49
2.1.3. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU.....	50
2.1.4. ÜNSÜZLER.....	50
2.1.4.1. Dudak Ünsüzleri.....	50
2.1.4.2. Diş-Dudak Ünsüzleri.....	50
2.1.4.3. Diş Ünsüzleri.....	50
2.1.4.4. Damak-Diş Ünsüzleri.....	50
2.1.4.5. Ön Damak Ünsüzleri.....	50
2.1.4.6. Arka Damak Ünsüzleri.....	51
2.1.4.7. Gırtlak Ünsüzü.....	51
3. DİL İÇİNDEKİ SES OLAYLARI.....	51
3.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	51
3.1.1. a>e Değişimi.....	51
3.1.2. ı>i Değişimi.....	51
3.1.3. a>o Değişimi.....	52
3.1.4. e>o Değişimi.....	52
3.1.5. u>a Değişimi.....	52
3.1.6. Kelime Başında Ünlü Genişlemesi.....	52
3.2. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	52
3.2.1. -k>-ğ- Değişimi.....	52
3.2.2. -k>-h ve -ğ>-h Değişimi.....	52
3.2.3. -k>-g- Değişim.....	53
3.2.4. -p>-b Değişimi.....	53

3.2.5. -r->-d- Değişimi.....	53
3.2. 6. -t->-d- ve d->t- Değişimi.....	53
3.2.7. -c->-ç- ve ç->c- Değişimi.....	53
3.2.8. b- > m- Değişimi.....	53
3.2.9. -d->-l- Benzeşmesi.....	53
3.3. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi.....	53
3.4. Ünsüz İkizleşmesi.....	54
3.5. Kelime Ortasında Ünsüz Değişimi (Metatez)	54
3.6. Ünsüz Uyumsuzluğu.....	54
4. ŞEKİL YAPISI.....	54
4.1. YAPIM EKLERİ.....	54
4.1.1. İSİMDEN İSİM TÜRETEN EKLER.....	54
4.1.2. İSİMDEN FİİL TÜRETEN EKLER.....	57
4.1.3. FİİLDEN İSİM TÜRETEN EKLER.....	57
4.1.4. FİİLDEN FİİL TÜRETEN EKLER.....	59
4.2. ÇEKİM EKLERİ.....	60
4.2.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ.....	60
4.2.1.1. Yalın Durum.....	60
4.2.1.2. Yönelme Durumu	61
4.2.1.3. Bulunma Durumu.....	61
4.2.1.4. Ayrılma Durumu.....	61
4.2.1.5. Eşitlik Durumu.....	62
4.2.1.6. Vasıta Durumu.....	62
4.2.1.7. Çokluk Eki.....	62
4.2.1.7.1. Belirtme Adı.....	62
4.2.1.8. İyelik Ekleri.....	62
4.2.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ.....	64

4.2.2.1.ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ.....	64
4.2.2.1.1.ZAMAN EKLERİ (BİLDİRME KİPLERİ).....	64
4.2.2.1.1.1. Geniş Zaman.....	64
4.2.2.1.1.2. Şimdiki Zaman.....	64
4.2.2.1.1.3. Gelecek Zaman.....	64
4.2.2.1.1.4. Görülen Geçmiş Zaman.....	65
4.2.2.1.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	65
4.2.2.1.2. ŞEKİL EKLERİ (TASARLAMA KİPLERİ).....	66
4.2.2.1.2.1. EMİR KİPİ.....	66
4.2.2.1.2.2. İSTEK KİPİ.....	66
4.2.2.1.2.3. ŞART KİPİ.....	66
4.2.2.1.2.4. GEREKLİLİK KİPİ.....	66
4.2.2.2. ŞAHIS EKLERİ.....	67
4.2.2.2.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	67
a) I. Teklik.....	67
b) II. Teklik.....	67
c) III. Teklik.....	67
d) I. Çokluk.....	67
e) II. Çokluk.....	67
f) III.Çokluk.....	68
4.2.2.2.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	68
a) I. Teklik.....	68
b) II. Teklik.....	68
c) III. Teklik.....	68
d) I. Çokluk.....	68
e) II. Çokluk.....	68
f) III.Çokluk.....	68

4.3. BİRLEŞİK YAPILI FİİLLER.....	69
4.3.1.Yardımcı Fiiller.....	69
4.3.2. Tasvir Fiilleri.....	69
4.3.2.1. Yeterlilik Fiili.....	69
4.3.2.2. Sürerlilik Eylemi.....	69
4.3.2.3. İsteklenme Eylemi.....	69
4.4. EK FİİL.....	69
4.4.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı.....	69
4.4.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı.....	70
4.4.3. Ek Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zamanı.....	70
4.5. ÇEKİMSİZ FİİLLER.....	70
4.5.1. İsim Fiiller.....	70
4.5.2. Sıfat Fiiller.....	70
4.5.3. Zarf Fiiller.....	70
4.6. SORU.....	71

3.BÖLÜM

METİN

UZAK YOL.....	72
SONUÇ.....	178
SÖZLÜK.....	180
KAYNAKÇA.....	198
EK(Metnin orijinalinden örnekler).....	202

TABLULAR

Tablo.1: Ünlüler Tablosu.....	49
Tablo.2: Ünsüzler Tablosu.....	50
Tablo.3: Zaman Ekleri.....	66
Tablo.4: Tasarlama Kipleri.....	68
Tablo.5: Şahıs Ekleri.....	68

GİRİŞ

Kaşkay Türkçesini incelediğimiz ve Kaşkay Türklerini ele aldığımız tezimiz, giriş kısmı ile birlikte 3 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamamızın amaç, konu, kapsam ve yöntemi anlatılmış, incelenen metnin imlası ve metin hakkında bilgiler verilmiştir.

I. Bölüm: Kaşkay adı, Kaşkay Türklerinin fiziki ve beşeri coğrafyası, nüfusu, sosyal tabakalaşması, tarihi, sosyal yaşamı, dili ve edebiyatı hakkında bilgilerin verildiği bölümdür.

II. Bölüm: Uzak Yol adlı şiir kitabından oluşan metnin ses ve şekil özellikleri bakımından incelendiği bölümdür.

III. Bölüm: Arap alfabesinden Latin alfabesine çevriyazı işaretleri ile aktarılmış olan Metin bölümüdür.

Sonuçta ise, metinde tespit edilen ses ve şekil özelliklerine dair değerlendirmelerden oluşmaktadır.

Sözlük kısmı, incelediğimiz metinde geçen ancak güncel Türkçe söz varlığında bulunmayan kelimelerin anlam karşılıklarını içermektedir. Bu sözlük, şairin kitabına eklediği 5 sayfalık sözlük bölümünde yer alan, Kaşkay Türkçesine özgü bazı sözcükleri de içermektedir. Kaynakça'dan sonra ise metinden seçmiş olduğumuz şiirler yer almaktadır.

AMAÇ

Bu araştırma Kaşkay Türkçesi ile günümüzde yazılmış Uzak Yol adlı şiir kitabı üzerinden yapılacaktır.

KONU

Uzak Yol Adlı şiir kitabı, metin transkripsiyonu, ses ve şekil özelliklerinin belirlenmesi, metinde geçen kelimelerin sözlüğünün oluşturulması.

KAPSAM

Bu çalışma Kaşkay Türkçesi ile yazılmış olan Uzak Yol adlı eser üzerinde yapılan çalışma ile sınırlıdır. Bu eser üzerinden Kaşkay Türkçesinin ses ve şekil özellikleri incelenmiş ve metinde geçen kelimelerin sözlüğü oluşturulmuştur.

YÖNTEM

Giriş kısmında, Kaşkay kültürü, tarihi, sosyal yaşamı üzerine bilgiler verilmiş, Uzak Yol adlı eser kısaca tanıtılmıştır.

Metin ve inceleme kısmında, kitabın Arap alfabesinden Latin alfabesine transkripsiyonu yapılmış, bu metin üzerinden ses ve şekil özellikleri incelenmiştir.

Şiirdeki şairin kendi yazdığı beyitler 5'er 5'er numaralandırılmış, diğer şairlerden alıntı yaptığı ve şiirlerinin başında kendi fikirlerini ifade ettiği cümleler harflendirilmiştir. Örnek birimler beyit numaralarına göre gösterilmiştir. Sözlük bölümünde sözcüklerin metinde kullanıldıkları şekliyle sözcük türleri ve Türkiye Türkçesindeki karşılıkları belirtilmiştir.

METNİN İMLASI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Uzak Yol adlı şiir kitabı üzerinde yaptığımız metin, inceleme ve sözlük çalışmamızı oluştururken özellikle metnin imlası konusunda bir takım sıkıntılar yaşadık.

Eserlerini kendi kısıtlı imkânlarıyla yayımlamaya henüz yeni yeni başlamış olan Kaşkayların sözlü edebiyat geleneğini yazı diline aktarma anlayışı, yazı dili geleneği Kaşkay edebiyatında henüz filizlenmektedir. Anadilleri Türkçe ile yazdıkları eserleri Fars alfabesine aktararak icra etmeleri oldukça zor bir durumdur. Kaşkay edebiyatının *Alıncak Ulduzu* adlı eserden sonraki ikinci önemli eseri olan *Uzak Yol* adlı şiir kitabında bu nedenlerden dolayı imla sorunu görülmektedir. Metinde aynı kelimeler farklı imlalarla yazılmıştır. Örneğin şeytan kelimesini aynı şiirde hem şeyetan (m) hem de şeytan (1818) olarak yazmıştır. Biz metinde kelimeler arasında imla bakımından uyum sağlamak adına imla sorunlarını doğru bulduğumuz şekliyle düzeltmeyi tercih ettik.

İncelediğimiz metin bir şiir metni olduğu için beyitleri numaralandırırken metinde düzen sağlamak amacıyla bazı şiirlerde şairin nazım şekline bağlı kalmadık. Beyitleri ikilikler, üçlükler ve dörtlükler şeklinde düzenledik. Şairin şiirlerin başında diğer şairlerden alıntı olarak kullandığı beyitleri ve şiirleri hakkında yaptığı kendi açıklamalarını rakam yerine harfle gösterdik ve şairin diğer şairlerden almış olduğu beyitleri italik yazıyla belirttik.

Şair klasik Fars şiiri anlayışı ile şiirlerini yazdığından ve şiirlerinde çok fazla Farsça ve Arapça sözcük kullandığından özellikle Farsça ve Arapça sözcüklerin yazımında Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ındaki imlasına bağlı kaldık, Arapça ve Farsça kelimelerde uzun ünlü kullandık.

Metinlerde yer alan “ng” sesini Türkçe kelimelerde “ŋ” olarak gösterdik. Aynı imlayı Farsça kelimelerde “ng” olarak belirttik. Çünkü “ng” metinde Farsça ve Türkçe kelimelerde aynı imla ile yazıldığı halde Türkçe kelimelerde ek Farsça kelimelerde ise ses özelliği teşkil etmektedir. Dolayısıyla Türkçe kelimelerde ek

görevinde bulunan “ng” ɳ ile gösterilmiştir. Ör: güleɳ (82) “gülsün” dorengligi (200) “iki renkliɳi”

METİN HAKKINDA BİLGİLER

Uzak Yol Kaşkay Türkçesi ile kaleme alınmış bir şiir kitabıdır. Kitap Ersalan Mirzayi tarafından farklı tarihlerde yazılmış şiirleri içermektedir. Kitabın basım yılı Hicri 1388 (M. 2010)'dir.

Kitabın giriş kısmında Kaşkay Türkçesi sözlüğü ve Kaşkay Türkçesinin Atasözleri (Atalar sözü) adlı eserlerin yazarı Esedullah Merdani Rahimi'nin Ersalan Mirzayi'nin edebî kişiliği ve Kaşkay şiiri üzerine görüşlerini belirttiği bir önsöz, sonrasında da şairin büyüklerinin ve yakınlarının kendisine verdikleri destekten dolayı teşekkürleri yer almaktadır.

Kitabın son beş sayfasında Kaşkay Türkçesine ait 174 kelimenin Farsça açıklama ve karşılıkları verilmiştir.

181 sayfadan oluşan kitapta 76 şiir bulunmaktadır. Şiirler 9 bölümden oluşmaktadır. Şiirlerden bazılarının başlarında şairin başka şairlerden aldığı dörtlükler ve şairin şiirleriyle ilgili kendi açıklamaları bulunmaktadır.

1. BÖLÜM

KAŞKAY TÜRKLERİ

1.1. KAŞKAY ADI

İran sınırları içinde yaşayan ve eski Türklerin göçebe yaşam tarzını günümüzde de tüm gelenekselliği içinde yaşatan Kaşkay Türklerinin, Kaşkay adını nereden aldıkları tam olarak bilinmemektedir.

Kaşkay adı ve Kaşkayların kökenlerine dair birçok kaynakta farklı görüşler bildirilmekte, bu konuya dair kesin bir kaniye ulaşılamamaktadır. Kaşkay Türklerinin Kaşkay adını nereden aldıkları ve bu adın ne anlamına geldiği aşağıdaki bilgilerde aktarılmaktadır.

Mehmet Karaarslan, makalesinde “Kaşkay” adının geçtiği ilk tarihi metin Safevi döneminin de öncesine, 1453 yılına götürülebileceğini ifade etmiştir.¹ O zamandan bu yana birçok araştırmacı “Kaşkay” sözcüğünün kökeni hakkında değişik görüşler ileri sürmektedir.

Muhittin Çelik, Kaşkay adının kökenine dair birçok araştırmacının görüşünü şöyle belirtir:

Türk kültürünün göçebe ruhunu tüm renkleriyle yaşatan Kaşkayların adına dair görüşünü İran’ın 19. asır tarihçilerinden Sipihr şöyle bildirir:

“Halaçlar, Rum’dan İran’a geldikten sonra, onlardan bir kısım tayfa ayrılarak Fars’a göçtü. Rum vilayetinin Halacistan bölgesinden sakin olup kalan tayfalar, göçenleri “Kaçgar” diye adlandırdılar.

Bazı kaynaklar da “Kaşkai” ve “Kaçkai” kelimeleri arasındaki benzerlikten yola çıkarak, Türk dilindeki “kaç” (fırlar etmek, kaçmak) fiilinden geldiği görüşü ileri sürülmüştür. Bu kelimenin daha sonra telaffuz bozulmasına uğrayarak “Kaçkai” iken

¹ Mehmet Karaarslan, “Başlangıçtan Günümüze Kaşkay Dili ve Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler”, *Karadeniz Araştırmaları*, sayı: 31, Güz 2011, s.137.

“Kaşkai” şeklinde dönüştüğü belirtilmektedir. Balayan’a göre “Kaşkay” adının Kuzey Azerbaycan’da Savalan’ın batısında bulunan Gaşgadağ ismiyle bağlantısı vardır.

Oberling’e göre: “Alnı beyaz atın uğur getirdiğine inanılırdı. Bu batıl inançtan dolayı zamanla bu kabile fertleri “Kaşkay atlılar” (atların alnında beyaz benek olan atlılar adıyla tanındılar. Zamanla bu ad “Kaşkaylu” (lu ekinin Farsçadaki karşılığı “i” olduğundan dolayı Kaşkaylı > Kaşkai olmuştur.) şeklinde kısaldı” demektir.

Morisden, mahalli kaynaklara dayanarak, “ Kaşkai” adının ilk defa Cani Ağa Kaşkai isimli Şah Abbas idaresinde makam sahibi bir şahıstan alındığını belirtmiştir.²

Ahmet Caferoğlu’na göre Kaşkay adı, Kaşkayların taşıdıkları kabile adı “alnı beyaz lekeli at” anlamında olan “Kaşka”dan türemektedir.³ Muharrem Ergin de Kaşkayların “alaca atlı” olduklarından dolayı “ alaca yontlu” kabile adını alan Türk boyu gibi, bunların da sırf “alnı beyaz lekeli” kabile adını aldıklarını belirtir.⁴

Babek Cavanşir, Hüseyin Ciddi’ye göre “Kaşkay” kelimesinin “Keş “ve “Kayı” kelimelerinden oluşan birleşik ad olduğu belirtilir. Keş “kale” anlamında olan Keş şehrinin adından gelmektedir. “Kayı” ise Oğuz boylarından olan Kayı boyunun adındandır. Kayı sözcüğünün anlamı ise sert ve dayanıklıdır. Böylece Kaşkayî kelimesi “dayanıklı veya alınamaz kale” anlamına gelmektedir. Cavanşir’in Henry Field’dan aktardığı bilgiye göre, Kaşkay adı için “Rivayete göre Moğol saldırısından kaçan Türkmenler Irak Acem’e ulaştıklarından onlardan bir grup için kaçanlar anlamına gelen “Kaçkayı” adını kullandılar denmektedir.⁵

Şehram Ahur “İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı” adlı çalışmasında Kaşkay kelimesinin adı ile ilgili görüşlerini şöyle belirtir:

² Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.658.

³ Ahmet Caferoğlu, “İran Türkleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, sayı:50 Ankara, 1966, s.125.

⁴ Muharrem Ergin, “Kaşkay Türkleri Üzerine Açıklama”, *Türk Kültürü Dergisi*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, sayı:6, Ankara 1963, s.55.

⁵ Babek Cavanşir, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortaçağ Tarihi Programı, 2001, İstanbul, s.3-4.

Tarihçilerin bir kısmı “Kaşkay” kelimesine dilcilik yönünden yaklaşp varsayımlarda bulunmuşlardır. Farsname-i Nasiri kitabının yazarı, Mirza Hasan Han Fesai, bu sözcüğün “kaç” ve “Kayı” kökünden geldiğini ve firari (kaçan) anlamını ifade ettiğini, ancak zaman sürecinde “Kaşkayî” şeklini aldığını yazmıştır. Fesai'nin bu görüşünü Demorgny dahil birçok araştırmacı savunur. Bazı tarihçiler aynı mantıktan yola çıkarak, Kaşkayların “Kayı” oymağının firarileri olduğunu söylemişlerdir. Azerbaycanlı Tarihçi Mirali Seyidov, Kaşkay kelimesinin “kaşka” ve “ay” olarak iki bölümden oluştuğunu ve “parıldayan, ışıkveren Tanrı, yaratıcı anlamına geldiğini yazar. Bir diğer Azerbaycanlı Türkolog F. Ağasioğlu'nun da bu sözcüğün “ hem ay hem de ay Tanrısı” anlamını ifade ettiğini belirtmiştir.⁶

Bu görüş, eski Türklerdeki totemizmle bağlantılı olabilir. Totem kutsaldır. Tıpkı kurt ve atın kutsallığı gibi Göktanrı inancı dolayısıyla ay eski Türklerde kutsaldır. Nitekim “Tengricilik” inancında, doğa ruhlarla doludur. Bugün bazı Türk halkalarında örneğin Sibiry Türklerinde “Aykız” adı verilen ve “Gök” ün 3. katında oturan bir ay tanrıçası olduğu ve bunun güzelliği temsil ettiği inancı vardır. Tengricilik anlayışında var olan bu “ay” olgusunun Kaşkay kelimesi ile Türk inançlarına bağlı olarak ilişkili olması muhtemel olabilir.

Etnografik görüşler olarak da bazılarının Kaşkay adının Türkistan'da olan Kaşgar şehri ile birleştirmek olduğunu belirtir. Şehram Ahur Oberling'e göre Kaşkay kelimesinin Azerbaycan'da bulunan Gaşgadağ ve Özbekistan'daki Kaşka Doya ismiyle bağlantılı olduğunu söyler.⁷

Alper Aksoy'un bu konudaki görüşü “Kaşgay”, “Gaşgay”, ”Kaşkai” şekillerinde söylenen Kaşkay adının “Alnı beyaz lekeli at” anlamına geldiği yönündedir. Ancak Şehram Ahur'un belirttiği gibi o da bazı Kaşkay büyüklerinin, Kaşkay adının Kaşgar şehrinde geldiğini söylediklerini belirtmektedir.⁸

Yaşar Kalafat, Kaşkay adının nereden geldiği hakkında birkaç görüş olduğunu belirtmiştir. İlk olarak Kaşkay adı iki kelimedden oluşmaktadır: “Kaş-kayı”. Kaş akıncı birlik demektir. Kayı ise 24 Oğuz boyundan biridir görüşünden bahseder.

⁶ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.21.

⁷ Ahur, a.g.e., s.22 .

⁸ Alper Aksoy, “Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı:7, Ankara, 1980, s.8.

İkinci olarak Kaşkay adının atlarının alını beyaz olduğu için bu adı aldığını, üçüncü olarak, Kaşgar şehrinin Kaşkayların yaşadıkları ilk yer olduğu için Kaşkay adını almış olabilecekleri görüşünden bahseder.⁹

Faruk Sümer'e göre ise Kaşkay adının nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Türkçede Kaşkai, at, koyun ve sığır gibi hayvanların alnındaki akıtma demek olduğu gibi Çağataycada parlak ve yiğit anlamlarına gelmektedir. Kaşkay adının bunlardan biri ve özellikle birinci ile ilgili olması muhtemeldir. Buna karşılık kelimenin geldiğine dair kaçar devri müverrihlerinin sözlerini tasdik etmek mümkün değil gibi görünmektedir.¹⁰

Eski Türklerin konar-göçer hayat tarzını, at üzerine kurulu olan bozkır medeniyetini devam ettiren Kaşkaylar için atın gerek ekonomik gerekse manevi anlamda büyük öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında Kaşkay adı için en doğru görüşün “alını beyaz lekeli at” olduğu fikrindeyiz.

1.2. KAŞKAY TÜRKLERİNİN COĞRAFYASI

1.2.1. FİZİKİ COĞRAFYA

Yaşadıkları coğrafyanın sınırları içinde kültürlerini, kimliklerini o coğrafyanın gölgesi altında koruyan Kaşkayların, bu sınırlara ne zaman geldiklerine dair kesin bir bilgiye ulaşamamaktayız. Ancak bugün İran coğrafyasında Türklerin yaşadıkları yerler değerlendirildiğinde Kaşkay Türklerinin geniş bir alana yayıldıkları bilgisine ulaşılmaktadır.

Yalçın Sarıkaya'ya göre Nadir Şah'ın 18. yüzyılın ortasında Türkleri bugünkü İran coğrafyasının tamamına siyasal anlamda da hakim kılmasından itibaren Türkler üç ana bölgede yoğun olarak yaşamaya başladılar. Bu durum günümüzde de devam etmektedir.

⁹ Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk inançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim> (17 Ağustos 2012).

¹⁰ Faruk Sümer, “İran’da Yaşayan Türk Oymakları: Kaşkaylar”, *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl: X, sayı:120, Ankara, 1972, s.1238 (14).

Üç bölgeden birincisi, Güney Azerbaycan ya da “ Kuzey Batı Türk Yurtları” diye adlandırılan Tahran’ın doğusundan başlayarak güneyde Büyük Çöl’ün (Deşt-e Kebir) batı sınırına takiben Kum’a oradan da batıya yönelerek Tefriş, Melayir, Nihavend, Hemedan’ın batısından kuzeybatıya yönelip Bicar, Miyandap (Goşaçay), Soğukbulak (Mahanbad), Negade (Sulduz), Türkiye-Irak-İran sınırının kesiştiği noktadan Türkiye sınırı boyunca uzanıp Nahcivan-Ermenistan-Azerbaycan sınırı boyunca Hazar kıyısına ulaşır, güneyde Talış, Halhal, Rudbar, Kazvin’den Tahran’a ulaşan sınırlar arasında kalan bölgedir.

İkinci bölge “Kuzeydoğu Türk Yurtları” denilen, Hazar denizinin doğu ucunda bulunan Bender’e, Türkmen’den doğuya doğru Türkmenistan sınırı boyunca devam eden ve Afganistan sınırını takip edererek güneye doğru yay çizen Daşlıburun, Çat, Derbend, Deregez, Kelat, Nadiri, Serehi, Salihabad, Tayban’dan Büyük Çöl’e (Dest-e Kebir) inen ve oradan batıya dönerek gölün kıyısını takiple; Bircand, Firdevs, Kaşmir, Sebzevar, Abbasabad, Şahrud, Damğan’dan kuzeye yönelip Gorgan’a varan çizginin ihata ettiği ve Horasan Türkleri ve Türkmenlerin yaşadığı bölgedir.

Üçüncü bölge ise “Güney ve Merkez Türk Yurtları”dır. Bu bölgeyi İran’ın güneybatısından Basra Körfezi boyunca uzanan Zagros Dağları ile bu dağların oluşturduğu plato ve yaylalar oluşturur. Aynı zamanda tarihi seyre uygun olarak Kaşkayî Yurdu da denmektedir. Bölgeyi Gamse, Çahar Mahal, Bahtiyarî, Burçin, Lerdergan, Ramhormoz, Behbehan, Ağacari, Semirun, Bender Lange, Benderhemir, Hacıabad, Darab, İglid, Abade şehirleri çevrelemektedir. Bölgenin merkezi şehri Firuzâbâd’dır.¹¹

İran’da “Türk Yurtları” olarak adlandırılan bu bölgelerde Azerbaycan Türkleri, Horasan Türkleri, Türkmenler, Kaşkay Türkleri farklı şehirlerde Türk birliğini ve geleneklerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

İran Türkleri arasında, Azerbaycan Türklerinden sonra, gerek nüfus gerekse nüfuz yönünden büyük bir kuvvet teşkil eden halk şüphesiz Kaşkaîlerdir. Bu Türklerin Cengiz istilasında önce İran’a geldikleri söylenir. Önceleri Azerbaycan’da

¹¹ Yalçın Sarıkaya, *Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran’da Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008, s.61.

Mugan sahrasında yaşarlarken birkaç yüzyıl önce Fars vilâyetine intikal ettirilmişlerdir. Şaşılacak bir şekilde, Türklüğün çok eski boy ve disiplin gelenekleri hâlâ sürdürürler. Her sene muntazam ve aksaksız bir göçle yaylaya çıkarlar, kışlağa inerler. Kışları Firuzabâd ve Kazerun gibi şehirler ile Basra Körfezi'ne dökülen Mund Irmağı kıyılarında yazıları ise Kuzey İsfahan'dan Zagrosların bir kolu olan Dinar Dağları'ndan geçirirler.¹²

Kaşkaylar yarı göçebe hayatı yaşamakta olduklarından, büyük bir sahayı göçlerine uygun bir şekilde planlamış, Bahtiyariler, Mamaseniler, Kühgelüyeler ve Hamseliler gibi hatırı sayılır İran kabileleriyle iyi ilişkiler kurmuşlardır.¹³

Kaşkayların kültürleri, geleneğe dayalı bir kültürdür. Dolayısıyla göç olgusu Kaşkay kültüründe bir ritüeldir. Bu ritüel, göç sahasının belirlenmesiyle başlar. Göç sahası belirli sınırlar dahilinde oluşturulur. Genellikle tercih edilen yaylalar çok değişken olmaz. Bir aile olağanüstü bir durum olmadıkça aynı yaylaya gitmeyi tercih eder.

Kaşkay Türk uruğunun enine boyuna yayıldığı göç sahası, yarım ay şeklindeki Kara-ağaç ırmağı kıyıları boyunca uzayan saha ile buraya giren kalabalık nüfuslu Arab, Ferraşbend, Firuzâbâd, Hineşur kasabalarını ve bundan başka yaz göçü bölgesini teşkil eden İsfahan-Şiraz yolu batısındaki çevre ile Şikânürü ve Melbur Irmaklarının yukarı mecrasını, kendi sınırları içerisine almaktadır.¹⁴

Kaşkayların yayıldıkları bölge 186.180 bin km²'dir. Bu saha son yıllarda İran Hükümeti tarafından "Vilayet-i Kaşkaî" adı ile ayrı bir idari bölgeye ayrılmıştır. Tahminen üç yüz meskun mahalli içine alan 15 şehre bölünmüştür.¹⁵

Kaşkay Türklerinin 15, Firuzâbâd ile birlikte 16 yaşayış yeri vardır. Bunların bir kısmı yaylak, bir kısmı kışlaktır:

Yaylakları: 1. Şeş Nahiyе 2.Çahar Denge 3.Kam Firuz 4.Erdekan 5.Kâkân

¹² Hâlid Laziboğlu, "İran Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı:7, Ankara, Ağustos, 1980 s.87.

¹³ Ahmet Caferoğlu, "İran Türkleri", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı:50, Ankara,1966, s.125.

¹⁴ Caferoğlu, a.g.m., s.125.

¹⁵ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.658.

Kışlakları: 1) Heşt 2) Cerre 3) Famur 4) Ferraşbend 5) Mahalle Erbaa 6) Firuzâbâd 7) Mimend 8) Efzer 9) Honc 10) Mahur Milati 11) Kazerun¹⁶

Bu bilgilerden hareketle Kaşkay halkının İran güneyinde oldukça geniş bir arazide yayılmış olduklarını düşünebiliriz.

Ahur, bu yayılım alanının 186180 kilometre kareyi kapsadığını belirtirek Kaşkayların bölgelerdeki dağılımını şöyle verir:

- 1) Buşehr Ostan'ı : 37653 kilometre kare
- 2) Bender Lenge Şehrastan'ı (ilçesi): 21340 kilometre kare
- 3) Bahbahan ilçesi: 3815 kilometre kare
- 4) Ramhormaz ilçesi : 4313 kilometre kare
- 5) Bruçen ilçesi: 4413 kilometre kare
- 6) Semirom ve Kamse (Şehreza) ilçeleri: 9173 kilometre kare
- 7) Fars Ostanı-Neyriz, İstehbarat ve Fesa'nın dışında:- 111852 kilometre kare¹⁷

1.2.2. BEŞERİ COĞRAFYA

Kültür, dil ve köken milliyeti oluşturan başlıca unsurlardır. Çeşitli kaynaklarda Türk kelimesinin anlamı töreli, töre sahibi, olgun kimse olarak geçmektedir. Töre de kültürün bir göstergesidir. Kaşkaylar törelerine ve kültürlerine bağlılıklarıyla Oğuz boyunun Türk kökenlerini taşırlar.

Türklerin İran'daki varlıkları miladın başlarına kadar uzanmaktadır. Türk akıncıları İran'a iki koldan Kafkasya ve Amu-derya üzerinden sarkmışlardı. Günümüzde Bizans, eski Pehlevi, Gürcü, Ermeni ve Alban kaynaklarında yer alan irili ufaklı sayısız bilgi Türklerin İran'la temasının daha M.Ö IV. yüzyıla kadar gerilere gittiğini tayin etmektedir. Ermeni kronik yazarlarından Movsey Horenlî

¹⁶ Ali Kafkasyalı, "İran Türkleri", Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.103.

¹⁷ Şehram Ahur, "İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara, 2001, s.14-15.

M.Ö. I ve miladi başlarında kalabalık Hun, Bulgar gruplarının Kafkasya'dan içeri daldıklarını, Gürcü yıllığı ise daha Büyük İskender döneminde (M.Ö. 336-323) Kür nehri üzerinde Honların (Hunların) dört büyük istihkam veya üst kurduklarını yazmaktadır. Miladi başlarında Türklerin Azerbaycan ve oradan da İran'a yönelik akınlarının hızlandığına ilişkin bilgiler artmaktadır. Gelen Türk grupları arasında Honlar, Bunturklar, Haylanturklar, Bulgar ve Vgundur (Togan bunu Bayındırlarla özleştirmektedir) daha kalabalıktır.¹⁸

Kökenleri hakkında kesin bir bilgiye rastlanmamaktadır. Başçıların verdikleri bilgiye bakılırsa, aslen Oğuz boyundan kopma bir Türk uruğudur. Orta Asya'ya yerleştikten sonra, güya Cengiz Han'ın ordusuna katılmış. İran'a gelerek burada yerleşmişlerdir. Kafkasya eteklerine inenleri bulunduğu gibi, kendilerini Akkoyunlulardan sayanlar da vardır.¹⁹

Kaşkay halkının İran'a gelişleri ve etnografik kimlikleri hakkında pek çok görüş öne sürülmüştür. Kaşkayların kökenlerine dair görüşler aşağıdaki bilgilerde aktarılmaktadır.

Muhittin Çelik, Kaşkayların İran topraklarına ne zaman ve nasıl geldiklerini araştırmacıların görüşlerine göre şöyle belirtir:

Fesâî'ye göre, Kaşkaylar, Irak ve Kum'un çevresinde bulunan Halaçlardan olup, sonra onlardan ayrılıp Fars'a göçen Halaçlarla iki kola ayrıldılar. Onların bir kısmı yerleşik hayata geçerek Halaç adını korudular. Konar-göçer olan ikinci kısmın Kaşkay ili bölgesinde yaşıyor. Kaşkayları "Kaşgar" ile alakalandıran yazarlar, Kaşgayları Karahıtayların soyundan sayarak, onların kuzeydoğudan, Orta Asya'dan Fars'a ayrı gitme fikrini savunurlar. M. Keyhan'a göre Kaşkayların Anadolu'dan İran'a göçtüklerini, bir kısmının da Cengizhan devrinde Turan'da yaşadıklarını sonra Nadir Şah'ın emriyle İran'a gelen Türkler olduklarını Horasan'dan Sistan'a ve Kirman yolundan Fars bölgesine geldiklerini, daha sonraları ise güneyden yavaş yavaş kuzeye doğru Bahtiyari ve mücaviri olan Acem Irak'ına yerleştiklerini belirtmektedir. Said Nefisi'ye göre Kaşkayların Şah İsmail veya Şah Abbas Safevi tarafından İran'ın güney illerine göçürüldüğünü, Kafkasya'dan İran'a göçürülme

¹⁸ Aygün Attar Haşimzade, *İran'ın Etnik Yapısı*, Ankara, 2006, s.62-63.

¹⁹ Ahmet Caferoğlu, "İran Türkleri", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı:50, Ankara, 1966, s.125.

sebebinin de 1607-1618 yılları arasındaki Osmanlı-İran Savaşı esnasında Kaşkayların ve Kaçarların Osmanlılarla olan yakınlığı olduğunu, bu yüzden Azerbaycan'dan uzaklaştırıldığını yazmıştır. Ayrıca Dr. Haşmetullah Tabibi'ye ve Ahmet Caferoğlu'na göre de Kaşkay aşiretinin Moğolistan'dan ve Türkistan'dan Cengiz'in ordusundan kaçarak bu topraklara geldiklerini belirtmiştir.²⁰

Ali Kafkasyalı, Şah Abbas'ın Osmanlı ordusunun Kafkasya'yı aldığı sırada karşı gelmeyip onlara tabi olan Kazakların Şemseddinli ve Otuziki oymaklarını, Osmanlı ordusu çekildikten sonra onları cezalandırmak ve bazı bölgeleri emniyete almak için Karabah ve Şirvan halı ile birlikte 15 bin aileyi Ferahabad'a yerleştirdiğini, kazak oymağını ise Fars bölgesine sürdüğünü ve bugünkü Kaşkayların bir kısmının Kazakların torunları olduğunu yazmıştır.²¹

Kaşkayların kökeninin Halaçlarla bağlantılı olması da muhtemeldir. Faruk Sümer, bu topluluğun çekirdeğini teşkil eden oymağın (Şahiler) Halaçlardan olduğu hakkında aynı devir müverrihlerinin sözlerine inanılabileceğini söylemektedir. Ayrıca Fars eyaletinde yaşayan Türkmen oymaklarına mensup bir çok kolun, XVIII. yüzyılın birinci yarısındaki Afgan istilâsı zamanında Halaçlar'a (Şahiler) mensup kuvvetli bir oymağın etrafında toplanarak Kaşkay İli'ni meydana getirmiş olduklarını belirtmiştir.²²

Kaşkayların kökeni ve İran topraklarına ne zaman geldiklerine dair kesin bir bilgi alınmamakla beraber, birçok araştırmacının ortaya koyduğu çeşitli bilgiler gösteriyor ki XII.-XIV. yüzyıllarda İran'a gelmişlerdir.

Dil, folklor, el sanatları bir topluluğun hangi halka mensup olduğunu açıklayan kanıtlardır. Buradan yola çıkarak Şehram Ahur'un belirttiği gibi Kaşkayların dil, müzik ve şifahi edebiyatlarına bakıldığında onların Azerbaycan Türkleriyle yakınlığı göze çarpmaktadır. Özellikle edebiyatlarındaki ortaklığın, Aşık Garip, Köroğlu, Kerem ve Aslı gibi halk hikayeleri, bunun yanı sıra Muğanlı, Beydilli Şamlı, Musullu, Afşar, Bayat, Karagözlü ve İğdır gibi oymakların hem

²⁰ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.659-660.

²¹ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.53 .

²² Faruk Sümer, "İran'da Yaşayan Türk Oymakları: Kaşkaylar", *Türk Kültürü Dergisi*, yıl: X sayı: 120, Ankara, 1972, s.1238.

Azerbaycan hem de Kaşkay aşireti bölgesinde var olması, Kaşkayların Azerbaycan kökenli olma olasılığını da arttırmaktadır.²³

Cavanşir, Kaşkayların sıfahi olarak nesilden nesile aktarılmış bilgileri dışında yazılı tarihlerinin de olmadığını 1970'lerde bile büyük çoğunluğunun hâlâ konar-göçer hayatı yaşadığı bu aşiretin yazılı tarihinin olmamasının, Türk tarihinin eski devirlerini hatırlattığını yazar; derlenen şifahi bilgiler ışığında Kaşkayların soy kütükleri ve İran'a gelişleri hakkında 3 görüşün ortaya çıktığını şöyle belirtir:

1) Bazı Kaşkay büyükleri kendilerini Akkoyunlardan saymaktadırlar. Kaşkayların İran'a XIII. yüzyılda geldiklerini önce Kafkas eteklerinde yurt tuttuklarını uzun bir zaman Erdebil yöresinde oturduklarını, sonra Şah İsmail tarafından şimdiki Fars eyaletinde yerlerine konduklarını belirtirler. Diğer bir görüşe göre Basra körfezi sahillerinde Portekiz tehlikesi belirince Şah İsmail bu tehlikeyi bertaraf edecek dinamik gücün Kaşkaylar olduğuna inanır ve onlar Basra körfezine yerleştirir. Böylece onların kışları Basra sahillerine çıkması bu şekilde olur.

2) Bazı rivayetlere göre de Kaşkaylar İran'a Nadir Şah tarafından iskan edilmişlerdir. Halaç Türkleriyle beraber önce Halacistan'da Kum şehrinin batısındaki Save mıknaatısında bulunmuşlardır. Sonra da şimdiki yerlerine gelmişlerdir.

3) Kaşkay ilhanlarından Nasır Han'la kardeşi Melik Mansur'a göre Kaşkaylar Oğuz boylarındandır. Cengiz Han zamanında Orta Asya'da yurt tutmuşlar, sonra Cengiz Han'ın harekâtına katılarak İran'a gelmişlerdir. Bir kısmı Afganistan'a yayılmış bir kısmı da Kuzeybatı İran'daki Azerbaycan'a yerleşmişlerdir.²⁴

Kaşkayların bizzat kendi aralarında anlattıkları, bir diğer rivayete ve pek çok ilim adamının ortak kanaatine göre tarihi olayların zorlamasıyla Türkistan'dan göçüp Kafkasya'ya gelen Kaşkaylar, uzun bir süre burada kaldıktan sonra Şah İsmail hükümdarlığındaki Safevi döneminde ülkenin güvenliğini temin için bu bölgeye yerleştirilmişlerdir. Daha sonra bazı Halaç kabileleri ile Kazak-Borçalı Karapapaklarından ve Anadolu Türk tayfalarından bazıları da bu bölgeye göç

²³ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.23

²⁴ Babek Cavanşir, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortaçağ Tarihi Programı, 2001, İstanbul, s.67.

ettirilerek Kaşkaylara karışmıştır.²⁵ Aksi istikamete de göçler olmuştur. Nadir Şah, 1735 yılında Gürcistan'ı fethettikten sonra Kaşkay ve Şahseven Türklerinden 60 bin aileyi Horasan'a göç ettirmişlerdir.²⁶

Kaşkayların köklerine dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Kaşkayların birçok boydan oluşan bir il olduğu söylenebilir. Köken bilgisine ulaşılabilecek bir diğer nokta etnik kimliktir. Etnik kimlik ırk faktörünü belirler. Dolayısıyla Kaşkayların ırksal özellikleri de onların kökenleriyle ilgili bilgiye ulaşmamızı sağlar. Göçebe Kaşkayların bu özelliklerini, Reşit Saffet şöyle tanımlamıştır:

Kaşgaîler zinde, cesur ve kuvvetli olmakla beraber, erkekli kadınlı gayet çalışkan, ehli ziraat ve sanat zengini ve sakin bir kavimdir. Kendilerine mahsus bir tavır ve kıyafetleri vardır. Erkekleri ve kadınları boylu poslu, levent edalı, güzel gözlüdür. Erkeklerin siyah saçları Azeriler ve Macarlar gibi uzunca olup, yuvarlak kalpaklarının altından taşar. Çöllerde tecessüse alışmış sert bakışları, yüzlerine ayrıca bir muhabbet verir. Kadınları yüzü açık gezerler, erkekten kaçmazlar, ata binerler ve yolda at üzerinde bile çalışırlar.²⁷

Cemal Hüsnü Taray da Türk ırkı için önemli bir kültür olan at kültürünü Kaşkayların dört yaşındaki çocuklarının en sert başlı atlara eğersiz bindiklerini kadınların silah kullanmakta erkeklerden arta kalmadıkları güçlü bir aşiret olduklarını söyleyerek belirtmiştir.²⁸

Yaşar Kalafata'a göre Kaşkaylar, İran'ın güneyindeki Fars eyaletinin en kudretli ve nüfuslu aşiretidir. İran'da siyasi olaylara karışan Kaşkayîler iktisadi yönden zengin topraklara sahiptirler. At yetiştiriciliğinde, halıcılık ve el dokumacılığında dünyaca tanınmışlardır. Kaşkayîler cesur ve civanmert insanlardır.²⁹ Tarihte devamlı savaş hâlinde bulunmuşlardır. Bunun için tıpkı ata binmek gibi silah

²⁵ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.102.

²⁶ Babek Cavanşir, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortaçağ Tarihi Programı, 2001, İstanbul, s.67.

²⁷ Reşit Saffet, "İran'da Türk Katliamı", *Türk Yurdu Dergisi*, sayı: 20-214, Ankara, 1929, s.55-56.

²⁸ Cemal Hüsnü Taray, "Kaşkaîler Meselesi ve Karmaşık İşler", *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 1963, s.2.

²⁹ Yaşar Kalafat, *İran Türklüğü*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s.29.

kullanmak çok önemlidir. Daha çocukken silah kullanmayı öğrenirler ve her biri usta birer atıcı olurlar. Ayrıca, Kaşkaylar göçebe hayatı sürdürdükleri için çeşitli problemler ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sebeple silah kullanma konusunda ustalaşırlar. Sürekli vahşi hayvanlarla karşılaşabilirler. Canlarını, mallarını korumak veya etlerinden faydalanmak için de avcılık yaparlar.³⁰

Ali Kafkasyalı Sir Percy Skyes'in ise onları şöyle tanımladığını yazar: "Karşılaştığımız en mühim meseleden biri Kaşkayîler, Hamseler ve sair göçebe eşâyirle münasebetimiz idi. Bu kabileler arasında en mühimi Kaşkayîler idi. Bunlar aslen Türkmendirler ve Türkçe konuşurlar. Hâlihazırda bu kabile takriben 130 bin mevcudundadır. Bunlar her sene kışlaklarından yaylalara muhacaretlerinde, diğer herhangi aşirete nazaran daha uzağa giderler. Kışın yaptıkları muhaceret Basra körfezi yakınındaki "Celâhdar"a kadar temâdi eder. Yaz hareketleri de şimale doğru 200 mil (350 km) tecavüz eder ve "Gumişe" civarına varırlar. Bu mıntıkaya vardıkları zaman Bahtiyarîlerle temasta bulunurlar. Fars'ın munkasım bulunduğu mutasarrıflıkların birçoğu kâmilten Kaşkayîlerin elinde idi. Buna karşılık bunlar 100 bin köylüden oluşan bir halka hâkim idiler. Kaide olarak aşiretteki her aile bir muharip nefer temin ederdi... 25 bin tüfenge malik idiler. Bizimle muharebe ettikleri zaman azim miktarda cephaneye malik bulunmakta idiler. Diğer başlıca eşâyir şunlardır: Dereşuri, Keşgûlî, Farsimedden, Şeşbölük, Saficanî ve Galazanoğru. Bunların bünyeleri mükemmeldir ve cesaretleri de aşikâr idi."³¹

Kaşkayların kökenleri ve İran topraklarına nasıl geldikleri tam olarak bilinmemektedir. Göç, at, silah kavramlarının Türk etnik kimliğinde en önemli öğeler oldukları, Kaşkayların geleneklerine ve törelerine bağlılıkları düşünüldüğünde onların İran Türkleri içerisinde milli ve etnik kimliği koruyan Türk topluluğu olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.2.1. NÜFUS

İran'da Farslar, Türkler ve diğer etnik gruplarla bir arada yaşayan Kaşkay Türklerinin bu topluluk arasında ne kadar nüfusa sahip oldukları konusunda kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Kaşkay ili tek bir boydan veya tek bir aşiretten

³⁰ Yaşar Kalafat, *İran Türklüğü*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s.35.

³¹ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.103.

oluşmaması ve tek bir halka bağlı olmaması da Kaşkay halkının nüfusu konusunda net bir bilgiye ulaşılamamasının nedenlerinden biridir. Bu konuda birçok görüş vardır.

Ahur, Oberling'in görüşünü şöyle ifade eder: Oberling'e göre genel olarak İran'da ne kadar Türk olduğunu doğru olarak tahmin etmek çok güçtür. "İran milliyetçileri ülkelerinde etnik ve dil azınlıklarının varlığını reddedecek kadar ileri gitmişler, tüm İranlıların kültür birliğine sahip olduklarını iddia etmişlerdir. Bu nedenle Pehlevi döneminde yapılan çeşitli nüfus sayımlarında dil konusunda soru sorulmamasına şaşkınlık gerekmez. "İran hükümetlerinin özellikle Kaşkay Türklerinin nüfuslarını göstermemek veya az göstermek gibi bir gayeleri olmuştur. Kaşkaylar hakkında dışarı haber sızması için hükümet yetkilileri, özel bir gayret göstermektedirler.³²

Kaşkay Türklerinin nüfusu birçok araştırmacı tarafından araştırılmıştır. Ancak 1980'lere kadar Kaşkayların nüfusları hakkındaki bilgiler, gerek İran politikası gerekse Kaşkayların yaşadıkları birtakım olumsuzluklar nedeniyle bir kesinlik arz etmemektedir. Daha sonraki yıllarda yapılan araştırmalarda daha net bilgilere ulaşılmıştır.

Kaşkayların nüfusu ilk defa 1807-1809 yıllarında Fransız Juber tarafından 12-15 bin olarak gösterilmiştir. Lord Curzon, Kaşkayların 1870 yılında 60 bin aile olduklarını ve 102.000 silahlı atlı verebildiklerini belirtir.³³

Cengiz Orhonlu'ya göre, 1871-78 yılında vukû bulan kıtlık, bütün İran'ı olduğu gibi Kaşkayları da büyük zarara uğrattı. Kaşkaylar nüfuslarının birçoğu burada kaybettiler. Daha önce Kaşkaylar 60.000 hane kadar vardı. Gerek bu kıtlık gerek bir kısım oymak mensuplarının yerleşik hayata geçmeleri, Kaşkay nüfusunun azalmasına sebep olmuştur.

Kaşkay hanı o zaman Muhammed Kulu Han idi. Ondan sonra yerine Sultan Muhammed Han getirilmiştir. Bu zâtın ilbeyi Dorab Han idi. Bu Kaşkay reisi vefat

³² Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.15.

³³ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.663.

edince oymaklar arasında bir iç çekişme oldu. Bu çekişmeden bıkan 5000 kadar hane Bahtiyarî aşiretine katıldı; bir o kadarı da Mât-ı Hamse arasına karıştı. Takriben 4.000 hane de köylere dağıldı. Bu yüzden 19. yüzyılın sonlarında nüfusları 25.000 haneye inmiştir.³⁴

Caferoğlu, Demorni'nin Kaşkayların 1913 yılına ait olmak üzere 325.000 kişi gösterildiğini belirtir. Kaşkay barışçılarından Melek Mansur'un bir İngiliz yazarına verdiği bilgiye göre ise sayıları 400.000'i aşmıştır. İddia edilen sayılar arasında büyük bir aykırılık olmadığına göre rahat rahat 4-5 yüz bini bulmaktadır.³⁵

Mufassal İran coğrafyası yazarı Keyhan 1932'de yayınlanmış eserinde Kaşkay mevcudunu 150.000 kişi olarak belirtir.³⁶

Bu şehri 1941 yılı itibariyle Kaşkayların nüfusu 2000 olarak verir. Rükzade 1948 yılında Kaşkayların nüfusunu 500 bin olarak verir.³⁷

Kaşkay nüfusunun 1955'te 600.000 olduğu söylenebilir. Tarafsız araştırmacılar Kaşkay nüfusunun 1980'lerde 1 milyonu aştığını rahatlıkla söylemektedirler.³⁸

BM'nin 1998 yılı raporuna göre İran'daki etnik grupların ana dillerine göre nüfus dağılımlarına bakıldığında Kaşkayların sayısı 2.0 milyon civarındadır.³⁹

1999 yılı Ağustos ayında, Güney Azerbaycan Milli Azaldık Hareketi Enformasyon Merkezi'nin basında yayınlanmış bilgilerine göre İran'da yaşayan halkın %2.8'i (2.0) Kaşkay Türküdür.⁴⁰

Kaşkayların konar-göçer yaşam tarzına ve bugün Fars İslam Cumhuriyeti anayasasında sadece "İran Halkı" teriminin kullanıldığı için Kaşkayların, İran

³⁴ Cengiz Orhonlu, "İran Siyasi Hayatında Kaşkaylar ve Oynadıkları Rol", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 56, Ankara 1967, s.615.

³⁵ Ahmet Caferoğlu, "İran Türkleri", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 50, Ankara, 1966, s.125.

³⁶ Alper Aksoy, "Kaşkay Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.10.

³⁷ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.663.

³⁸ Alper Aksoy, "Kaşkay Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.10.

³⁹ Yalçın Sarıkaya, *İran'da Milliyetçilik ve Bölgeye Yansımaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Ankara, 2007, s.132.

⁴⁰ Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, *Kaosu Doğru İran*, Ankara, 2006, s.194.

hükümeti tarafından farklı bölgelere yerleştirildiğini düşünürsek sayıları hakkında net bir bilgi edinmemiz çok zordur.

1.2.2.2. SOSYAL TABAKALAŞMA

Orhon Kitabelerine göre Türk bozkır cemiyetinin yapısı, oğuş-aile, ulus-aileler birliği, bod-boy, kabile, bodun-boylar birliği, il (el)-müstakil topluluk, devlet, imparatorluk şeklindedir.⁴¹

Törelere sıkı sıkıya bağlı olan, göçebe kültürü muntazam bir şekilde devam ettiren günlük hayatlarında bir takım kurallara taviz vermeden uygulayan Kaşkayların geleneksel, sistemli ve Türk bozkır cemiyetinin geleneğini koruyan idari bir teşkilatlanmaları vardır. Bu idari teşkilatın en üst basamağını İl (El) oluşturur. Yöneticisi İlhan'dır. Daha sonra sırasıyla Tayfa, Oba, Bile (Beyle) gelir. Bunların her birinin liderleri vardır. Tayfaları kelanterler, tireleri kethüdalar, obaları aksakallar yönetir.

1.2.2.2.1. İL (EL)

Çeşitli tayfalardan oluşan gelenek görenek ve dil birliği olan birliktir.⁴² Kaşkaylar milli ve mahalli adetlerine dayalı bazı siyasal örgütler oluşturmuşlardır. Bunların içinde en üst basamak "il" dir ve en saygın sınıfta da "ilhani" yer alır.

Şehran Ahur'un, Kafesoğlu'ndan aktardığı bilgiye göre eski Türk toplumunun siyasal örgütünün en üst aşaması "il" olarak adlandırılır. Kafesoğlu'na göre bodunların ve boyların özellikle onlu sisteme dayalı ordu nizamı yolu ile merkezden idaresini olanaklı kılan örgüt sayesinde, bir devlet başkanının sorumluluğu altında (konfederasyon tipinde) işbirliğinden oluşan eski Türk "İl" i arazisi (ulus) ile birleşmiş halkı (budun, kün) ile ortak idari ve hukuk sistemi (töre)

⁴¹ Yaşar Kalafat, *İran Türklüğü-Jeokültürel Boyut-*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005, s.26

⁴² Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.660.

ile, yurdu koruyan ve milleti huzur ve barış içinde yaşatan bir siyasi kuruluştur.⁴³ Bir ilin itibarı ve değeri, nüfusu, aile sayısı, mera çokluğu, savaşçı ve binici sayısı ile onların maharetine ve kelanterlerin gücü ve zenginliğine bağlıdır.⁴⁴ Bu özellikler Kaşkay halkının karakteristik özellikleridir. İl Kaşkay kültürünün kimliğini oluşturan bir temeldir. Dolayısıyla Kaşkaylar illerinin her birinin adı farklı olsa da onların her biri Kaşkay kültürünün kimliğinin öğeleridir.

Büyük Kaşkay İli, kendilerine il bile denilen Keşküli, Şordereli (Dereşorlu), Altıbölüklü (Şeşbloki), Amele gibi büyük gruplardan oluşmuştur.

İlin genel reisine ilhan (il+han) denir. İlin birlik ve bütünlüğünü sembolü olan ilhan, bütün tayfalara hükmeder.⁴⁵

Kaşkay töresinin mutlak kudreti “İlhan”dır. Kaşkay ilhanı aşiretinin en iyi süvarisi, en iyi nişancısı, en doğru karar verebileni olmalıdır. Kaşkaylar ilhanlılarda bu özelliklerin bulunmasına özellikle dikkat ederler ve bundan bir bakıma gurur duyarlar. İlhanı adayları üzerinde büyük, küçük ayrımı gözetmeden önce bu vasıfların olup olmadığına bakarlar.⁴⁶

İlhanın bazı önemli görevleri şunlardır: İlin bütünlüğü ve birliğini korumak, ilin içinde güvenlik ve düzeni sağlamak, dış dünyada ilin temsilciliğini en iyi şekilde yapmak, göç tarihini tayin etmek, göç yollarının idaresini ve tanzimini yapmak, ilin siyasi programını ve planını çizmek, ilin askeri birliklerini hazır tutmak, silah temin etmek, savaş dönemlerinde ilin komutanlığını yapmak, kelanterleri atamak...⁴⁷

Ayrıca ilhanı, aşiret meselelerini boy beyleri ve oba beylerinden oluşan devamlı bir kurul halinde toplayarak görüşür. Bu kurum aynı zamanda veraset ve halef vs. gibi meseleleri de görüşebilir.⁴⁸ İlhanı otoritesinin altında bir de “İlbeyi” bulunur. İlbeyi genellikle “ilhanlı”nın kardeşidir. Diğer aşiret büyüklerinden de

⁴³ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.116.

⁴⁴ Dilek Erenoğlu, “Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma”, *Turkish Studies*, c.6, sayı: 4, 2011, s.128.

⁴⁵ Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2001, s.661.

⁴⁶ Alper Aksoy, “Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.10-11.

⁴⁷ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.120.

⁴⁸ Alper Aksoy, “Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı :7, Ankara, 1980, s.11.

ilbeyi seçilebilir. İlbeyinin görevi halkın vermekle yükümlü olduğu vergileri toplamaktır.⁴⁹ Asker toplamak, yönetim ve mülk işlerinin düzenlenmesi tayfaların önderliği gibi ilin iç işleri de ilbeyinin görevleri arasındadır.⁵⁰

İlhanlık aşiret reisliği idi. İlhan seçilirken, Kaşkay il birliği içerisinde yer alan kabile başçıları ile birlikte yöneten ailenin önde gelen bazı şahsiyetleri ilhan seçiminde söz sahibidirler.⁵¹ Ancak Kaçar hakimiyeti döneminde şah, görünüşte Kaşkay ilhanı'nı atabiliyordu, fakat onun yapacağı seçim önde gelen ailelerin üyeleriyle, genellikle bu ailelerin tercih ettiği hanla sınırlı olurdu.⁵²

Günümüzde Kaşkay il birliği sekteye uğratılmış, genellikle göçebe yaşam biçimi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. İlhanlık ve ilin siyasi-askeri idare biçimi ortadan kaldırılmıştır. Yerleşik hayata geçiş dolayısıyla şehir hayatının daha baskın olması, çalışılan iş alanlarının memuriyet vb devlet sektöründe olması gibi sebeplerle siyasi teşkilat ve toplumsal tabaka sistemi ortadan kalkmaya yüz tutmuştur. Toplumsal tabakalaşma sadece soyad birliğini kodlayan bir sistem olarak görülmeye başlamıştır.

İran'daki diğer aşiretler böyle bir durumda genellikle aşiret sistemini ve il mensubiyetlerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir, ancak Kaşkay İl'i bütün zorluklara rağmen kendi geleneksel yapısını koruyabilmiştir.⁵³

1.2.2.2.2. TAYFA (BOY)

Kaşkayların oymak teşkilatı, diğer Türk illerinin teşkilatından farksız idi. Yani bu il de boylar'a (tâife), boylar obalara (tire), obalarda ailelere (Türkçe ocak) ayrılmaktaydı.⁵⁴

⁴⁹ Aksoy, a.g.m., s.11.

⁵⁰ Babek Cavanşir, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortaçağ Programı, İstanbul, 2001, s.214.

⁵¹ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.661.

⁵² Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, Çev: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011, s.30.

⁵³ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.118.

⁵⁴ Faruk Sümer, "İran'da Yaşayan Türk Oymakları: Kaşkaylar", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 120, Ankara, 1972, s.1239.

Kaşkay İli'nin kollarına tayfa denir. Birkaç tireden oluşur. Bu tirelerinin akrabalık boyu olması şarttır.⁵⁵ Her tayfanın bir idarecisi vardır. Buna “kelanter-kalantar” oymak beyi denir. Kelanter, ilhanı tarafından seçilir. Bunlar ilhanın yakınlarından⁵⁶ olup birkaç bin haneden oluşan oymakların başkanıdır. Kalenter ilhanın tayfa içindeki temsilcisi ve tayfanın gücünü simgeleyen kişiydi. Kaşkaylar kalenterin sözlerine harfiyen uyarlardı. Kalenterlik makamı saygın bir makam, kalenterler ise saygın insanlardır. Kelanterlik hükmü her yıl ilhan tarafından yenilenerek bir seneliğine uzatılırdı. Bir kelanterin görev süresi uzatıldığında tayfa halkı bunu sevinçle karşılardı. Ancak İlhan ile kelanterin arasında bir sorun çıksaydı tayfa halkı buna tepki gösterirdi. Bu tepki kelanterin küsmesi ve tayfanın bağımsız olarak başka bir mıntıkaya göçmesiyle sonuçlanabilirdi.⁵⁷

Bir kelanterin seçiminde şu özellikler aranır:

- 1) Kelanterlik, seçilmiş aile olan “hanlar” (beyler) ailesine mahsustur.
- 2) Reislik ırkı olduğu için kelanterlik makamı babadan en yaşlı oğula geçer.
- 3) Kelanter olacak beyzade halkının en akıllısı, en iyi süvarisi ve en iyi nişancısı olmalıdır.
- 4) Kelanter seçilecek kişinin ilhan ile akraba olması veya yakın olması bu konuda önemli etkenlerdendi.⁵⁸

Kelanterler tayfa önderleriydi ve onların görevleri de ikiye ayrılırdı: Tayfa içindeki düzeni sağlamak ve Tayfa çıkarlarını diğer tayfa ve gruplara karşı korumak.⁵⁹

⁵⁵ Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.661.

⁵⁶ Muhittin Çelik, “İran’daki Kaşkay Türkleri”, www.tdkdergi.gov.tr/TAE/1998_05/1998_05_15_celik.pdf s.208, (20 Ağustos 2012).

⁵⁷ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.114.

⁵⁸ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.114.

⁵⁹ Babek Cavanşir, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortaçağ Tarihi Programı, İstanbul, 2001, s.222.

Günümüzde Kaşkayların temel tayfalarını şöyle sıralamak mümkündür:

- 1) Şordereli (Dereşorlu) Tayfası
- 2) Şeşbluki (Altıbölüklü) Tayfası
- 3) Amele Tayfası
- 4) Keşküli (Büyük ve Küçük Keşküli) Tayfası
- 5) Farsimedan (Farsça bilmeyen) Tayfası
- 6) Safahanî Tayfası⁶⁰

1.2.2.2.3. TİRE

Esasen Farsça bir kelime olan tire, İran'daki bazı göçebe gruplar arasında sosyal bir kurum olarak kullanılmaktadır. Ancak tirenin tam karşılığı olan “ok” eski Türklerde de devlete bağlı olan ve onun idaresinde bulunan kimseleri temsil eden semboldü.⁶¹

Tire, birkaç bonkudan meydana gelmiştir. Örf ve adetleri bir olup, aileler arasında akrabalık bağı vardır.⁶²

Tireler Kaşkay siyasi birliğinin çekirdeğini oluştururlar. Tirelerdeki birlik Kaşkayların savaşı kimlikleri ve Türk devlet geleneğinin siyasi, sosyal ve hukuk düzeni çerçevesinde oluşmuştur. Bu anlamda Kaşkay Türklerinin sosyo kültürel yapıları içinde önemli bir yere sahiptirler.

Tireler, somut ve gözle görülür obaların tersine soyut bir birlik olup dağılık ancak akraba obaların idari ve siyasi birliğidir. Tireler resmi kuruluşlardır. Obalar siyasi ve hukuki kimliklerini tireden alırlar.⁶³

⁶⁰ Muhittin Çelik, “İran’da Kaşkay Türkleri”, www.tdkdergi.gov.tr/TAE*1998_05/1998_05_15_celik.pdf s.209-210, (20 Ağustos 2012).

⁶¹ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.76.

⁶² Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.661.

⁶³ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.78.

Tireler kendi içlerinde, kelanterlerin gözetiminde, kendilerine bir kethüda seçerler Kethüdalar, tire içindeki sorunları çözmekle görevli saygın kişilerdir. Kethüda, ihtiyaç duyulduğunda kelanterlerin emrine verilmek üzere, hazır silahlı kişileri temin etmekle görevlidir.⁶⁴

Tireler her ne kadar kelanterlerin gözetiminde olsalar da tirelerin asıl liderleri kethüdalarlardır. Çünkü tire ile ilgili bütün sosyal ve siyasi sorunların çözümü kethüdaların sayesinde gerçekleşir. Bu bakımdan kethüdalar aslında tirelerin beynini oluştururlar.

Kethüdalar gayri resmi reisler olan aksakalların tersine, resmi reisler olup kelanterlerin tiredeki temsilcisi olarak sayılmaktadır. Her tirede bir, alt tireli olan büyük tireler de ise iki veya birkaç kethüda bulunmaktadır.⁶⁵

Kethüda, aksakalların (riş-i sefid), kolcu başlarının (peygâr) ve subaşlarının (mir-i âb) yardımıyla, çok sayıda önemli işi yerine getirirdi. Anlaşmalara ara buluculuk eder, ortak kararları kesinleştirir ve uygulamaları sağlardı. Dış dünyaya özellikle toprak sahiplerine, aşiret reislerine ve şehir memurlarına karşı köyü o temsil ederdi. Kethüda toprak sahibi tarafından atanmış köy kelanterinin hasattan kendine düşen payı görenek izin veriyorsa, ırgat haraçlarının toplanmasına da yardım ederdi.⁶⁶

Diğer taraftan kethüda vergilerin tahsil edilmesinde yerel yetkilere destek verirdi. Kısaca kethüda bir koltukta birçok karpuz taşıyordu: Yargıç, polis, idareci, diplomat ve vergi memuru.⁶⁷

Ayrıca tirenin iç sorunları gerek otlak, gerekse evlilik gibi konular da kethüdalar aracılığı ile konuşularak çözüme ulaştırılırdı.⁶⁸

⁶⁴ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.661 .

⁶⁵ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.79.

⁶⁶ Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, Çev: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s.36-37.

⁶⁷ Abrahamian, a.g.e., s. 37.

⁶⁸ Babek Cavanşir, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ortaçağ Tarihi Programı, İstanbul, 2001, s. 197.

Kaşkay İl'ini oluşturan tirelerin sayısı 1313'te 90, 1340'larda 180-200'ü bulmaktaydı. Bu tarihten sonra 250'yi aşkın tire, 8 tayfa bünyesinde mevcut idi. Günümüzde sayıları 190-200 civarında olan tireler 6 tayfa içinde yer almaktadır.⁶⁹

1.2.2.2.4. BONKU (OBA)

Oba, Kaşgarlı'ya göre aslında kabile, Şeyh Süleyman'a göre küçük çadır, çadır halkı, cemaat; Şemseddin Sami'ye göre birkaç bölüğe bölünen büyük ve uzun göçebe çadırı, göçebe ailesi; Hüseyin Kazım Kadri'nin Türk Lügati'ne göre Azerbaycan Türkçesinde çadır, bir çadır halkı, aile, Çağataycada çadır, yurt, ikametgâh ve aile anlamlarına gelmektedir.⁷⁰

Bonku ihtiyaca göre değişik durumlar gösteren ve siyah çadırlarda yaşayanların Kaşkay ilinde sahip oldukları unvandır. Oba, bölük, işam diye de adlandırılır. Bonkuların başçılara aksakallı (riş-sefîd) denir. Bonkular müstakil birer birliktir. Bu birliktelik onların birlikte hareket etmeleriyle oluşur. Aksakallılar bu birliğin oluşması için aralarında sözleşmeler yapar ve bu sözleşmelere harfiyen uyulur. Yeni oluşan aileler de kendi bonkularını kurarlar.⁷¹

Bonkular genellikle kendi aralarında evlenen, birliklerine kardeşlik ve dünürlük bağlarıyla bağlanmış, ekonomik açıdan ortak faaliyet eden, yurt olarak adlanan belli bir bölgeyi mekan edinmiş az çok kararlı bir yapı olarak karşımıza çıkan toplumsal örgütlenmedir.⁷²

Bonkular ikiye ayrılmaktadır: Asıl Bonku ve Amele Bonkusu

Amele bonkusunun bireyleri (han adamı) Han'ın bütün hizmetini görmek üzere değişik tayfalar içinden seçilir. Çadırları hanın çadırına yakındır. Hanın yemeği, güvenliği, misafir ağırlama, hayvanların bakımı, otlatılması, süt sağılması gibi bütün hizmetleri yapar. Ameleler bu hizmetlerinden maddi gelir elde ederler. Amele tayfası, içindeki çobanlar, bu tayfada sosyal tabaka içinde görülmezler, ustalar

⁶⁹ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.78-79.

⁷⁰ Şehram Ahur, "İran'da Yaşayan Kaşkayların Sosyo-Kültürel Yapısı", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.68 .

⁷¹ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.661.

⁷² Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.68.

ve demirciler gibi dışarıda tutulurlar. Amelelerde en üst tabakada hanın korunması, en altta ise darga (deve ve eşek bakımını üstlenen kişi) ve çoban vardır.⁷³

Bonkunun iç işlerine aksakal, dış işlerinden kethüdalar sorumludur. Bonkunun önderlik ve yönetimi aksakalların elinde, tire ve bonkuların düzenleme işleri ve aksakalların başkanlığı da kethüdaların üzerine bırakılmıştır. Her bokunun başkanı aksakaldır. Aksakal aynı bonku bireyler içerisinde seçilmekte ve bonkuya ait bütün sorunları gözaltında tutmaktadır.⁷⁴

Aksakallıların başlıca özellikleri şunlardır:

1) Akrabalık konumu: Oba reisliği babadan büyük oğula ırsi bir biçimde aktarılır. Aksakalın seçilmesinde açık şekilde baba soyluluk görülmektedir. Bu durum il'deki bütün güç dağılımında geçerlidir.

2) Toplumsal konum ve siyasal güç: Aksakal olacak kişinin tayfa reisleri olan “kelanter”ler ve tire reisleri olan “kethuda”larla iyi ilişki ve bağlantıları olması gerekir. Bunun nedeni ise obanın idari, ekonomik ve siyasi olarak bir han veya kelantere bağlı olmasıdır.⁷⁵

Aksakallar göç esnasında da birçok görev üstlenirler. Göç bazen teker teker bomku (uruk)lar şeklinde olur, bazen iki üç bomku birleşerek göçer; göçün zamanına, göçe katılacak olanlara göçün süresine aksakallar karar verir. Göçten evvel aksakallar fala bakarlar, iştahare ederler, göçün zamanını tayin ederler. Aksakallar yaşlı erkekler oluşur, aksağılıdan aksakal olmaz. Aksağın geçerli sözü olmaz.⁷⁶

⁷³ Dilek Erenoğlu, “Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma”, *Turkish Studies*, c.6, sayı: 4, 2011, s.130.

⁷⁴ Babek Cavanşir, “Kaşkay Türklerinin Tarihi”, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortaçağ Tarihi Programı, İstanbul, 2001, s.202.

⁷⁵ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.74.

⁷⁶ Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>, (17 Ağustos 2012).

1.2.2.2.5. BİLE (BEYLE)

Kaşkay il teşkilatında bonku en son kol olarak bilinir. Ancak bazı bonkularda alt kollara da rastlamak mümkündür. Bu alt birimlere bile denir.⁷⁷

Bileler (Beyleler) 3-4 aileden oluşan, hayvancılık ve ekincilik konusunda birlikte hareket eden sosyal birimlerdir. Küçük ve Büyük Keşküllü ve Dereşorlu tayfalarının obalarında bileye (beyleye) rastlanmaz. Ancak Farsimedan ve Amele tayfalarında az sayıda bile (ildeki bilelerin 13'ü) mevcuttur. 180 bile (beyle) ile Kaşkay ilindeki bilelerin (beylelerin) %87'sini içine alan kurt (Şeşbeyli) Tayfası bu konuda ele alınabilir.⁷⁸

Beyleler bize Kaşkay aile yapısı ve sosyal yaşamı hakkında tirelere ve bonkulara göre daha net bilgiler vermektedir. Çünkü beyleler ailelerin küçük siyasi birlikleridir. Bu küçük siyasi birlik içerisinde aile üyelerinin her birinin bir görevi vardır. Bu görevler ailelerin dayanışması ile yerine getirilir.

Bir beylede aileler bir arada çadır kurar, sürülerini ortak şekilde otlağa götürürler. Beylerin kışlaktaki meraları belli olur ve değişmez. Göç zamanında bir obaya ait bütün beyleler birlikte göçerler. Beyleyi oluşturan ailelerin sayısı koyun sayısına ve ekincilik çalışmalarına göre değişmektedir.⁷⁹

Kaşkaylar'daki bu geleneksel idari yapılanma aralıksız olarak Rıza Şah'ın tahta geçmesine (1925-1941) kadar devam etmiştir. 1930'lerde Kaşkaylar hükümetin iskân siyasetine karşı isyan edince silahsızlandırmak sureti ile yerleştirilmeye teşebbüs edilmiş ve dolayısı ile oymakların teşkilâtı da bozulmuştur. Daha sonraki yıllarda (1943-1982) kısa aralıklarla bu teşkilât canlandırılmaya çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Son olarak bu girişim 1982'de Hüsrev Han'ın Firuzâbâd'da idam edilmesiyle son bulmuştur.⁸⁰

⁷⁷ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.661.

⁷⁸ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.73.

⁷⁹ Ahur, a.g.e., s.74.

⁸⁰ Muhittin Çelik, *İran'daki Kaşkay Türkleri*, www.tdkdergi.gov.tr/TAE/1998_05/1998_05_15_celik.pdf, s.209, (20 Ağustos 2012).

Tahran yönetimi 20.yüzyılın ikinci yarısında Kaşkay Türklerinin mecburî iskâna tabi tutmuştur. Kaşkay Türklerinin büyük bir çoğunluğu yerleşik hayata geçirilmiştir. Günümüzde göçebe hayatını devam ettiren, yazı yaylaklarda, kışı kışlaklarda geçiren Kaşkay obaları çok azalmıştır.⁸¹

Kaşkayların bir kısmı yerleşik hayata geçmiş olsa da bir kısım konar-göçer Kaşkaylar sayesinde oba kültürü devam etmektedir. Nitekim Muhittin Çelik, 1.500.000 olarak tahmin edilen Kaşkay Türklerinin bugün, büyük bir kısmı yerleşik hayata geçerek gelenek ve göreneklerini hızla unutmakta olduklarını, halen 300-400 bin kadar Kaşkay Türkü konar göçer hayat tarzını (düzensiz olsa da) devam ettirdiğini belirtmiştir.⁸²

1.3. KAŞKAY TÜRKLERİNİN TARİHİ

Törelere göre, cesur ve savaşçı bir Türk boyu olan Kaşkaylar belki de İran'ın en güçlü topluluklarından biridir. Ancak Kaşkay Türklerinde İran'ın baskıcı tavrı nedeniyle tarih bilinci oluşmamıştır. Son dönemlerde Kaşkay aydınları dil ve edebiyat bilincini oluşturdukları gibi tarih bilincini de oluşturmaktadırlar.

Kaşkay tarihi onların İran sınırlarına adım atıp ili oluşturmalar ile başlamıştır.

Böylelikle Kaşkay kimliği ortaya çıkmıştır. Kaşkayların tarihi ile ilgili birçok görüş belirtilmiştir.

Kaşkayların dağınık bir topluluktan dinamik bir güç haline gelmeleri, XVIII. yüzyılda Zend Kerim Han'ın Cani Ağa'nın ilhanlığını tanınmasıyla başlar.⁸³

Cani Ağa'dan sonra ilhanlık onun oğlu Muhammed Ali Han'a (1852) ve sonra kardeşi Muhammet Kulı Han'a (1866) sonrasında da Sultan Muhammed Han'a geçer. Onlar XIX. yüzyılın en ünlü Kaşkay hanlarıydılar. Bunlardan Muhammed Ali Han ile oğlu Cihangir Han'ın Kaçar hanedanlarının damatları arasında yer almış

⁸¹ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz yayınları, İstanbul, 2010, s.104.

⁸² Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.661.

⁸³ Alper Aksoy, "Kaşkay Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.13.

oldukları bilinmektedir.⁸⁴ Nasireddin Şah Kaçar döneminde (1847-1895) Kaşkay ilinin gücü artık göz ardı edilemez bir gerçektir. 1855-1856 yıllarında Nasireddin Şah'ın Herat şehrini fethetme çabaları, Kaşkaylar'ın yardımıyla gerçekleşmiştir. İngiltere'nin Hindistan ve dolayısıyla Afganistan üzerindeki sömürgeci politikası İran'ın Herat'ı fethetmesiyle ciddi bir tehditle karşılaşmıştır. Bunun üzerine modern silahlarla donatılmış İngiliz güçleri İran'ın Buşehr limanını işgal ederek İran'ı, Herat'ı terk etmeye zorladılar.⁸⁵

Bu olaydan sonra Kaşkaylar milli kimliklerini ve birliklerini korumak için İngilizler ile mücadeleye girişmişlerdir.Çünkü bu olayla birlikte Kaşkayların etnik kimliklerine, yaşam tarzlarına balyoz indirilmiştir. Blaga'nın verdiği bilgiye göre 1858'de İngiltere İran'ın Herat kentini işgal ettikten sonra Güney İran'ı da işgal etmiş, Kaşkayî aşireti bu işgale karşı İran'da ilk anti İngiliz ayaklanmayı gerçekleştirmiştir.⁸⁶ Bu sömürgeci politikadan kendilerini kurtarmak isteyen Kaşkaylar örgütlenmeye başlayarak var olma savaşlarını başlatmışlardır.

1862'de Kaşkaylar'ın güçlü teşkilatlarından endişeye düşen Nasireddin Şah, Kaşkaylar karşısında yeni bir göçeri kuvvet oluşturmak gayesiyle Fars eyaletindeki aşiretlerden Gavamülmük başkanlığında, Baharlı, İnanlı, Nefer, Baseri ve Arap tayfalarının birleşmesinden Hamse adlı bir ilin meydana getirilmesi için şartlar oluşturuldu.⁸⁷

1871'de Kaşkayların elindeki bütün topraklar zorla alınarak, Kaşkaylar yerleşik hayata geçirilmeye zorlanmışlardır. Aşiretin büyük bir kısmı verimsiz ve çorak arazilere iskân edilirken, ellerinden alınan verimli ziraat alanları ile gür yeşil otlaklar ise Fars aşiretine dağıtılmıştır. Verimsiz ve çorak arazilerde iskâna zorlanan

⁸⁴ Faruk Sümer, "Kaşkay", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 225, Ankara, 2002, s.21.

⁸⁵ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.28 .

⁸⁶ Rafael Blaga, *İran Hakları El Kitabı (Handbook's of Iranian Peoples)*,1991, s.289.

⁸⁷ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.289.

Kaşkayların, kısa sürede sağlıkları bozulmuş ve bu sırada vukû bulan salgın hastalıklar sebebiyle de çok sayıda hayvan ve insan kaybına uğramışlardır.⁸⁸

Kaşkay halkı, aynı durumla Rıza Pehlevi döneminde de karşı karşıya kalmıştır. Onlar İran topraklarında yıllarca kimliksiz bırakılmak istenmiş, edebiyatlarını, sanatlarını icra edememiş, İran hükümetinin istediği şekilde yaşamaya zorlanmışlardır. Son yıllarda Kaşkay halkı, geleneksel el sanatları, yaşam tarzları, yeni yeni oluşan edebi eserleriyle geçmişin onlarda yarattığı derin izleri silmeye çalışmaktadır.

XX. yüzyılın başları 1905-1911 İran'ın ihtilal dönemidir. XX.yüzyılın başlarında Kaşkayların başlarında Savletü'd-Devle adlı bir ilhan vardı. Hükümet bu zatâ "Serdar-ı aşâir" unvanını vermiştir. Bu devirde Kaşkaylar sayı ve silah bakımından o kadar iyi durumda idilerdi ki, yabancı müşahitlere göre İran Hükümeti'nin İsveçli subaylar nezaretinde yetiştirilen jandarmalarına ve ordularına bile karşı koyabilecek derecede kudret gösteriyorlardı. Devrin siyasi durumu icabı İran'da bulundurulan İngiliz kıtalarına bile karşı durabilirlerdi.⁸⁹

Birinci Dünya savaşı yıllarında Osmanlı Almanlarla ittifak halinde olma şansından yararlanılarak Almanlar Kaşkayları da kendi saflarına aldılar. İngilizler Avuçları içindeki İran Hükümeti'ni araya koyarak 1917'de⁹⁰ Kaşkaylarla bir saldırmazlık antlaşması imzaladılar. İngilizlere güvenemeyeceğini çok iyi bilen Savlet Han Kaşkaylar dışındaki diğer aşiretlerle İngilizler'i İran'dan atmak için konfederasyon çalışmalarına başlar. İngiltere'nin SPR (Güney İran Polisi) adıyla kurduğu, İngiltere yanlısı bazı aşiretlerini de desteğini sağladığı bir güçle Kaşkaylar arasında bir çatışma çıkar. 23 Mayıs 1918'de Savletü'd-Devle İngilizlere karşı savaş ilan eder. Savletü'd-Devle'nin savaş ilanının ardından yaklaşık on bin Kaşkaylı silahlı birlikler halinde SPR'a saldırmış, onlara büyük zaiyatlar verdikten sonra Şiraz kentine saldırmış, Firuzâbâd kentini fethetmiştir. Bu hareket, sonunda İngilizlerin modern silahlarla donatılmış kuvvetlerince bastırılabilmiştir. Ancak Kaşkayların

⁸⁸ Behçet Kemal Yeşilbursa, "Kaşkaylarda Uygulanan Toprak Reformları ve Esasları", *Türk Kültürü Dergisi*, c.28, sayı: 314, Ankara, 1989, s.356.

⁸⁹ Cengiz Orhonlu, "İran Siyasi Hayatında Kaşkaylar ve Oynadıkları Rol", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 56, Ankara, 1967, s.615.

⁹⁰ Alper Aksoy, "Kaşkay Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı :7, Ankara, 1980, s.14.

yaptıkları kahramanlıklar neticesinde 1920’de İngiltere İran topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır.⁹¹

Bu savaşlar Kaşkayların güçlerini büyük ölçüde kırmıştır. 2 Temmuz 1918’de meydana gelen kolera salgını Kaşkayların arasında büyük kayıplara neden olur. Bu sırada İngilizler Savlet Han’a karşı ağabeyi İhtişam’ı silahlandırarak İhtişam’ı ilhanlık mücadelesinde başarıya ulaştırırlar.⁹² 1923’te Savletü’ d-Devle Tahran’a sürülür.⁹³

Kaşkaylar için en çetin dönemlerden birisi de Yeni İran’ın kurucusu Rıza Şah (1921-1941) zamanıdır. O, Acem hükümdarlığı tam olarak gerçekleştirmek için Elbruz Dağları’nın bir çatışma durumunda Kaşkaylara avantaj sağlaması ve bu gibi daha birçok sebeplerle onları Acem hükümdarlığı için tehdit olarak görülür.⁹⁴ Öncelikle Kaşkayların hedef alınması, onların Fars eyâleti içinde en büyük ve en güçlü aşiret olmaları yanında, İran’daki aşiretler içinde gelenek ve göreneklerine en fazla bağlı aşiret olmalarından kaynaklanıyordu. Rıza Şah, onları asimile etmek için güçlü Kaşkay töresinin bozulmasının gerektiğine ve bunun da tek yolunun Kaşkayları yerleşik hayata geçirmek olduğuna inanıyordu. Bu düşünceyle 1930’da Kaşkaylara zorla tehcir hareketi uygulanır. Kaşkaylar önce silahtan tecrid edilir. Sonra bir kısmı zorla iskân için ayrılmış verimsiz, çorak topraklara iskân edilir.⁹⁵

Bu durumla daha önce de karşılaşmış olan Kaşkaylar törelerini kurtarmak adına yine örgütlenerek hükümete başkaldırmışlardır. Şehram Ahur’un aktardığı bilgiye göre Savletü’ d-Devle’nin tutuklanması üzerine onun eşi Hatice Bibi önderliğinde ayaklanmışlardır (1929-1931). Şiraz şehrini kuşatmış, Kazerun’u ele geçirmişlerdir. Ayrıca güney yollarının birçoğunu da kendi denetimleri altına

⁹¹ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.31.

⁹² Alper Aksoy, “Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.14.

⁹³ Rafael Blaga, *İran Hakları El Kitabı (Handbook’s of Iranian Peoples)*, 1997, s.293.

⁹⁴ Alper Aksoy, “Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı :7, Ankara, 1980, s.14.

⁹⁵ Behçet Kemal Yeşilbursa, “Kaşkaylarda Uygulanan Toprak Reformları ve Esasları”, *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 314, Ankara, 1989, s.357.

almışlardır. Kaşkaylar'ın yanı sıra bölgede diğer aşiretler de (o cümleden Hamse İl'i) merkezi hükümete karşı ayaklanmışlardır.⁹⁶

Devle'nin serbest bırakılmasıyla isyan son bulmuştur. Daha sonra Tahran'da hapse atılan Savletü'd-Devle 1932'de Rıza Han hapsinde öldürülmüştür.⁹⁷

İkinci Dünya savaşında yine İran'da İngiliz ve Alman çatışması ülkeyi iç savaşın eşiğine getirir. İran'da Schulze adlı bir Alman faaliyetinde bulunuyordu. Almanların Rusya'ya hücum ettikleri 1941 yılında İran hükümetine Almanların çıkarılmasına dair İngilizler baskıda bulundu. İngilizler, Ruslarla birlikte İran'ı işgale başladılar. İngiliz-Rus baskısı sonunda Schulze, karısı ve arkadaşlarıyla güneye kaçtı. Orada Kaşkaylar arasında faaliyetlerde bulunarak ülkeyi ikiye ayırmaya çalıştı. Hatta İngilizler, Rusya'ya yardım konusunda güney yolunda en büyük engel gördükleri Kaşkay oymaklar birliğini ortadan kaldırmayı tasarlamışlardı. Ancak o zamanın Türkiye Tahran Büyükelçisi Cemal Hüsnü Taray buna engel oldu.⁹⁸

Cemal Hüsnü Taray bu konuyu 19 Nisan 1963 tarihli Cumhuriyet gazetesinde şöyle yazar:

“..... Kaşkay aşiret lideri bizimle konuşmak istediğini söyledi. Hüsrev Kaşkaî'yi kabul ettik. Yirmi iki yaşında bu kahraman delikanlı bize evvela yaşlı gözlerle ve temiz Türkçesiyle:” Babamız ilk defa evlatlarıyla ilgileniyor. Minnettarız. General Chanbani bize her şeyi anlattı ve beni askeri tayyare ile buraya gönderdi, emirlerini almaya geldim” dedi.”

“Bütün vaziyeti olduğu gibi kendisinden dinledik. Kendisine Alman casuslarını İngilizlere teslim edeceksiniz ve İngilizlerin bütün istediklerini yapacaksınız dedik. Tereddüt etmeden: ” Bize sığınanları hayatımız pahasına da olsa teslim edemeyiz, bu aşiretin namusudur. Bu işi aşiret reisi atamıza danışmamız lazımdır.” cevabını verdi. Atasının Tahran'a gelirken, kendisine ne talimat verdiğini sordum. Türk paşası ne derse onu yap emrini vermiş. O halde size sığınanları elinizle teslim etmeyin. Fakat kendisine aralarınızda hemen çıkmalarını tembihleyin. Bu da

⁹⁶ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001, s.33.

⁹⁷ Rafael Blaga, *İran Halkları El Kitabı (Handbook's of Iranian Peoples*, 1997, s.293.

⁹⁸ Cengiz Orhonlu, “İran Siyasi Hayatında Kaşkaylar ve Oynadıkları Rol”, *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 56, Ankara, 1967, s.616.

benim emrimdir. Yoksa hepimiz aşiretinizle birlikte öleceksiniz dedim ve İngilizceyi güzel konuşan gence sabah doğruca İngiliz sefaretine giderek sefirin ile süreceği sığınanların teslim etmeye ait kaydı ileri sürerek kabul etmesini ısrarla söyledik ve kendisini ikna ettik. Böylece Kaşkaîler silahlarını teslim ettiler. Güney şimendifer eyaletinden mesul tuttular. Böylece 150-160 bin kişi zulümden kurtulmuş oldu. Kan dökülmeksizin İngiliz müttelikler bütün istediklerini sağladılar.”⁹⁹

1945’te Güney aşiretleri, Azeri Kaşkayî vs. ayaklanmış ve bu ayaklanma bütün güney İran’a yayılmıştır. Bu ayaklanmanın amacı askeri rejim ve olağan üstü hale son verilmesi, aşiretleri özerkliğinin tanınması, özerk aşiret yönetimini ilhanlığın tekrardan kurulması, zorunlu silahsızlanmanın durdurulması, vergilerin azaltılması, aşiretlerde zorunlu askerliğin kaldırılması, zorunlu giysilere tepki ve milli giysilerin özgür olarak giyinilmesi olmuştur.¹⁰⁰

1949’da Kaşkaylar İran Kominist partisi TUDEH’e karşıdır. TUDEH Güney İran’da Kaşkayların da içine dahil edildiği istismarcılık faaliyetlerine girişir. Kaşkaylar Buna karşı koyarlar.¹⁰¹

Bir diğer Kaşkay direnişi 1950 yılında Başbakan Musaddık zamanındadır. Kaşkaylar o dönemde, Başbakan Musaddık yanlısıdır. Çünkü o dönemde Kaşkaylar yarı muhtariyet elde etmişlerdir. 1953’te Musaddık tutuklanınca onu serbest bırakılmasını hükümete açıkça bildirirler. Bu istekleri yerine getirilmedikleri taktirde İran hükümetine savaş açacaklarını bildirirler. Sonrasında karşılıklı başlatılan savaş harekâtı diplomasi yoluyla çözülür.¹⁰²

1959’da “ Ak Devrim” adıyla tanınan reformlar programı meclis tarafından kabul edilir ve Muhammed Rıza Şah 1962 yılından itibaren bu reformları uygulamaya başlar.¹⁰³ 1962’de Kaşkayların toprakları ellerinden alınmak istenince, teksime gelen memuru öldürmek zorunda bırakıldılar. Sonunda bunu bahane eden devlet kuvvetleri, Kaşkaylar üzerine savaş açtılar. F-86 jet uçaklarına, tank ve toplara

⁹⁹ Cemal Hüsnü Taray, “ Kaşkaîler Meselesi ve Karmaşık İşler”, 19 Nisan 1963, *Cumhuriyet Gazetesi*, s.2.

¹⁰⁰ Rafael Blaga, *İran Halkları El Kitabı (Handbook’s of Iranian Peoples)*, 1997, s.296.

¹⁰¹ Alper Aksoy, “ Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.18-19.

¹⁰² Aksoy, a.g.m., s.20.

¹⁰³ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara, 2001, s.37.

karşı kahramanca savaşı bu Türkler, neticede ezildiler. Liderlerinin bir kısmı idam edildi, bir kısmı da İran haricine kaçtı.¹⁰⁴ Çeşitli bölgelere zorla iskân edilen Kaşkayların bir kısmı Hamse, bir kısmı Bahtiyari kabileleri arasına yerleştirilmişlerdir.¹⁰⁵

1979'da İran için de Kaşkay halkı için de yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin hükümeti de diğer hükümetler gibi Kaşkayların göç kültürlerini, özgürce yaşama haklarını ellerinden almaya çalışmıştır.

1979'da İran İslam Cumhuriyeti kurulunca Humeyni yönetimi de önceki yönetimler gibi Kaşkaylara serbest yaşama hakkı tanımamıştır. Humeyni yönetimi ise, büyük lider Hüsrev Han'ı parlamentodan atmakla başlamıştır. Meydana gelen bir dizi olay sonucunda vatan haini olarak suçlanan Hüsrev Han tutuklanır ve girişilen tüm kurtarma çabalarına rağmen, Humeyni cellâtlarınca idam edilmekten kurtulamaz. Ayrıca Humeyni yönetimi, Irak'la uzun yıllar devam eden savaşında cephenin ön saflarına kasıtlı olarak Türk asıllı askerleri göndermekle açıkça soykırım yapmıştır.¹⁰⁶

Tarihlerindeki bu acı olaylar onların etnik kimliklerine zarar vermiş, ancak bir yandan da mücadeleci kimliklerini perçinlemiştir. Muharrem Ergin'in de belirttiği gibi İran'da işgal ettikleri mevki dolayısıyla zaman zaman hükümet tarafından siyasî işlere karıştırılmış ve kendilerinden bir hayli faydalanılmış olmasına rağmen Dede Korkut devri Türk şövalyeliğinin bir örneği halinde teşkilatlanmış olan bu eski ve öz Türk boyu gelenek ve idaresinden kolay kolay vazgeçmemiştir.¹⁰⁷

Bugün İran Hükümetinin Kaşkay Türklerine olan tavrı, geçmiş hükümetlerin politikasına nazaran daha ılımlı olsa da Kaşkayların milli kimlikleri, kültürel ve dilsel özellikleri, edebiyatları son birkaç yıldır Türkoloji çalışmalarına kaynaklık etmektedir.

¹⁰⁴ Hâlid Laziboğlu, "İran'da Ne Kadar Türk Vardır, Nerelerde Otururlar?", *Türk Kültürü Dergisi*, yıl: XVIII sayı: 211-212-213-214, Ankara, 1980, s.201.

¹⁰⁵ Mehmet Metin Ören, *İran Türkleri Hürriyet Hareketleri*, Yayına Haz. : Selçuk Alkın, Mars Matbaası, Girne, 1998.

¹⁰⁶ Behçet Kemal Yeşilbursa, "Kaşkaylarda Uygulanan Toprak Reformları ve Esasları", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 314, Ankara, 1989, s.359.

¹⁰⁷ Muharrem Ergin, "Kaşkay Türkleri Üzerine Açıklama", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 6, Ankara, 1963, s.56.

1.4. KAŞKAY TÜRKLERİNİN KÜLTÜRÜ

1.4.1. SOSYAL YAŞAM

Bugün İran'da örf ve adetlerini birlik içinde devam ettirmeye çalışan ve törelerinden asla taviz vermeyen Kaşkaylar Türk bozkır medeniyetini, Oğuz Türk kültürünü, sosyal hayatını yaşatmaya çalışmaktadırlar.

Eski Türklerde olduğu gibi Kaşkayların da sosyal yaşamlarındaki en önemli kültür olgusu göçtür. Göç, Kaşkay halkı için bir ritüeldir. Göç kararı oba halkı tarafından birlikte alınır ve göç hazırlıkları birlikte yapılır.

Yılda iki defa göç eden Kaşkayîlerin ilk göçü ilkbaharda, ikinci göçü sonbaharda olur. Göçün kesin tarihini havaların gidişatı, yem durumu gibi hususlar tayin ederdi. Göç esnasında her bomkunun (uruk) göçeceği yer, izleyeceği yol, kışlık ve yazlık yurtlar göç boyunca konaklanılan yollar belirlenmiştir. Kışlık yurtların seçimi, yüksek yer yurtları için dağ tepe yakın yurtlar için rakımı düşük yerler seçilir. Göç, eşyaların toplanması ile başlar; eşyaları kadınlar, çadırları erkekler toplar.¹⁰⁸

Onlar bu hayatın icabı olarak koyun, at, deve ve sığır beslemekteydiler. Özellikle el (il) halkından önemli bir kısmın yaylaklarında tarlaları olup, bunlar civardaki köylüler tarafından korunur ve sulanırdı. Bu hizmetlerine karşılık köylülere her yıl iki koyun verildiği gibi elde edilen mahsulden de bir pay ayrılırdı. Bu köylülere "Ra'iyet-i Kaşkâi" denirdi. Fars köylüleri için Kaşkay raiyyeti olmak büyük bir talihlilik idi. Çünkü bu köylüleri Kaşkayların himaye ve yardımları ile mütegalibenin ve rüşvetçilerin tasallutundan uzak, sıkıntısız bir hayat geçiriyorlardı.¹⁰⁹

Hayvancılıkla iç içe olan bu halk, bazen daha iyi koyun sürüleri elde edebilmek için bir şehirden başka şehre gidip oradan en iyi koçu veya koyunu alarak iyi sürüler oluşturma yoluna gitmişlerdir. Kaşkay Türkleri, koyunun yanı sıra keçi de

¹⁰⁸ Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk inançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>, (28 Temmuz 2012).

¹⁰⁹ Faruk Sümer, "İran'da Yaşayan Türk Oymakları: Kaşkaylar", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 120 Ankara, 1972, s.1239.

besler. Keçilerin daha çok tercih sebebi, zor coğrafi şartlara dayanıklı olmasındandır.¹¹⁰

Kaşkay İli'nde şöyle bir âdet vardır: Bir Kaşkaylı'ya, ne kadar koyunun var diye sorulduğunda şu cevap verilir:

-Bir bürr veya iki bürr

Eğer koyunları az ise (yüz koyundan az) bir küçük bürrüm var der. Bir bürrde bulunan koyun sayısı 200-400 arası koyundur. Bir bürrden fazla koyunu bir çoban otlatmaz.¹¹¹

Orta Asya göçebe kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olan at eski Türk kültüründe olduğu gibi Kaşkaylarda da çok önemli bir yere sahiptir. Bozkır kültüründe rol oynayan baş etken biniciliktir. Bu bakımdan Kaşkaylar da atlı bir topluluktur ve yetiştirdikleri bir kısmı Türki bir kısmı da Arap menşeli olan atlarıyla ünlüdürler. Ayrıca Muhittin Çelik İlde çeşitli törelerde at yarışları yapıldığını ve göç sırasında da atlardan büyük ölçüde yararlandığını belirtir.¹¹²

Kaşkaylar için el dokumacılığı da çok önemlidir. Dokumacılıktan kendi ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi gelir de elde ederler. Kaşkaylar hayvancılıkla uğraştıkları için hayvanlardan elde ettikleri yünleri önce ip haline getirirler. Daha sonra bu ipleri doğal bitkilerden faydalanarak çeşitli renklerde boyarlar ve halı dokumacılığında kullanırlar.

El dokumalarının çeşitleri şunlardır: Halı, gebbe, kilim, cacim, rend, keçe, çadır. Kaşkaylar eskiden beri el dokumacılığına büyük önem vermişlerdir. El dokumacılığı artık gelenek haline gelmiştir. Bu yüzden el dokumacılığında çok başarılı olmuşlardır. Bunun en iyi örneği Viktorije Müzesi'ndeki 400 yıllık Kaşkay halısıdır. Hatta 1995 yılında Almanya'da düzenlenen el dokumaları yarışmasında birinci olmuşlardır.¹¹³

¹¹⁰ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.671.

¹¹¹ Çelik, a.g.m., s.672.

¹¹² Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara 2002, s.672.

¹¹³ Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>, (17 Ağustos 2012).

Kaşkaylar bir diğer farklılıkları geleneksel giyimlerini yaşatmaya çalışmalarıdır. Bu özellik, özellikle kadınlarda göze çarpmaktadır. Erkekler daha çok çağdaş giyimi tercih etmektedir. Kaşkay kadınları günlük hayatlarını geleneksel giyimleri içinde devam ettirirler.

Kadınların elbiseleri birbirinin üstünden giyilen kat kat elbiselerden ibarettir. Bu elbiselerin boyları kadınların bellerinden topuklarına kadar uzanır. Bunların üstünde giyilen elbiseler çetken veya gödekçe olarak isimlenir. Baş örtüsü de çargat olarak isimlendirilir.¹¹⁴

Kaşkay Türkleri aile yapılarına çok önem verirler özellikle kadınlar sosyal hayatta ve ailede birçok yetkiye sahiptir. Ali Kafkasyalı Kaşkay kadınlarının Ata bindiğini, silah kullandığını, onların da tıpkı Karadeniz ve Toros yaylalarının kadınları gibi olduklarını belirtir.¹¹⁵ Şehram Ahur ise Kaşkay ailesinin, klasik bir Türk ailesi olduğunu, Ailenin reisinin erkek olduğunu, ailenin geliri, ailenin siyasi, idari ve sosyal konumunun korunması, ailenin ekonomik sorumluluğu ve genel olarak ev (çadır) dışı bütün sorumluluklarının erkeğe ait olduğunu belirtir.¹¹⁶

Kaşkaylarda kadınlar erkeklerle eşit haklara sahiptirler. Kadın ailenin gelirlerini muhafaza eder. Borçları öder, uygun görürse sürüsünün bir kısmını satabilecek derecede mali işlere nezaret hakkına sahiptir. Erkeklerle eşit hakka sahip olmakla beraber iş yükü kadınların omuzlarındadır. Sürüleri sağlar, yağ ve peyniri hazırlar, çadırları kurar ve sökerler, kilim dokurlar.¹¹⁷

Kaşkay sosyal yaşamında erkekler kışlık yiyeceğin hazırlanmasında hiç görev almazlar. Çeşmelerde çadırlara su taşımak; çadırın, eşyaların, insanların üst baş temizliği kadınlara aittir. Erkek halı, kilim ve benzeri örgülerle ilgilenmez. Malın, davarın bakımı, ahır bakımı dışarıda ise erkek tarafından yapılır. Çadır ve çadırın çevresinde ise işlere kadın bakar. Hayvanlar doğada ise çocuk refakat eder, erkek nazır durumdadır. İşlere nezaret eder. Bu durum Kaşkaylarda aile içi iş

¹¹⁴ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.669.

¹¹⁵ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.102.

¹¹⁶ Şehram Ahur, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara, 2001, s.57.

¹¹⁷ Alper Aksoy, "Kaşkay Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı: 7, Ankara, 1980, s.12.

bölümünün bir göstergesidir. Erkekler aralarında dövüşürler, kavga aileler arasında olursa, kadınların da eşlerinin yanında kavgaya katıldıkları olur. Çoğunlukla kadın kavgaya katılmaz. Kadının sesi yerli yersiz ve fazla çıkmamalıdır. Erkek kadının gözünde Tanrının bir nimetidir, “erbah”tır , “ağa”dır.¹¹⁸

Göçebe yaşamın vazgeçilmez bir özelliği de çadır kültürüdür. Bugün Türk evlerinin organizasyonunda Türk çadırının doğrudan doğruya etkisi vardır. Çadırın yapımında dokumacılık önemli bir yer tutar çünkü keçi kılının kırılması, eğrilmesi ve dokunmasıyla oluşturulan yün iplikler çadırın yapımında kullanılır.

Anadolu göçer topluluklarında da en yaygın çadır tipi olan ve “çul çadır”, “kıl çadır” adlarıyla da bilinen “karaçadır” (siyah çadır) ister zengin, ister fakir olsun Kaşkay göçebelerinin esas çadırını oluşturmaktadır. Karaçadır ile ilgili şu tanımlı verebiliriz: Karaçadır keçi kılından üretilmiş olup, tek katlı, uzun bir ev biçimindedir. Simsiyah olduğu için “karaçadır” denir.¹¹⁹

Karaçadırın dışında, Kaşkayların kalenderi çadırı, aftarberdan çadırı, puş çadırı, keper çadırı gibi çadırları da vardır.¹²⁰

Kaşkay Türklerinin geleneksel Kaşkay kültürü içindeki en önemli unsuru düğünler ve evlilik adetleridir. Düğünleri onların milli kimliklerini yansıtır. Kaşkay kültüründe aile kurmak çok önemlidir. Bu bakımdan erkeklerin evlenmemesi Kaşkay kültüründe ayıp sayılır. Aile bilincinin oluşması açısından evlilik şarttır.

Kaşkay İl’indeki evlilikler genel olarak tire içi evliliklerdir. Akrabalar arası evlilikler yaygındır. Bundan dolayı Kaşkaylarda kız ve erkek genellikle birbirlerini çocukluktan tanırlar. Kaşkaylarda eş seçimi, tercih edilen türden olmayıp izin verilen türdendir. Babanın izni olmadan evlilik yapılmaz.¹²¹

Evlilikte üst tabakadan bir kız, alt tabakadaki bir erkekle evlenmez. Han neslinden olan bir kız, han neslinden olan bir Kaşkay erkekle evlenmek zorundadır; kendi hanedan dışında kimse ile evlenemez. Üst tabakanın erkekleri normal bir kızla

¹¹⁸ Yaşar Kalafat, *İran Türklüğü- Jeokültürel Boyut-*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s.42.

¹¹⁹ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara, 2001, s.50.

¹²⁰ Ahur, a.g.e., s.55-56.

¹²¹ Şehram Ahur, *İran’da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara, 2001, s.125.

evlenmez, ancak bu tür evlilikler nadir de olsa görülmektedir. İlin normal tabakasına mensup kız ve oğlanlar, ilin en düşük tabakasından olanlarla evlenmezler.¹²²

Eski Türklerde ve bugün Doğu kültüründe olduğu gibi Kaşkaylarda da başlık parası geleneği görülür. Erkek evlenmek için başlık parası vermek zorundadır.

Kaşkayî nikah merasiminde mollaya lüzum görülmez. “Arap işidir” denilir.”Falanca ile falanca evleniyorlar, babaları da bu evliliğe razıdır” denilir ve bir kağıt yazılır; böylece evlilik hayatı başlamış olur.¹²³ Kaşkaylarda düğün hazırlıkları Türk düğün geleneklerine uygundur. Kız isteme, nişan gibi gelenekler Kaşkay Türklerinde de aynıdır. Ancak düğün hazırlıklarında bazı farklılıklar vardır.

Kaşkay Türklerinde çeyiz sermek ayıptır. Kadının bedenini örten örtü bile sergilenmez. Atıcılara, binicilere ait eşyalar sergilenir. Bu arada kına gecesi yapılır ancak damat yoktur. Gelinin çeşitli süsleri vardır. Bunlardan “mihenik” kurutulmuş küçük çiçeklerden oluşur. Bu kokulu bitkiler ipe boncuk gibi takılırlar sonra gelinin boynuna takılır. “melha”, çok küçük tohumlar renk renk boyanır kolye gibi geline takılır. Başka bir mücevher ve makyaj yapılmaz.¹²⁴

Düğün bir halkın hayat tarzını gösteren bir unsurdur.Kaşkay Türklerinde düğün erkek evinde yapılır.Gelin baba evinden evinden alınarak erkek evine getirilir.Bu, diğer Türk halklarında olduğu gibi Kaşkay halkında da ataerkil düzenin olduğunun bir göstergesidir.Türk düğün geleneklerine uygun olarak Kaşkay düğünlerinde de hediyeler sunulur.

Oğlan evine düğün sırasında “toyhane” denir. Gelin adayı toyhaneyi görünce veya müziği duyunca yarışa başlamak için ata binilir ve toyhaneye kadar yarışılır. İlk gelen atlı baydaktaki (bayraktaki) asılı kısmı silahla vurur. Vuran kimse, damadın babasından koyun veya koç hediye alır. Sonra gelin gelir. Gelin gerdeğe toyhanede girer.¹²⁵

¹²² Dilek Erenoğlu, “Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma”, *Turkish Studies*, c. 6, sayı: 4, Türkiye, 2011, s.134.

¹²³ Yaşar Kalafat, *İran Türklüğü- Jeokültürel Boyut-*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s.55.

¹²⁴ Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim> (17 Ağustos 2012).

¹²⁵ Yaşar Kalafat, *İran Türklüğü- Jeokültürel Boyut*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s.55.

İran Azerilerinde özellikle Kaşkayî aşiretinde birden fazla kadınla evlenmek nadir bir olaydır.¹²⁶ Fakat çocuğu olmayan bir kişinin, hısım ve akrabaları onun bir daha evlenmesinde talepte bulunurlar. Bu durumda birinci kadın, kocasının ikinci bir kadınla evlenmesine izin verir.¹²⁷

Kaşkay kültüründe şiirin ve müziğin çok önemli bir yeri vardır. Şiire ve müziğe verilen bu önem göçebe yaşamda sözlü kültürün gelişmiş olmasındandır. Türklerin İslamiyet’i kabullerinden çok önce dini törenlerin, toyların, yağ törenlerinin olmazsa olmaz iki ögesi şiir ve müziktir. Şiir ve müzik bir toplumun duygularını, inançlarını, sosyal yaşamlarını genel olarak etnik kimliklerini tanıtan iki önemli unsurdur. Dolayısıyla Kaşkaylı şiirleri ve müzikleri tanımlar.

İran Devrimi’ne kadar (1979) Kaşkay müziğinden yazılı bilgi elde etmek mümkün olmamıştır. Kaşkay Türklerinin göçeri hayatını yakından takip eden Batılı ve İranlı müelliflerin eserlerinde Kaşkay il musikisi hakkında etraflı bilgiye rastlanmamaktadır. İnkıaptan sonra Kaşkay aydınlarından Furud Gorginpur adlı bir edebiyatçı ve musikîşinasın yaptığı çalışmada, Kaşkaylıların müziği, müzik aletleri, sanatçı ve oyunları hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir.¹²⁸

Kaşkaylılar güneşin doğuşuyla günlük hayatlarına başlarlar. Ersalan Mirzayi’nin *Uzak Yol*’unun önsözünde Esedullah Merdani Rahimi güneşin doğuşuyla müziğin Kaşkay ilinin ortamını doldurduğunu, Kaşkay kadınlarının çörek yaparken, yün eğirirken şarkı söylediklerini belirtir. Kaşkay ilinde müzik sosyal yaşamın bir parçasıdır. Yaşar Kalafat Kaşkaylılarda 3 çeşit müziğin olduğunu aktarır. Bunlar:

1) Aşık Sözleri ve Müzikleri

Aşık Sözleri ve Müzikleri, geleneksel Türk şiirleri ve müzikleridir. Bu şiirler, âşıklar tarafından çeşitli müzik aletleri eşliğinde söylenir. Bu şiir ve müziklerin örnekleri şunlardır: Koroğlu, Aslı ile Kerem, Göç Ayvaz, Mahmut ile Garipcan, Garip ile Senem, Giden Ağır il.

¹²⁶ Rafael Blaga, *İran Halkları El Kitabı (Handbook's of Iranian People)*, 1997, s.301.

¹²⁷ Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.667.

¹²⁸ Çelik, a.g.m., s.666.

2) Halk Müziği

Şairler tarafından yazılan şiirler halk tarafından söylenir. Bu tür müziklere halk müziği denir. Kaşkayların halk müziği, genellikle eski dönemlerdeki şairlerin şiirleri kullanılarak yapılmaktaydı. Mirza Muhammed (Ma'zun), Yusuf Ali Bey (Yusufo Hosru), Hosru Bey ve Muhammed İbrahim, en önemli şairlerdendir. Bu müzikler çeşitli makamlarda söylenirler. Bu makamlar şunlardır: Giraylı, Bozdağ, Baş Giraylı, Sabah Sözü, Şah Hatayi, Semsam

3) Halk Oyunu Müziği

Kaşkayların dans müziğidir. Bu müzikte sadece davul ve zurna kullanılır, söz yoktur. Bu müzikle dans, tarihlerine, dini törenlerine ve eski Türk oyunlarına göre yapılmaktadır. Bunlar: Cengame (bu dansı sadece erkekler oynar), halay, yağlık dökme (mendil dökme), leki eşrefi¹²⁹

Kaşkay müziğinin en önemli müzisyenlerinden biri Ersalan Mirzayi'nin Furud o Ferhad şiirinde konu aldığı Furud Gorginpur adlı müzisyendir. Muhittin Çelik'in aktardığı bilgiye göre Furud Gorginpur Kaşkay il müziğini 3 bölüme ayırır.

Bunlar:

1) Âşıklar

Âşıkların yararlandığı müzik âleti çekur diye adlandırılır. Çekur, dokuz telli bir saz olup, sıtara benzer. Onu mızrap veya parmakla çalarlar uzun zamandan beri de âşıklar sazdan yararlanmaktadır. Tar çekurun yerini almış, son yıllarda yetişen genç âşıklar kemançe de çalarlar.¹³⁰

Ozan, baskı geleneğinin temellerini attığı, Türk kültür varlığının temellerini oluşturan “Aşıklık Geleneği” Kaşkay kültüründe de kuşaktan kuşağa aktarılan bir kültür değeridir.

20. yüzyılda bu değere sahip çıkan Kaşkay muhitindeki âşıklar, Davut Nekis, Âşık Hamza, Âşık Siruz, Âşık İsmail Caferniya üstat âşıklar olarak faaliyet

¹²⁹ Yaşar Kalafat, “Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları”, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>, (17 Ağustos 2012).

¹³⁰ Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.666.

göstermişlerdir. Günümüzde ise bu değeri gelecek kuşaklara aktaracak olan Hüseyin Kiyânî, Ersalan Mirzayî Kaşkayî, Kaşkayların önemli âşıkları arasında yer almaktadır.¹³¹Nitekim Ersalan Mirzayi bu değeri ciddiyetle sürdürdüğünü Uzak Yol adlı kitabında yer alan şiirlerinde Kaşkay müziğini, kültürünü aşıklık geleneğinden yararlanarak yansıtmıştır. Şiirlerinde Kaşkay muhiti aşıklarının adlarına yer vermiştir.

2) Çenkçiler

Kaşkay müziğinin diğer önemli bir kısmını çenkçiler oluşturur. Günümüzde kendi meslekleriyle ilgilenirler. Çenkçiler il içerisinde hayatlarını sadece müzikle değil, aynı zamanda berberlik, diş çekmek, marangozluk, demircilik, kalaycılık gibi meslek ve zanaatlarla temin ediyorlar. Çenkçiler müzik aleti olarak keremay (zurnaya benzeyen nefesli çalgı) ve davuldan (nagara) faydalanırlar.

3) Sarbanlar

Sarbanlar müzikle amatör olarak uğraşırlar. Yani zevk ve istekleri onları müziğe yöneltir. Okudukları türkü ve şiirleri kendileri besteler ve icra ederler. Sarbanların çaldıkları müzik aleti neydir.¹³²

Müzik Türk toplumunun varlığında her zaman önemli bir yere sahip olmuştur.Türk toplumu gelenek ve göreneklerinde, dinsel ve sosyal törenlerinde yaşamını müzikle duyumsamıştır.İran Türklerinin içerisinde folklorik özelliklerini, geçmişlerini, kültürel kimliklerini ezgileriyle tanımlayan Kaşkayların günümüzde Kaşkay müziğini yaşatmaya çalışan iki orkestrası vardır. Bunlar Kaşkay Turna Musikisi orkestrası ve Maral Musiki Grubudur. Ali Kafkasyalı bu orkestralar hakkında şu bilgileri verir:

1) Kaşkay Turna Musikisi Orkestrası

Kaşkay Turna Musikisi Orkestrası'nın kurucusu ve yöneticisi Muhammed Cavidî'dir. Cavidî iyi bir keman ve kabak kemanî üstadıdır. Kaşkay Türklerinin merkezi şehri olan Firuzâbâd'da faaliyet gösteren topluluğun bir de "Amuzeşgah-ı

¹³¹ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.177.

¹³² Muhittin Çelik "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c.20, Ankara, 2002, s.666.

Azad-1 Musiki-i Şeyda” adlı bir müzik okulu vardır. Ayrıca 2 ses sanatçısı, 27 keman, 1 viyolan, 1 tar, 1 nağara, 4 kemençe, 1 bemtar, 2 setar (sitar) 2 gitar ve 1 piyano sanatçısından oluşan ve musikilerini kadim usul ile şefsiz icra eden büyük bir orkestra bulunmaktadır.¹³³

2) Maral Musiki Grubu

Diğer bir müzik grubu da Kaşkay Türklerinin oluşturdukları ve Şiraz merkezli faaliyet gösteren “Maral Musiki Grubu”dur. Grubun yöneticisi İmran Rüstem’dir.¹³⁴

1.4.2. DİL

Kaşkay Türkçesi hakkında birçok görüş ileri sürülmüştür. Ancak Kaşkay Türkçesinin, Türkçenin hangi koluna dahil olduğuna dair kesin bir görüş beyan edilmemiştir. Bu görüşler aşağıda aktarılmıştır.

Doerfer, “İran’daki Türk Dilleri” adlı makalesinde Kaşkay ve Eynallu dillerinin Azerbaycan Türkçesinin şiveleri olarak değerlendirilir.¹³⁵

Menges’in bu dillere ait görüşü ise Kaşkay ve Eynallu dillerinin Azerî Türkçesinden çok Türkiye Türkçesine yakınlığıdır.¹³⁶

Doerfer “İran’da Bir Dilbilim Araştırma Gezisi Üzerine Rapor” adlı çalışmasında da Kaşkay dilini Azerbaycan Türkçesine doğrudan doğruya bağlı bir dil, Azerbaycanoid dilleri olarak gösterir. Kaşkay ağızlarını Güney Oğuz ağızları grubuna dahil ederek bunları “Güney Oğuz Lehçesi” adıyla anar ve Güney Oğuzcayı, Kazvin’e kadar uzanan lehçeler olarak ifade eder.¹³⁷

Doerfer Kaşkay Türkçesini ve bağlı olduğu diyalektleri ayırırken Zencan’ı kuzeybatı alt grubu Sungur ve Farhadhan lehçelerini batı alt grubu Süleymanâbâd ve Kazvin’i kuzey alt grubu, Hasanabad, Firuzâbâd Kaşkaycasını, Samirom ve Şiraz

¹³³ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s. 326.

¹³⁴ Kafkasyalı, a.g.e., s.326.

¹³⁵ Gerhard Doerfer, “İran’daki Türk Dilleri”, *TDAY-Belleten 1969*, Ankara, s. 2.

¹³⁶ Doerfer, a.g.m., s.2.

¹³⁷ Gerhard Doerfer, “İran’da Bir Dilbilim Araştırma Gezisi Üzerine Rapor”, Çev: Semih Tezcan, *TDAY-Belleten 1973-74*, Ankara, s.197.

Kaşkaycasını, Aynallu ve Abi-Verdi lehçelerini güney alt grubu olarak değerlendirmiştir.¹³⁸

Shooten, Kaşkayların Kum şehrinin batısındaki Save civarında bulunan köylerdeki Halaç ve Bayat ağızlarının karmaşığı olan bir Türkçe konuştuklarını ileri sürmüştür.

Muzaffer Kahramanî “Kaşkayların konuştuğı dil asil, tatlı ve Batı Türkmenistan Türkçesi olup Kafkasça ve Azerice ile karışık haldedir. Güney İran’da muhtelif gruplarla uzun süre beraber yaşadıkları için birçok Farsça ve Lorca kelimeler bu dile girmiştir der.¹³⁹

Yaşar Kalafat Kaşkay Türkçesi için şu görüşü belirtir: Kaşkay dili, Batı Oğuz Türklerinin kullandığı dillerdendir. Azerbaycan ve İstanbul dilleri ile kökeni aynı olup, yalnızca şiveleri yönünden farklıdır. Kaşkayların Nadir Şah zamanına kadar kendi alfabeleri vardır. Bu alfabe 40 harfli idi.¹⁴⁰

Faruk Sümer Kaşkay Türkçesinin, Oğuz Türkçesinin bir şivesi olup Türkiye Türkçesine çok yakın olduğunu söyler. Hatta geleneklerinin de Türkiye Türklerinin gelenekleri ile aynı olduğunu söyler.¹⁴¹

Azerbaycan Azericesi çok sayıda ağza sahiptir. Fakat bütün bu ağızların arasında tam bir karşılıklı anlaşılabilirlik mevcuttur. Güney-Merkezi ağızları, Azeri Kaşkayî, Baharlu, İnanlu, Nefer vs. içermektedir. Bu ağızların Türkiye’deki Azeri lehçelerine yakınlık gösterdikleri ileri sürülmüştür.¹⁴²

Farklı halklarla olan temasları ve farklı Türk gruplarını barındırdıkları için, konuştukları dilde farklı ağız ve lehçelerin etkisi görülür. Bugüne kadar sözlü verimlerin yazılı verimlere aktarılmamış olması ve Kaşkay edebiyatının yazılı verimlerinin henüz oluşması nedeniyle de konuşma dili ve yazı dili arasında bir birlik yoktur. Ancak incelediğimiz edebi verimden ve metindeki gramer özelliklerinden

¹³⁸Lars Johanson, Christiane Bulut , *Turkologica 62, Turcic-Iranian Contact Areas Historical and Linguistic Aspects*, Harrosswitz Verlag, 2006, s.93.

¹³⁹Muhittin Çelik, “Kaşkay Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi* , Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara 2002, s. 663.

¹⁴⁰ Yaşar Kalafat , *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim> (17 Ağustos 2012)

¹⁴¹ Faruk Sümer, “Kaşkay”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, c.25, Ankara, 2002, s.21.

¹⁴² Rafael Blaga, *İran Hakları El Kitabı (Hand of Book’s Iranian People)*, 1997, s.281.

yola çıkararak Oğuz Türkçesinin bir şivesi olan Kaşkay Türkçesinin, Türkiye Türkçesinden daha ziyade Azerbaycan Türkçesine yakın olduğu, Azerbaycan Türkçesinin bir alt kolu olduğu görüşüdeyiz.

1.4.3. EDEBİYAT

Bugüne kadar hayli sıkıntı çekmiş olan Kaşkay Türklerinin yazılı eserleri sınırlı sayıdadır. İran'da Türk dili ve edebiyatının yasaklanması, Arapların ve İngilizlerin siyaseti yüzünden Türk edebiyatına darbe vurulması nedeniyle Türklere ait birçok dil, edebiyat, kültür ve sanat eserine ulaşılamamaktır.

7. yüzyılda Arapların İran coğrafyasını işgal etmeleriyle birlikte Kafkasya ve İran Türkleri aynı zamanda dil ve kültür işgaline maruz kaldılar. Araplar din, dil ve edebiyatlarını planlı ve ısrarlı bir tavırla telkin ettiler. İslam dininin dışındaki bütün inançlara ait ve Arapçanın dışında diğer dillerdeki eserlerin tamamı yok edildi. Bu dil ve kültür katliamında Türk dili, edebiyatı ve kültürüne ait bütün eserler de nasibini aldı. Arap istilası ile birlikte Türk dili, edebiyatı ve kültürü talihsiz bir dönemece girer.¹⁴³

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Kaşkay Türklerinin İrem Bağı'ndaki kütüphanelerinin İngilizler tarafından yağmalanıp yedi bin el yazması eserin götürülmesi; aynı tarihlerde Tebriz, Urmiye, Erdebil, Marağa, Zencan, Sultaniye müze ve kütüphanelerinin Yine İngilizler ve Ruslar tarafından yağmalanması; 1930'lu yıllarda Bakü, Gence, Şeki, Kazak, Tiflis şehirlerinde bulunan resmi ve özel kütüphanelerdeki kadim Türk eserlerinin KGB tarafından yok edilmesi, Selman Mümtazların öldürülmesi ve kütüphanesinin yağmalanması¹⁴⁴ da yazılı eserlerin yok olmasının bir diğer nedenidir.

İran'da Türk dili ve edebiyatını yaralayan bir diğer olay da Şah Rıza Pehlevi'nin ülkenin resmi dilinin Farsça yapması ve Türkçeyi her yerde yasaklamasıdır. Bu dönemde İran Türk şair ve yazarları ekseriyetle Farsça yazmak mecburiyetinde kalmışlardır. Ancak bütün bu baskılara rağmen bazı Türk şair ve

¹⁴³ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.184.

¹⁴⁴ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.182.

yazarlar eserlerini Türkçe yazma cesareti göstermişler, hatta eserlerini gizli bir şekilde yayımlamışlardır.¹⁴⁵

Kaşkayların ve daha birçok Türk boyunun eserlerine İran'ın baskıcı politikası ve İran Türklerinin yaşamış olduğu bu acı olaylar yüzünden ne yazık ki ulaşamamaktayız. Ancak Kaşkayların okuma yazma oranının düşük olması da eserlerin günümüze kadar ulaşamamasının sebebidir.

Kaşkaylar için şiir ve müzik çok önemlidir. Kaşkaylar göçebe olarak yaşadıkları için sözlü kültür gelişmiştir.¹⁴⁶

Mehmet Karaaslan,“Başlangıçtan Günümüze Kaşkay Dili ve Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler” adlı makalesinde Kaşkay edebiyatının başlangıcını ve şairlerini şöyle belirtir:

Halen belli ölçülerle sürdürülmesinde de anlaşılacağı üzere çok güçlü bir sözlü edebiyat geleneği olan Kaşkay Türklerinin yazılı edebiyata ait ürünler vermeleri 1786-1844 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen Gul Oruc adlı şairle başlamaktadır. Gul Oruc'un yanı sıra Husrev mahlaslı Husrev Beg Karakanlı da Kaşkay edebiyatının ilk örneklerini vermiştir. Şahbazi bu şairlerin dışında Mirza Muhammed, Yusuf Ali Beg Bayat, Nimettullah Beg Rahimi, Ali Şaylı, Hacı Mesih Han Karaçaylı, Hemrah ve Köroğlu gibi Kaşkay şairlerinden de söz eder. Ayrıca Ma'zun mahlaslı Seyid Muhammed İbrahim de Kaşkay şiirinin en önemli isimlerinden biridir.¹⁴⁷

Esedullah Merdani Rahimi, Ersalan Mirzayi'nin “Uzak Yol” adlı şiir kitabının önsözünde Kaşkay şiirini 4 döneme ayırır:

Birinci dönem Şah İsmail'in Şah Hıttayî adıyla meşhur olan şiirlerinin devridir. Bu devir ortak bayatların, manilerin revaçta olduğu devirdir. Tilim Han, Ebul Kasım, Nebati gibi şairlerin şiirleri bu dönemde revaçtadır. Bu yüzyıllarda

¹⁴⁵ Ali Kafkasyalı, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010, s.218.

¹⁴⁶ Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*, <http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>, (17 Ağustos 2012).

¹⁴⁷ Mehmet Karaaslan, “Başlangıçtan Günümüze Kaşkay Dili ve Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler”, *Karadeniz Araştırmaları*, Güz 2011, sayı: 31, s.138.

Kaşkay halkının şiir sevgisi, geçmişlerinin, dedelerinin, ilhanlarının, Akkoyunlu Uzun Hasan ile bağlılığı ve diğer Türk Oğuz halklarıyla kültürel ilişkilerinin bağlılığı ile oluşur.¹⁴⁸

İkinci dönem Ma'zun dönemidir. Mirza Muhammed (Mahlası Nisar'dır.), Kul Oruc ve Ma'zun'dan önceki şairlerin az sayıdaki bazı şiirleri Kaşkaylar tarafından bilinmektedir. Ancak Savletü'd-Devle Kütüphanesi'nin İngilizler tarafından yakılmasıyla 9 bin kitap yok olur. Ma'zun mahlaslı Seyid-i Muhammed İbrahim'den sonra, dökümanlarla Kaşkay şiiri kanıtlandı. Farsça ve Türkçe edebiyat, bilim kitaplarına hakim oldu. Şimdi onun şiirlerinin birçoğu darbü'l-mesel gibi atalar, anneler tarafından gençlere öğüt gibi söylenmektedir.¹⁴⁹

Üçüncü dönem Ma'zun'dan sonraki dönemdir. O zamanlarda siyasi olaylarla, I. ve II. Dünya Savaşları'nda Kaşkay hanlarının sürgüne gönderilmesiyle Kaşkay şiiri duraklamıştır. Muhammed Behmen Begi ile başlayan göçebe eğitim sistemi ile Esedullah Merdani, Sohrab Hatemi, Azizullah Atai, Muhsin Recai Panah, Mansur Şah Muhammedi, Feridun Ferhengi, Davud Han gibi ünlü şair ve yazarlar ortaya çıkmıştır. Onlarla Kaşkay şiirinde yeni bir başlangıç yaşanmıştır.¹⁵⁰

Dördüncü dönem ise İran İslam Şiiri Dönemi'dir. Bu dönemde Kaşkay gençleri, Kaşkay ilinin geçmişinden ilham alarak Türk ve Fars edebiyatını karşılaştırarak, hatta dünya edebiyatından yararlanarak Kaşkay şiirinde yeni adımlar atmaya başladılar.¹⁵¹

Kaşkay geleneksel şiiri diğer Türk halklarının şiirleri gibi hece vezninden oluşur. Geleneksel şiirler 7 heceli, 8 heceli, 11 heceli, 15 heceli şiirlerdir. Yeni kalıplar ise bugün serbest şiirin tarifine göre her türlü vezinli ve ritimli söze şiir denilmektedir. Kaşkaylar serbest şiire Yengi Koşma ve Ağca Koşma (Şiir-i Sefid) adını vermektedirler.¹⁵²

¹⁴⁸ Esedullah Merdani Rahimi, *Uzak Yol Şiir Toplusu, Mukaddime*, İran, 2010, s.17.

¹⁴⁹ Rahimi, a.g.e., s.18.

¹⁵⁰ Rahimi, a.g.e., s.19.

¹⁵¹ Rahimi, a.g.e., s.19.

¹⁵² Rahimi, a.g.e., s.20.

PDF Eraser Free

Kaşkayların şifahi edebiyatında destanlar da önemli bir yer tutar. Kaşkay İli'nde Koroğlu Destanı, Şirzad Pehlivan Destanı, Âşık Garip ve Şehzade Senem Destanı vb. bilinir.¹⁵³ Atasözleri ve deyimler de Kaşkaylar arasında yaygındır. Kaşkay Türkleri arasında darbü'l-mesel olarak adlandırılan atasözleri, Anadolu'da ve diğer Türk boyları arasında anlamı ve özü değişmeden, fakat şive ve ağız farkıyla devam etmektedir.¹⁵⁴

¹⁵³ Muhittin Çelik, "Kaşkay Türkleri", *Türkleri Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 20, Ankara, 2002, s.665.

¹⁵⁴ Çelik, a.g.m., s.665.

2. BÖLÜM

İNCELEME

2.1. SES BİLGİSİ

İncelediğimiz metinde 1 örnek verdiğimiz ses olayına metinde sadece 1 tane rastlanıldığını 3 ve daha fazla örnekler verdiğimiz ses olayına da metinde sık olarak rastlanıldığını belirtmekteyiz.

2.1.1. ÜNLÜLER

İncelediğimiz metinde 9 ünlü vardır. Bunlar: /a/, /ı/, /o/, /u/, /e/, /é/, /i/, /ö/, /ü/ sesleridir.

	Düz		Yuvarlak	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Art (kalın)	a	ı	o	u
Ön (ince)	e	i , é	ö	ü

Tablo.1: Ünlüler Tablosu

Metindeki kelimelerde geçen /é/ sesi e-i arası bir sestir. Cahit Başdaş en eski yazılı belgelerden itibaren é sesinin bazen “i” bazen de “e” olarak gösterilen bir ilk hece ünlüsü olduğunu, söz konusu ünlünün bugün Azerbaycan Türkçesi ve Anadolu ağızlarında kullanıldığını belirtir¹⁵⁵. Metinde /â/, /î/, /û/ uzun ünlüleri sadece Arapça ve Farsça kelimelerin okunuşunda kullanılmış olup, Türkçe sözcüklerde uzun ünlülerden kaçınılmıştır.

2.1.2. BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU

Kaşkay Türkçesinde büyük ünlü uyumu vardır.

ayrılığdan (962) ‘omrum (964) göynüm (1020) ettekim (1123)

¹⁵⁵ Cahit Başdaş, “Türkiye Türkçesindeki Asli Uzunluk Belirtileri”, *Turkish Studies*, c.2/2, s. 92, 2007.

2.1.3. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU

İncelenen metinde Kaşkay Türkçesinde küçük ünlü uyumu görülür.

böyüg (1092) gözel (1108) tıfan (1140)

2.1.4. ÜNSÜZLER

İncelediğimiz metinde 25 ünsüz vardır. Bunlar: /b/ , /c/ , /ç/ , /d/ , /f/ , /g/ , /ğ/ , /h/ , / ħ / , / ħ / , /k/ , /k/ , /l/ , /m/ , /n/ , /ŋ/ , /p/ , /r/ , /s/ , /ş/ , /t/ , /v/ , /w/ , /y/ , /z/

	Süreksiz	Sürekli	
Tonsuz (sert,sedasız,)	p ç t k k	f h s ş ħ ħ	
Tonlu (yumuşak,sedalı)	b c d g ğ	v w z	l m n r y ŋ

Tablo.2: Ünsüzler Tablosu

Metindeki ünsüzleri çıkış yerlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

2.1.4.1. Dudak Ünsüzleri: /p/ , /m/ , /b/

ammâ (130) baĥam (146) çapar (178)

2.1.4.2. Diş-Dudak Ünsüzleri: /v/ , /f/ , /w/

vâdısı (181) efsiler (360) sufalmış (575) rûwşen (1337)

2.1.4.3. Diş Ünsüzleri: /d/ , /t/ , /z/ , /s/

özünü (12) teslim (42) dardan (255)

2.1.4.4. Damak-Diş Ünsüzleri: /c/ , /ç/ , /ş/

neççe (1593) carrı (1941) yaşıl (2106)

2.1.4.5. Ön Damak Ünsüzleri: /g/ , /l/ , /k/ , /y/ , /r/

karaŋı (640) gurca (757) yaşıl (891) lalası (1218)

2.1.4.6. Arka Damak Ünsüzleri: /ğ/, /h/, /h/, /n/, /k/, /ŋ/

céyran (69) baħdım (114) ħaħıķatiŋ (115) ğamlı (594)

2.1.4.7. Gırtlak Ünsüzü : /h/

her (118) hamı (725) héç (731)

3. DİL İÇİNDEKİ SES OLAYLARI

3.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

3.1.1. i>é Değişimi

Kelime içindeki “i” sesi Kaşkay Türkçesinde “é” sesi olarak görülür. “é” Sesi i ve e sesinin arasında bir sestir.

hiç> héç (154) il>él (245) gitti>gétdi (285)

3.1.2. ı>i Değişimi

Kaşkay Türkçesinde kelime başındaki ı sesi i’ye dönüşür. Azerbaycan Türkçesinde de kelime başında ı ünlüsü bulunmaz, genellikle Türkçe kelimelerin başındaki ı’lar i’ye döner. ı>i Değişimi Azerbaycan Türkçesinde incelleme olarak belirtilir.¹⁵⁶ Bu bakımdan Kaşkay Türkçesi Azerbaycan Türkçesiyle ortak bir özellik taşır.

ırağam (237) issidmiş (374) işiğ (386)

¹⁵⁶ Kartallıoğlu-Yıldırım, a.g.e., s.179.

3.1.3. a>o Değişimi

Azerbaycan Türkçesinde de görülen v ünsüzünden önce gelen ünlülerde yuvarlaklaşma olur.¹⁵⁷ Kaşkay Türkçesinde de w ünsüzünden önce a>o değişimi görülür.

ķowğası (219) towuķ (761) sowrulmuşdu (1349) ķowrulmuşdu (1350) owçu (1590) owuc (1651)

3.1.4. e>o Değişimi

W ve v ünsüzlerinden önce ünlü yuvarlaklaşması e>o değişimi görülür.

cowr (254) owladıııı (882) şowğundan (955) covher (968) novruz (1158)

3.1.5. u>a Değişimi

Muhtemelen Azerbaycan Türkçesinin etkisiyle görülen geçmiş zaman 1. tekil şahıs çekiminde görülür.¹⁵⁸

oldam (187) koşdam (1961) uçdam (1971) kondam (1971)

3.1.6. Kelime Başında Ünlü Genişlemesi:

ölgemize (266)

3.2. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

3.2.1. -ķ->-ğ- Değişimi

âşığııı (49) sağılığınııı (235) iragam (237)

3.2.2. -ķ->-ķ- ve -ķ>-ķ Değişimi

saħlayan (127) baħam (146) yiħildi (582) çoħ (764)

¹⁵⁷ Muhittin Çelik, *Kaşkay Türkçesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 1997, s.102 .

¹⁵⁸ Çelik, a.g.e., s.103.

3.2.3. -k->-g- Değişimi

Görmeginden (276) dorengligi (283) üregi (86)

3.2.4. -p>-b Değişimi

çekib (85) açıb (186) gédib (459)

3.2.5. -r->-d- Değişimi

-r->-d- değişimi metinde sadece bir örnekte görülmektedir.

bayrak>baydağ (361)

3.2.6. t->d- Değişimi

daş (45) dırnağ (210) darağ (345)

3.2.7. -ç->-c- Değişimi

ağacdan (1139)

3.2.8. b->m- Değişimi

men (1086) moncuğundan (1376) miñ (1713)

3.2.9. -ld->-ll- Benzeşmesi

allatma (C) - *s.88*

3.3. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi:

yürek>üreg (86) yüzün>üzün (231) yüce>uca (272) yıldız>ulduz (389)
yiğit>igid (872) hayvan>éyvân (1199)

Kelime başında /y/ sesinin ön türeme mi yoksa düşme mi olduğu tartışmalı bir konudur. Gürer Gülsevin *Yaşayan Ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağızları* adlı eserinde irak/yırak, igit/yiğit, üzüm/yüzüm gibi ilk heceleri dar-düz ünlü olan

kelimelerde y- türeyebildiği gibi, y- ile başlayan bir kelimenin kök ünlüsü ı/i seslerinden birisi ise baştaki ünsüzün düşebileceğini de bildirir.

Bir dar-düz ünlüden önceki bu y- düşmesi olayının Azerbaycan diyalektlerinde karakteristik bir vasıf kazandığını belirtmiştir.¹⁵⁹

3.4. Ünsüz İkizleşmesi:

ikki (410) dussak (533) saqqal (858) errimez (969) işşiki (1204)

3.5. Kelime Ortasında Ünsüz Değişimi (Metatez):

torpaq (357) örged (617) yarpaqlara (625) kipriki (1059)

3.6. Ünsüz Uyumsuzluğu

Kaşkay Türkçesinde de Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi ünsüz uyumu sağlam değildir. Kelime içerisinde ve eklerin eklenmesi sırasında ünsüzler tonluluk ve tonsuzluk bakımından Türkiye Türkçesinde uyum gösterirken Kaşkay Türkçesinde bu görülmez.

uçdu (2) ‘ışkdan (93) açıkdır (130) qarışkıdır (131)

4. ŞEKİL YAPISI

4.1. YAPIM EKLERİ

4.1.1. İSİMDEN İSİM TÜRETEN EKLER

+{ CA }

bâğça (65) birce (1332)

¹⁵⁹ Gürer Gülsevin, *Yaşayan Ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağzları*, Özel Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2010, s.49-51

PDF Eraser Free

+{ CI }

owçu (1590) oğunçu (2148) avcigimiñ (2243) yurdçu (2342) qorhançılık (2393) yirçi (o)

+{ dAr }

Farçadan alınmış bu ek, bir işle meşgul olan şahısları ifade eden isimler veya bir şeye düşkün olma durumunu karşılayan sıfatlar türetir.¹⁶⁰

vefâdarlık (285)

+{ DAŞ }

qardaş (1264) éldaş (1413) yoldaş (1529) sirdaşıñ (1995)

+{ DIZ }

gündüz (1887)

+{ gA }

özge (400)

+{ gez }

gülgez (504)

+{ gUn }

gözgün (2329)

+{ IAK }

qışlağıñ (2122) yaylağıñ (2123)

¹⁶⁰ Yavuz Kartallıoğlu-Hüseyin Yıldırım, "Azerbaycan Türkçesi", *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör: A.Bican Ercilasun, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.184.

PDF Eraser Free

+{ II }

vefâlı (56) saqqahılar (840) havalı (1418) gummudlu (1769) kanlı(2011)
nâzlı (2094) dağlı (2122) bulaklı (2123) iftuhârı (2135)

+{ IIK }

dostluğ (265) dorenglig (283) vefâdarlığ (285) âşıklığa (290) şâdlığı (330)
acılığ (466) naştalığı (857) ayaydınlığ (947) yağlığ (1996) sağlığ (1997) çağlığ
(1998)

+{ mac }

dilmacı (2192)

+{ sI }

ayrıksı (2177)

Bu ekin Türkçede +ÇA ekinin bazı sıfatlara eklendiğinde zarf olarak ortaya
fonksiyonuna yakın bir kullanışı vardır (<+sIg)¹⁶¹

+{ sIz }

bağbânsiz (585) çârasız (1192) savadsız (2229)

+{ şIm }

sarışım (1571) “sarışın”

+{ yuz }

suyuz (1049) “susuz”

¹⁶¹ Güner Gülsevin-Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.145.

4.1.2. İSİMDEN FİİL TÜRETEN EKLER

+{ Ar }-

göyerdi (564)

+{ IA-ş }-

kucaklaşa (1524)

+{ IAn }-

laylanmışdı (1279) nallana (1731) allana (1733)

+{ IAş }-

haberleşdi (1190) suraklaşın (1251) da'vâlaşmış (m) dilleş (2445)

+{ L }-

saraldı (1018) ucaldı (1545) kocaldı (1019)

+{ LA }

sensizlemişem (1130) gizlemişem (1131) dizlemişem (1133) üreklenir (1892) sesleyerem (1945)

4.1.3. FİİLDEN İSİM TÜRETEN EKLER

-{ AK }+

darak (345) bıçağa (484) konağ (537) kıvrak (553) yornağ (561) oyağ (825)

-{ AnAK }+

asanak (299) busanak (300) boğanağa (482) doğanağa (483)

-{ (A)Ş }+

savaşında (262)

PDF Eraser Free

-{ **CAK** }+

tüfürcek (921) emcekinden (2291)

-{ **ÇA** }+

tağça (536) damça (1077)

-{ **ğa** }+

ķonalğası (1483)

-{ **ğı** }+

yazğı (1339)

-{ **ĠUn** }+

çoşğun (249) pozğun (939)

-{ **I/U** }+

dolu (186) ayrı (400) sancısı (818)

-{ **ICI** }+

bilicisi (f) alıcı (1346) dilençiyim (1126) oħunçu (2148)

-{ **IĶ** }+

alışık (447) dolaşık (1047) ķimişik (1392) kesik (1844) sinik (2306)

-{ **(I)Ş** }+

yağış (520) baħışı (721)

-{ **Ķ** }+

ağsaķ (2383) uzak (364)

-{ **(ü)m** }+

ölüm (1530)

4.1.4. FİLDEN FİİL TÜRETEN EKLER

Dönüştürme Ekleri :

-{ (A) I }-, -{ (I) I }-, -{ (U) I }-

yiğildi (279) “Perişân sözüm yiğildi”

büküldüm (1282) “Bilmemişden büküldüm men”

yorulmuşdur (652) “Yorulmuşdur bu ahvâlden”

tökülse (263) “Yoluna tökülse kıanım”

-{ (A)n }-, -{ (I)n }-, -{ (U)n }-

dolanır (191) “Çoğ dolanır hâzân olur”

serinmez (2356) “Kara téller ağ üzlere serinmez”

Edilgenlik Ekleri :

-{ (A) I }-, -{ (I) I }-, -{ (U) I }-

sepiler (950) “Sen gelende su sepiler yollarıñ”

-{ (A)n }-, -{ (I)n }-, -{ (U)n }-

çalınır (992) “Sazınan naqara çalınır döyre”

görünmüşdur (611) “Görünmüşdur “Mekku” bâğı”

İsteşlik Eki :

-{ ş }-

soruşmaz (579) “Soruşmaz hâlımı héç kim”

oğuşurdu (1327) “Mest bulbullar oğuşurdu”

boğuşurdu (1328) “Göy sunalar boğuşurdu”

Ettirgenlik Ekleri :**- { (I)r }-, { (U)r }-**

kayıran (418) “İzzet evini kayıran”

yumuran (420) “Şavlet” kim düşmen yumuran”

batırdılar (2437) “Batırdılar kül altına gözleri”

-{ t }-, -{ d }-

geçirtmiştir (656) “Geçirtmiştir ay o ili”

étirtmiş (1743) “İndi gelmiş baş étirtmiş özüne”

çevirdeğ (2353) “Ün çevirdeğ orda “Duna”üzüne”

-{ dAr }-, -{ dIr }-, -{ dUr }-

sindirmişdir (660) “Sindirmişdir bu kafesi”

öldürdem (1841) “Öldürdem itini koyaram tasa”

karişdırma (2178) “Bu bafayı karişdırma hermene”

döndermişem (2362) “ “Mecnûn” olub döndermişem üz dağa”

-{ z }-

tütüzdürem (1716) “Tütüzdürem izerlig o ‘itr o ‘ûd”

-z- eki Eski Türkçede görülen bir yaptırma ekidir¹⁶²**4.2. ÇEKİM EKLERİ****4.2.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ****4.2.1.1. Yalın Durum**

çöl (425) “Güllü yaşıl çöl varımız”

gül (444) “Bir kevde gül kucağımda”

¹⁶² A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, Çev: Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.61.

çörek (763) “Çörek atlı olmuş bizde piyâda”

géce (822) “Melâék bu géce éşidir vayım”

4.2.1.2. Yönelme Durumu +{ A }

yére (2) “Uçdu yére geldi göyden”

péymânaya (3) “Tökdü péymânaya meyden”

üze (5) “Açdı zulfu sepdî üze”

mene (12) “Özünü mene dost étdi”

Ermen'e (2177) “Ayrıksı yâr göçme gédme Ermen'e”

4.2.1.3. Bulunma Durumu +{ DA }

çimende (60) “Çimende serv-i nâzım sen”

çölde (69) “Sen benim çölde céyanım”

deryâda (173) “Géce tıfanlı deryâda”

bâğda (963) “Figân edir bâğda bulbul dahı gel”

ettekde (1006) “Gülüm ettekde kaldı”

çiçekde (1007) “Gözüm çiçekde kaldı”

toyda (1017) “Üregim toyda kaldı”

düşde (1884) “Bir géce düşde gördüm ki çalırañ bir kızil ay tek”

4.2.1.4. Ayrılma Durumu +{ DAn }

göyden (2) “Uçdu yére geldi göyden”

méyden (3) “Tökdü péymânaya meyden”

tenden (13) “Baş gezdi bu tenden ayrı”

iligimden (474) “Ġam geçmişdir iligimden”

dirliğimden (476) “Lâ aqâl bu dirliğimden”

hiyâlımdan (795) “Ġiyâlımdan çihmez gözleri hergîz”

4.2.1.5. Eşitlik Durumu +{ CA }

birce (1332) “Birce güllü yaz yazılmış”

4.2.1.6. Vasıta Durumu +{ InAn }, +{ IA }

Kimseyen (154) dünya inen (199) kanatınan (351) beniminen (515) gücünen (563) başla baş (1344)

İlen<ile+n “ile, beraber” Çağatay ve Batı Türkçesinde görülmektedir. Sonda yer alan “n” vasıta hali eki olup anlamı biraz daha kuvvetlendirmektedir.¹⁶³ Kaşkay Türkçesinde de ilen şekli l>n değişmesi sonucu, muhtemelen inen, inan şekline dönüştü.

4.2.1.7. Çokluk Eki +{ lAr }

dağlar (71) çaylar (72) cesedler (189) güzeller (193) düzleri (570) sözleri (571) ayları (618) burmaçlara (621) konşulardan (919) igidler (2321)

4.2.1.7.1. Belirtme Adı

meni (4) “Meni mest-i elest étdi”

cânânı (9) “Gördüm o nâzlı cânânı”

özünü (12) “Özünü mene dost étdi”

gözümü (481) “Gözümü üzzebilmirem”

körpesini (615) “Céyran gezir körpesini”

4.2.1.8. İyelik Ekleri

I. Teklik +{ m }

göynüm (24) namâzım (48) céyranım (69) Élim (74) üregim (153) gözüm (247) dizlerim (468)

¹⁶³ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984, s.47.

II. Teklik +{ (I)η }

Türkiye Türkçesinde ikinci şahıs teklik ve çokluk ekinde kullanılan +(I)n eki Kaşkay Türkçesinde (I)η‘ dır. Kaşkay Türkçesinin iyelik ekleri açısından ayırt edici en önemli özelliği budur.¹⁶⁴

özün (141) elleriη (226) başıηda (233) sesiη (633) üzüηü (878) sözüηü (879) gözleriη (974)

III. Teklik +{ (s)I }

özüne (722) üzüne (724) kipriki (1059) ilimesini (1262) boyacı (1371) hürükü (1372)

I. Çokluk +{ (I) mIz }

élimizde (423) ‘ahdımız (727) araçımız (732) esrârımız (798) yazımız (800) hayatımız (906) satlımızıη (907) cânımız (961)

II. Çokluk +{ (I)ηIz }, +{ (U)ηUz }

işiηiz (1243) hoşuşuz (1245) gözünüze (1255)

III. Çokluk +{ IArI }

gédâlarıηa (1768) imâmzâdalarıηa (1769)

İlgi Eki +{ In }, +{ Un }, +{ nIn }, +{ nUn }

‘âşığıη derd o ğamı (49) satarıη her maçamı (61) derdimiη dâvâsı (217) toyuη safâsı (218) méydânıη kıowğası (219)

¹⁶⁴ Muhittin Çelik, *Kaşkay Türkçesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 1997, s.142 .

4.2.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ

4.2.2.1. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

4.2.2.1.1. ZAMAN EKLERİ (BİLDİRME KİPLERİ)

4.2.2.1.1.1. Geniş Zaman –{ (y)Ar }

isterem (310) açaram (526) vérirey (702) aparar (1141)

Olumsuz Şekli: solmam (97) olmam (98) gülmez (462) çekilmez (463) vérmez (1032)

4.2.2.1.1.2. Şimdiki Zaman –{ (y)Ir }, –{ (y)Ur }

édir (498) déyirler (623) sevürir (677) istirem (743) sévir (746)

Olumsuz Şekli: Azerbaycan Türkçesinde, şimdiki zamanın olumsuzunu ifade eden -mIr- şekli¹⁶⁵ Kaşkay Türkçesinde de görülür.

çoşmuram (470) koşmuram (471) aħmır (974) baħmır (975) gelmirem (1269) gülmür (2328)

4.2.2.1.1.3. Gelecek Zaman –{ (y)Ar }

Kaşkay Türkçesinde, Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi gelecek zaman genellikle geniş zaman eki ile anlatılır; -ar/ -er, - yar/ - yer eki aynı zamanda gelecek zamanı da kapsar.¹⁶⁶

éderem (529) sepiler (950) gelerem (1678)

-AsI, -AsU Kaşkay Türkçesinde gelecek zaman ve gereklilik işlevi yapar.¹⁶⁷

olası (810) “olacak” çalası (824) “çalacak” çalasıyam (1967) “çalacağım” salasıyam (1969) “salacağım”

¹⁶⁵ Yavuz Kartallıoğlu-Hüseyin Yıldırım, “Azerbaycan Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör: A.Bican Ercilasun, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 207.

¹⁶⁶ Muhittin Çelik, *Kaşkay Türkçesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 1997, s.171.

¹⁶⁷ Çelik, a.g.e., s.171

4.2.2.1.1.4. Görülen Geçmiş Zaman **-{ DI }**

uçdu (2) tökdü (3) étdi (4) aldım (186) oldım (187)¹⁶⁸ yihildi (582) étdiñ (690) içdig (852) sedin (1064) bildim (1181) biçdü (2378)

4.2.2.1.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman **-{ mIş }**

yazmışam (45) uçmuş (351) ağlamışag (426) şahlamışag (427) girmişem (482) minmiş (483) yazmışağ (700)

Bildirme Kipleri	Geniş Zaman -{(y)Ar}		Şimdiki Zaman -{(y)Ir}, -(y)Ur}		Gelecek Zaman -{(y)Ar}		Görülen Geçmiş Zaman -{DI}		Öğrenilen Geçmiş Zaman -{mIş}	
Kişi Çekimleri	I. Teklik	-(y)ArAm	I. Teklik	-(y)IrAm	I. Teklik	-(y)ArAm	I. Teklik	-DI _m / -Dam	I. Teklik	-mIşAm
	II. Teklik	-(y)ArA _ñ	II. Teklik	-(y)IrA _ñ	II. Teklik	-(y)ArA _ñ	II. Teklik	-DI _ñ	II. Teklik	-mIşA _ñ
	III. Teklik	-(y)Ar	III. Teklik	-(y)Ir	III. Teklik	-(y)Ar	III. Teklik	-DI	III. Teklik	-mIş
	I. Çokluk	-(y)ArAg/ -(y)ArAk	I. Çokluk	-(y)IrAg/ -(y)IrAk	I. Çokluk	-(y)ArAg/ -(y)ArAk	I. Çokluk	-DI _g / -DI _k	I. Çokluk	-mIşI _g / -mIşI _k
	II. Çokluk	-(y)ArI _ñ	II. Çokluk	-(y)IrI _ñ	II. Çokluk	-(y)ArI _ñ	II. Çokluk	-DI _{ñlz}	II. Çokluk	-mIşI _{ñlz}
	III. Çokluk	-(y)ArI _{Ar}	III. Çokluk	-(y)IrI _{Ar}	III. Çokluk	-(y)ArI _{Ar}	III. Çokluk	-DI _{lAr}	III. Çokluk	-mIşI _{Ar}

Tablo.3: Zaman Ekleri

¹⁶⁸ Şair bu yapıyı kafiye oluşturmak için kendisi kullanmıştır. Bu yapı Kaşkay Türkçesinde görülmez.

4.2.2.1.2. ŞEKİL EKLERİ (TASARLAMA KİPLERİ)

4.2.2.1.2.1. EMİR KİPİ

Kaşkay Türkçesinde emir çekimi Türkiye Türkçesindeki gibidir. I. teklik ve çokluk eki yoktur. II. şahısın teklik emiri eksiz, çokluk da –İn ve –İnlar’dır. –İnlar şekli Eski Türkçede de II. çoğul şahıs emir eki olarak kullanılır.¹⁶⁹ Kaşkay Türkçesindeki –ınlar eki bu bakımdan arkaik bir özellik göstermektedir. III. şahısın emir eki –sIn ve –sInlar’dır.¹⁷⁰

getir (26) vér (30) işid (63) déyiñ (399) çalsınlar (810) yirlaşıñız (1093) yiğiliñiz (2077) geçsin (2114) dolmasın (2117) dıñılasın (2412)

4.2.2.1.2.2. İSTEK KİPİ

İstek kipi çekimi de Türkiye Türkçesindeki gibidir.

qala (37) çala (39) örgenem (873) qaçag (1134) uzadasın (1146) esneye (1710) gelek (2397) ölek (2398)

4.2.2.1.2.3. ŞART KİPİ

Türkiye Türkçesi ile aynıdır.

gedse (262) tökülse (263) qopsa (304) yussam (863) görse (1166)

4.2.2.1.2.4. GEREKLİLİK KİPİ

sévmeli (2105)

Aşağıdaki tabloda tasarlama kiplerinin kişi çekimleri, Şart Kipi üzerinden örneklendirilmiştir. Kişi ekleri diğer kipler için de aynı şekilleri ile kullanılır.

¹⁶⁹ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, Çev: Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.79.

¹⁷⁰ Muhittin Çelik, *Kaşkay Türkçesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 1997, s.173.

Tasarlama Kipleri	Emir Kipi		İstek Kipi - { A }		Şart Kipi - { sA }		Gereklilik Kipi - { mAlI }	
	Kişi Çekimleri	I. Teklik	-	I. Teklik	-Am	I. Teklik	-sAm	I. Teklik
II. Teklik		-	II. Teklik	-AsIn	II. Teklik	-sAη	II. Teklik	-mAlIsAη
III. Teklik		-sIn	III. Teklik	-A	III. Teklik	-sA	III. Teklik	-mAlI
I. Çokluk		-	I. Çokluk	-Ag/Ak	I. Çokluk	-sAg/ -sAk	I. Çokluk	-mAlIyAg/ -mAlIyAk
II. Çokluk		-Iη, -IηlAr	II. Çokluk	-	II. Çokluk	-sAηIz	II. Çokluk	-mAlIsAηIz
III. Çokluk		-sInlAr	III. Çokluk	-AlAr	III. Çokluk	-sAlAr	III. Çokluk	-mAlIlAr

Tablo.4: Kişi Çekimleri

4.2.2.2. ŞAHIS EKLERİ

4.2.2.2.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

a) **I. Teklik** -{ (A)m }, -{ (I)m }, -{ (U)m }

kazanyam (120) gönderdum (1300) gönderdum (1300) mindim (1306)

b) **II. Teklik** Metinde örneği görülmemiştir.

c) **III. Teklik** -{ Ø }

çala (39) gelir (193) olaydı (442) édir (498)

d) **I. Çokluk** -{ (A)G }, -{ (I)g }

véreg (1072) bulmadig (1148) inanarag (1518) gelek (2397) ölek (2398)

e) **II. Çokluk** Metinde örneği görülmemiştir.

f) **III. Çokluk** -{ lAr }

oğuyarlar (194) déyirler (1776)

4.2.2.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

a) **I. Teklik** Metinde örneği görülmemiştir.

b) **II. Teklik** -{ (A)η }, -{ (I)η }

yazıraη (182) étdiη (690) kıondaη (890) göçdüη (890)

c) **III. Teklik** -{ Ø }

d) **I. Çokluk** Metinde örneği görülmemiştir.

e) **II. Çokluk** -{ (I)ηIz }, -{ (I)η }

yirleşıηız (1093) vuruş (1093) suraklaşiη (1251) ađlaşiη (1253)

f) **III. Çokluk** Metinde örneği görülmemiştir.

ŞAHIS EKLERİ			
Zamir Kökenli Şahıs Ekleri		İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	
I. Teklik	-{ (A)m }, -{ (I)m }, { (U)m }	I. Teklik	-
II. Teklik	-	II. Teklik	-{ (A)η }, -{ (I)η }
III. Teklik	-{ Ø }	III. Teklik	-{ Ø }
I. Çokluk	-{ (A)G }, -{ (I)g }	I. Çokluk	-
II. Çokluk	-	II. Çokluk	-{ (I)nIz }, -{ (I)η }
III. Çokluk	-{ lAr }	III. Çokluk	-

Tablo.5: Şahıs Ekleri

4.3. BİRLEŞİK YAPILI FİİLLER

4.3.1. Yardımcı Fiiller

râm éyledi (j) giléyliğ édir (l) câr étdim (764) kıayım olam (845) çapaķ kesmiş (977) afv édmeđi (1202) salam édir (1725) kend édem (1802) bend édem (1803)

4.3.2. Tasvir Fiilleri

4.3.2.1. Yeterlilik Fiili

yazabilmem (292) gezebilmem (294) üzebilmem (302) geçebilmeğ (1786)

Olumsuz Şekli: yazabilmirem (467) süzebilmirem (473) bizebilmirem (493)

4.3.2.2. Sürerlilik Eylemi

soragelmışdir (806) düşübdur (1427) gelibdir (1440) yatıbdır (1466)

4.3.2.3. İsteklenme Eylemi

ķonası gelir (1494)

4.4. EK FİİL

İsimplere gelerek isimlerin yüklem yapılışında kullanılan Türkiye Türkçesindeki i- fiili Kaşkay Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmaktadır.¹⁷¹

4.4.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı

seneğ (54) güneğ (57) incidir (166) Keremem (780) yoldaşam (1858) çamırdır (1794) demireğ (1860)

Kaşkay Türkçesinin bir diğer özelliği de bildirme fiili ile kullanılan iyeliğin bildirme fiilinden sonra gelmesidir. Bu Farsçadan gelen bir özelliktir. Örneğin Farsçada “kalemim var” cümlesi “kalem darem.” Bunun Türkçe karşılığı “kalem

¹⁷¹ Muhittin Çelik, *Kaşkay Türkçesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 1997, s.149 .

varım.” Kaşkaylar Farsçanın etkisinde fazlasıyla kaldıkları için bildirme fiili ile kullanılan iyelik çekimi Farsçanın özelliğini yansıtıyor.

yoğunundur méydanda tay sen (222) sél varımız (421) çöl varımız (425) hal yoğumdur (1806) ayak yoğum (2368) kanat yoğum (2368)

Olumsuz şekli: ışık deyil (1428) Hâzret-i Âdem deyilem (1856) sensiz canım deyil rahat (147) Türk menden deyil (1792)

4.4.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

zulumâtıdı. (177) iragıdım (1106) uşağıdıg (1172) garibdi(1589)

4.4.3. Ek Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zamanı

sulţanımiş (1596) oyağımiş (1601)

4.5. ÇEKİMSİZ FİLLER

4.5.1. İsim Fiiller

sürme (297) gülüş (832) öpüş (1128) barışmağa (1161) bahış (1284) yanmağ (1316) sevmeg (1316) tanış (1589) bahımağı (1621)

4.5.2. Sıfat Fiiller

Sahlayan (127) süzülen (245) üzülen (247) solmuş (430) batmış (431) geldigiñ (528) bağışladıgda (2189)

4.5.3. Zarf Fiiller

çekib (85) dayananda (85) uyananda (87)¹⁷² açıb (186) görmeginden (276) yağanda (631) yağa yağa (680) köçüp (813) gédeli (898) çağnaşanda (1284) çekiban (1411) dönüban (1450)¹⁷³ gelmeginden (2319)¹⁷⁴ solmaginden (2320)

¹⁷² -(y)AndA Azerbaycan Türkçesinde kullanılan bir zarf fiil ekidir. Uyananda “uyanınca”, yağanda “yağınca” (Yavuz Kartallıoğlu-Hüseyin Yıldırım, “Azerbaycan Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör:A.Bican Ercilasun, Akçağ Yayınları, Ankara,2007,s.213.)

¹⁷³ Gürer Gülsevin -(y)UbAn ekinin EAT.’de karakteristik bir zarf fiil eki olduğunu belirtir. (¹⁷³Gürer Gülsevin-Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.152.) Bu ek Kaşkay Türkçesinde de görülmektedir.

¹⁷⁴ -(y)AndAn: Gelmeginden “geldikten sonra” Gülsevin-Boz, a.g.e., s.213.

4.6. SORU

Kaşkay Türkçesinde soru, -mI, -mU soru ekleri ve “kim, ne, haçan (ne zaman), neçun, ”niçin” hanı neççe “nice” gibi soru sözcükleri ile karşılanır. Ancak soru eki kullanılmadan cümledeki tonlama ile soru fonksiyonun yerine getirildiği örnekler de görülür.

Men yazam sözleri nice? (571)

Can o başdan geçen vardır bilireñ? (777)

Héç bilireñ bağrım olmuş yara yar? (782)

Néççe ölüm gördüñ néççe itim sen? (876)

Néye kıan issi vérir? (1068)

Çöllereñ çayı hanı? (1082)

Esir bura neçunam men? (1200)

Hzanınan işiñiz ne? (1243)

Gördüñ ağır yalan dédiñ gédiñ o géri gelmediñ? (1680)

Bilireñ haçan gédmişen ? (1682)

Bizi saldıñ tep o tola Tarıcan? (1737)

Türkü dağda ser gerdân koyduñ gétdiñ? (1751)

Senden ayrı dâda gelenim kimdir? (1777)

Türke haçan dédim: Én o Tacık min? (1797)

Şéytan dédi: Söylediñ kim? “Ersalan”? (1872)

Nun ve’l kıalem bizim éliñ béygi kim? (2228)

Kubar seniñ gözleriñi basmışdır? (2324)

3. BÖLÜM

METİN

I. BÖLÜM

GİRAYLILAR

AY O GÜN

Tebârek bu meşker-i péyden

Uçdu yére geldi göyden

Tökdü péymânaya méyden

Meni mest-i elest étdi

5 Açdı zulfu sepdi üze
Méy tökdü péymâna göze

Onda teklif étdi bize

O meni mest-i mest étdi

10 Gördüm o nâzlı cânânı
Édemedim cânı qurbânı

Bağladı yéngi péymânı

Özünü mene dost étdi

Baş gezdi bu tenden ayrı

Yar bulmadı senden ayrı

15 Bir dé: Görem menden ayrı
Kim bu gözü perest étdi.

Merhabâ bu zulfu çine

Ay üze o ay o güne

20 O ahsenü'l hâliğine
Ki bu qaşı peyvest étdi

Ersalan d r c n nına

‘ Aqla dine  m nına

Ot d şs n raqib c nına

Artuq g yn m p best  tdi

1374 (1995)- Semirom- sfahan

  TIRA

25 Dur ay Őahid-i ‘g l r hem’

Bir bizi manz re getir

Ay, ay parası car yo um

Bu meclisi n ra getir

G hı dav dan b m ra

30 G hı m yden v r hum ra

G h sıtara g hı tara

Sal sesi senture getir

Ayı h rdan  a artmıŐaŐ

 ara Ő mı a artmıŐaŐ

35  iy matı  opartmıŐaŐ

 sr fil’i s ra getir

Bu l hze   tira  ala

Her zam n y dı h yr  la

Sen oyna ta mu rub  ala

40 Oyna bizi Ő re getir

Eger  aŐdın var t keŐ  an

Buyur sene teslim bu c n

Bu sen bu dar bu “Ersalan”
 oş meni mémûre getir

1374 (1995)-Payizi-Firuzâbâd

SEN

- 45 Men yazmışam dağ o daşa
 Menim tek dil-nevâzım sen
- Sen “zıhr” o “mağrıp” o “ışa”
 Seher ağı namâzım sen
- 50 Sen ‘âşığığ derd o gamı
 Sen “Ĝarıp” ıđ “şahsenemi”
- Sen seher gülleri şebnemi
 Menim bir güllü yazım sen
- Seher ağı du ’âm seneğ
 Menim tek iddi ’am seneğ
- 55 Men her söz ki alam seneğ
 Vefâlı ehl-i râzım sen
- Sen güneğ ay o ulduzağ
 Cismeğ cânânağ ikki gözeğ
- 60 Yaz günü “ıyd-ı novruz” ağ
 imende serv-i nâzım sen
- Sen sıtarığ her maçamı
 Hem “Ĝeydarı” hem “şamşamı”
- İşid her günde nevâmı
 Seher, seherâvâzım sen

PDF Eraser Free

- 65 Sen o bâğça sen o héyva
 Sen o dildâr-ı bîpervâ
- Men o Mecnûn sen o Léylâ
 Men o Maħmûd, Ayaz'ım sen
- 70 Sen benim çölde céyranım
 Bâğçalardaki reyhanım
- Dağlar başında terlanım
 Çaylar keminde kazım sen
- Menim cânım cism o benim
 Élim, ölkem, öz vaṭanım
- 75 Çin o Maçın o Hıoten'im
 Ġarîb ölke Hıcaz'ım sen
- Sen nahânım sen ' ayânım
 Hem o yanım hem bu yanım
- 80 Menim yerim âsımânım
 Âsımânda şahbâzım sen
- Bilmem sen vahşi céyranıñ
 Ya güleñ ya ki reyhanıñ
- Aşlen göynüme gumânañ
 Hâkıkatim mecâzım sen
- 85 Çekib dara dayananda
 Üregi kıana boyananda
- Géce yarı uyananda
 Menim râz o niyâzım sen

- Ersalan dér: Menim meşkim
 90 Abdalam Çin o Demişkim
 Menim ‘aqlım benim ‘ışkıım
 Menim sûz o güdâzım sen
 1374 (1995)-Kays-Firuzâbâd

‘IŞK OĞLANI

- Herkes ki ‘ışkıdan söz déye
 Men diliniñ kurbânıyam
 95 Herkes menden nişân seye
 Men ‘âşıklar sulţânıyam
 ‘Âşığam saralmam, solmam
 Héç zaman nâ-sıpâs olmam
 Bu damdan héç halâş olmam
 100 Giriftâr-ı müjgânıyam
 Herkes ki ‘ışk haţâsıdır
 Dağ o daşa yatasıdır
 Mecnûn ‘ışkiniñ atasıdır
 Mende ‘ışkiniñ oğlanıyam
 105 Bilîñ ki ‘ışkıdan ser hoşam
 ‘Aql o hûşu unutmuşam
 Çoğ démişem danışmışam
 Méyiñ fincanı canıyam
 O tîr ki yâr çekmiş düşe
 110 Atır ki mene étişe
 Üregim kana qarışa
 Men o tîriñ kemânıyam

PDF Eraser Free

- Gördüm darınıg Manşûrunu
Bağdım bildim Manzûrunu
- 115 Hâkîkatiñ senturunu
Vér ki mende çalanıyam
- O dağı ki Mecnûn gezmiş
Her daşına bir söz yazmış
- Bî-sütün ki Ferhâd kazmış
120 Men de ile kazanıyam
- Ecel gelende can alar
Mağlûk ikki béyle olar
- Yarı gider yarı qalar
Mende burda qalanıyam
- 125 Men cigeri qan gözü yaş
Rind o ‘ârıflara yoldaş
- Men o sir sahlayan sirdaş
Her sir sözüñ pinhânıyam
- Bu deli her çend ‘âşıkdır
130 Ammâ sözleri açıkdır
- Bağma vaż‘ım qarışıkdır
Men éliñ “Ersalan”ıyam

1374 (1995)/11/15 (Hunc-i Laristan, Kışlâk)

YÉRİD HÂLİ

Seher şebnem güle qondu
Tefriqa él çöle qondu

PDF Eraser Free

- 135 Bağ béleden béle kundu
Yériñ hâlîdır hâlîdır
- Yél eser güller efsiler
Açılar kınçalar güler
- Sen yoğan bağrım ezziler
- 140 Yériñ hâlîdır hâlîdır
- Özüñ otağ o éyvânda
Fikriñ bu kalb-i virânda
- Léylî cân “küll-i İran”da
Yériñ hâlîdır hâlîdır
- 145 Gel karşıya uca kâmet
Bağam duymayam héç sâat
- Sensiz cânım deyil râhat
Yériñ hâlîdır hâlîdır
- Şabâ ki güller saralar
- 150 Ecel gelir cânım alar
- Gel kim bu dünyâda kalar
Yériñ hâlîdır hâlîdır
- Kan üregim séver şöbet
Héç kimseynen yoğum ulfet
- 155 Dörd bir yanım olmuş halvet
Yériñ hâlîdır hâlîdır
- “İyd-ı novruz” béle kalsın
Kuhne yar yâdı héyr olsun

PDF Eraser Free

- 160 Koy herkes her ne deyir olsun
Yerih hâlıdır hâlıdır
- Bir yandan keklik çeheleyer
Bir yandan bulbul çeheleyer
- Gel gör ‘âşığıñ ahlayar
Yerih hâlıdır hâlıdır
- 165 Gel ‘âşığıñ zârencidir
Yâr nice yârı incidir
- Yirim gamhâna kuncudur
Yerih hâlıdır hâlıdır
- 170 Gel va‘dengi édme yalan
Kiyâmata çıkar hicrân
- Gel gözü yolda “Ersalan”
Yerih hâlıdır hâlıdır

Hunc-i Lâristan- Kışlâk-1374 (1995)

(a) ‘Âziz yoldaşım ‘Evazullah Seferî-i Keşkulî (köçende) hürmetli şâ‘ir içi

TIFANLI DERYÂ

- Géce tıfanlı deryâda
Düşde gördüm bir keştinen
- 175 Sen o men çatdıñ sağıla
İkki hurûş sereştinen
- O deryâ zulumâtıdı.
Keştî bir çapar atıdı

PDF Eraser Free

- 180 Saḫıl “âb-ı ḫayât”ıdı
Gezdig baḫanıḫ deştinen
- Miḫnet vâdısı gezireḫ
Cünûn kıtabı yazıraḫ
- Dé: Görem nice sazıraḫ
Ḳara gün ser neveştinen
- 185 Şi‘ rde senden ilhâm aldım
El açıb dolu câm aldım
- Béle üstâda mât oldım
Béle ṭâb‘ o sereştinen
- 190 Cesedler yére san olur
Şirin söz câvidân olur
- Çoḫ dolanır ḫazân olur
Yazlar ord-i behiştinen
- Şûḫ güzeller geler bura
Oḫuyarlar du‘ â şenâ
- 195 Cûş yemişen onda daha
Yériḫ torpaḫ o ḫıştinen
- Her zaman ḫiyâla düşdem
O zamandır mene ḫoş dem
- 200 Ne dünya inen deyişdem
Ne de ḫûrlar bihiştinen
- Ersalan “ḫûb” ḫarârım var
O keştîde nigârım var

Menim her gün bahârım var
Dünyânın şûh o zeştinen

1375 (1996)-Firuzâbâd

(b) “Bu şi‘ ri bir toyda yazmışam”

OYNAMA YARIM OYNAMA

205 Zâr üregim kıana döner
Oynama yarım oynama

Ecel geler cânâ döner
Oynama yarım oynama

210 Usa çalar heléy kıassı
Béle gédme dırnağ üstü

Dolandırma “çeşm-i mesti”
Oynama yarım oynama

Tow salma sen inçe béle
Sévme ki bağırm ezile

215 Alma gülgez yağlık ele
Oynama yarım oynama

Derdimin dâvâsı seneğ
Bu toyuğ şafâsı seneğ

220 Méydânın kıowğası seneğ
Oynama yarım oynama

Ulduzlar içinde ay sen
Yoğunur méydânda tay sen

Miğnet édme mene pay sen
Oynama yarım oynama

PDF Eraser Free

- 225 Yaşıl çârgad pülekli dir
Ağ elleriñ milekli dir
‘ Âşığıñ zâr üregli dir
Oynama yarım oynama
- 230 Başdan ayağıñ yaşıldır
Göy çimende kızıl güldür
Üzüñ mene muğabıldır
Oynama yarım oynama
- Başında sarı yağlığıñ
Boynuñda zer asmalığıñ
- 235 Hâterdedir kız sağlığıñıñ
Oynama yarım oynama
- İrağam bilmem sözüñü
Menden tovlama gözüñü
- 240 “Nâ-maḥrem” görür üzüñü
Oynama yarım oynama
- Ağ üzüñ kara ḥâlî inen
Miskin ‘ âşığıñ ḥâlî inen
- “Ersalan” ıñ ḥiyâlî inen
Oynama yarım oynama

1374 (1995)-Semirom (Isfahan)

ÇINARIM

- 245 Ağır él içi süzülen
Gözden yaşığıñ kurbâniyam

PDF Eraser Free

- Gözüm gözünden üzülen
Hûb yoldaşın kurbânyam
- 250 Çoşgun bulak yaşıl çimen
Susenli sunbullu semen
- “Şavlet” kadem koyan gezen
Dağ o daşın kurbânyam
- Çonça gülüm ‘ omru talan
O hazân cowrundan solan
- 255 Çınarım dârdan asılan
Gözel başın kurbânyam
- Yaşıl çölün çiçekinin
Ter sunbuluñ göyçekinin
- 260 Ağ üzlerin birçekin
Kalem kaşın kurbânyam
- Ağır él benim îmânım
Savaşında gedse cânım
- Yoluna tökülse kanım
O savaşının kurbânyam
- 265 Dostluğ yéli ese bize
Vağdet geler ölgemize
- Her kim kana bu sir söze
O sirdaşın kurbânyam
- 270 “Ersalan” dér: Kâra dağlar
Üregim seni kucağlar

Ölümüne gözüm ağlar
Uca yaşın kurbânıyam

EBED ZİNDANI

Ḥaber vériñ yoldaşlara
“Ersalan” da mahzûm oldu

275 Yâr üzüne perde çekdi
Görmeginden maḥrûm oldu

Nâzlı dilber ḥasretinden
Ḥâb-ı ‘adem yoḥum oldu

280 Perişân sözüm yiğildi
Kitab oldu manzûm oldu

Her satırında baḥ miñ yérde
Nâzlı yâr manzûrum oldu

Vefâsız yâr dorengliği
Hamı kese ma‘lum oldu

285 Vefâdarlık gétdi elden
Vefâsızlık marsûm oldu

Zâlım yâr elinden göynüm
Sitem gördü mazlûm oldu

290 “Ersalan” zindân-ı ebed
‘Âşıklığa maḥkûm oldu

1377 (1998)-Şiraz

AHİR ZAMAN

Nâzlı dilber senden ayrı
Şi‘r o gazel yazabilmem

Dizlerime konub sayrı
Dağ o daşı gezebilmem

295 Dağlar yaşıl harîr ekmiş
Hicrân benim belim bükmüş

Göreş neçün sürme çekmiş
Ala kaşey görebilmem

300 Dârdan asanak kullarımı
Oğdan busanak yollarımı

Dâmânından ellerimi
Yüz kan olsa üzebilmem

“Ersalan” dér: Tıfan kıpsa
Eger yüz miş yaman kıpsa

305 Eger âhır zaman kıpsa
Üreg senden kızabilmem

ÇOĞ İSTEREM

Men gümüş ışık ulduzu
Kızıl ayı çoğ isterem

310 İnizârlı ala gözü
Coşgun çayı çoğ isterem

Farq édmir “Aşlınan” hemen
.....

Men ‘ aşık göyünden çıhan
Âh o vâyi çoğ isterem

PDF Eraser Free

- Bî-sütün doşünde al an
 315 Oldu ‘ âleme dâsitân
 ‘ Işı kitabı yazılan
 Elifbâyı o isterem
 Men derd o renc o ‘ azâbı
 Méy o sâı o şarâbı
 320 Men o mescidi o mihrâbı
 Kilîsayı o isterem
 ızil gül yanında hârı
 Nar yanında “zehr-i mârı”
 Da o daş o semâları
 325 Men deryâyı o isterem
 Hem şevâbı hem günâhı
 Hem şâdlıı hem âhı
 Hem o ızil tâclı şâhı
 Hem gedâyı o isterem
 330 Men şâdlıı gelmaında
 Dudaqları gülmaında
 Bir gülü açılmaında
 Tamâşâyı o isterem
 Men Havvâ’yı men Âdem’i
 335 Men Yusuf’u men Hâtem’i
 Novruz gülü ölen demi
 Mesihâyı o isterem

PDF Eraser Free

“Ersalan“ ın ‘amelinden
Cânım korhmaz ecelinden

340 “Dünyanın şûh gözelinden
Tek “şahrâyı” çoğ isterem

AY ‘AKSİ

Düşde gördüm nâzlı güzel
Üzü buyağ édmiş gelir

345 Bulur nâzık burmağları
Zulfa darağ édmiş gelir

Ay çalmış on dörd yaşında
Ay ‘aksi gözü yaşında

Qarañi şâmlar döşünde
Üzü çırâğ édmiş gelir

350 Gelir bir şûh şıfatınan
Uçmuş yaşıl qanatınan

Qamçılır keher atınan
Çölde dulağ édmiş gelir

355 Üzü gümüş dudak kızıl
Bir günü başına bir il

Ettikinde bir qevde gül
Dağı torpağ édmiş gelir

Götürmüş saz o sağığı
Başlamış damağ çağlığı

360 Efsiler başda bağığı
Yaşıl baydağ édmiş gelir

PDF Eraser Free

- Gül elde saçları bélde
Sowrulur télleri bélde
- 365 Yatmamış bir uzaq çölde
Gözü uyaq édmiş gelir
- Göynüm sévirdi koynunu
Qolum şurâhı boynunu
- Laylanmış deli göynünü
Bizde suraq édmiş gelir
- 370 Gözüm gördü bu şuluğu
Cânım vérdim muştuluğu
- Aramızdan ayrılığı
Gözel iraq édmiş gelir
- İssidmiş yanırdı tenim
375 Düşde gördüm gül bedenim
- Raķîbler yanında benim
Üzümü ağ édmiş gelir

1379 (2000)/ Firuzâbâd

- A “Ayaydındır işıkdır
B Lenger dolu qaşıkdır
C Qız üzüñü allatma
D Göynüm sene ‘aşıkdır”

AYAYDIN

Göynüm istir kısmet ola
Qızıl gül oynaya bağam

PDF Eraser Free

- 380 Ayadında gédem çöle
Tek oturam aya baḡam
- Ḳaynaya şâdlığıñ aşı
Ḳan üregim ocaḲ daşı
- Yalvaram tâ gözüm yaşı
385 Muhlet vére çaya baḡam
- Bir ayadın ola işiḲ
Lenger ola dolu ḲaşıḲ
- Bir géce men olam ‘âşık
Gözüm ulduz saya baḡam
- 390 Men yalvaram bulağıma
Gel sen siḡil Ḳucağıma
- Dudağıñı dudağıma
Sen Allâhıñ daya baḡam
- Oḡuyam yüz and o aya
395 Yalvaram getirem raya
- Héyva çala nar oynaya
Men Ḳizil almaya baḡam
- “Ersalan” düşmüş Ḳafese
Déyiḡ bayram yéli ese
- 400 Yârdan ayrı özge kese
Allâhım olmaya baḡam

PDF Eraser Free

ÉL

- Biz Türkek biz Kaşkayiyag
Bizim ağır él varımız
- Ağzımız içinde şirin
405 Şeker tekin dil varımız
- Bizim elde gümüş üzler
Kalem kaşlar ala gözler
- Yağcı metel şirin sözler
Duygulu nağıl varımız
- 410 İkki nergiz ikki sunbul
Şeydâ bulbul bir kızil gül
- “Yusuf ‘ Alî” tekin bulbul
“Sultân” kimin gül varımız
- “Dâvûd” tekin sitar çalan
415 Hâk ayeti Cihângîr Hân
- Mézûn kimin sirr-i nahân
Mecnûn o ‘ aqıl varımız
- ‘ İzzet evini kayıran
İngilis döşünde turan
- 420 “Şavlet” kim düşmen yumuran
Bizim çoşgun sél varımız
- Gölümüzde suna vardır
Élimizde ana vardır
- Arhamızda Duna vardır
425 Güllü yaşıl çöl varımız

PDF Eraser Free

Geçen güne ağlamışag

‘Ahdimizi şahlamışag

Élim sene bağlamışag

Muħkem sinmez bél varımız

430 Solmuş güllerin açılsın
Batmış günün gene çalsın

Düşmenin gözü kor olsun

Zağ varımız hél varımız

435 Yetimyâl “Evaž” gamından
Duna “Manşûr” kademinden

“Ersalan”ın kaleminden

Bizim uzak yol varımız

1380 (2001)-Şiraz-Zerķân

ŞAHRÂYA SARI

Ķar olam dağlar başında

Erriyem men çaya sarı

440 ‘Aksi gözlerim yaşında
Dönem baħam aya sarı

Bir gül olaydi bāğında

Ķaşeng adı dudağında

445 Bir kevde gül kucağında
Gédem men “şahrâya” sarı

O darağ ki téle çekmiş

Alışık ot éle çekmiş

Kizil üzü güle çekmiş

Güzleri deryâya sarı

PDF Eraser Free

- 450 Üzün meni saratmışdır
Döşüm kıandan boyatmışdır
- Gör Allâh ne yaratmışdır
Bükül bağı aynaya sarı
Mene yarsen mene kessen
- 455 Gel as bu başımı kes sen
- Gül üzünden bir yél es sen
Ta rengim olmaya sarı
- Gel şâmımı uzatma sen
Gédib gün tekin batma sen
- 460 Gözleriğden oğ atma sen
Bu coşmuş yaraya sarı
- “Ersalan” dér: Üzüm gülmez
Gorem ellerim çekilmez
- Boynum zencîrde bükülmez
- 465 Dönem bağıam aya sarı

1381 (2002)/Şiraz-Zerķân

ACLIQ

- Aclıq ‘ arşa teng édmişdir
Daha şî‘ r yazabilmirem
- Dizlerim cândan gédmişdir
‘ Işķ evi gezebilmirem
- 470 Daha üregden coşmuram
Yâr içi kıoşma kıoşmuram

PDF Eraser Free

- Mâtam dutmuş danışmıram
Gözleri süzebilmirem
- 475 Ğam geçmiştir iligimden
Haber yoh   aşıklıgimden
- Lâ a âl bu dirligimden
Şarrımı kazabilmirem
- Can geçdi ba dım dalından
Hoş edemedim vuşâlından
- 480 Geçen günler hiyâlından
Gözümü üzzebilmirem
- Girmişem bir boğanağa
Örken minmiş doğanağa
- 485 Ğam el édmiş bir bıçağa
Öz başım üzebilmirem
- Bağrım alışmış bu otdan
Gözüm çaydır bu hey hâtdan
- Düşmüşem kıoldan kıanatdan
Bu çayda üzebilmirem
- 490 “Ersalan” bağrım bişmiştir
Ğamdan boğazım şişmiştir
- Cânıma bir ot düşmüştür
Ağzımı bizebilmirem

UYAN

- Gözel resmiñ târâc oldu
 495 Uyan ağır élim uyan
- Şér igidleriñ ac oldu
 Uyan sinmez bélím uyan
- Uyan hâzân tıfan édir
 Dağlar başı duman édir
- 500 Şeydâ bulbul fıgân édir
 Uyan kızıl gülüm uyan
- Uyan, uyan, uyan, uyan
 Uyan diziniñ üste dayan
- Uyan gülgez kıana boyan
 505 Uyan coşğun sélím uyan
- Uyan béle yatma hâmuş
 Uyan kıaleminen danış
- Uyan şu' le çekib alış
 Uyan yanmış külüm uyan
- 510 Uyan ay yuğulu gözler
 Uyan ay rûwşen ay üzler
- Qoyma göynüñdeki sözler
 Torpağ ola dilim uyan
- Uyan éllerinen çalış
 515 Uyan meniminen danış
- Olma başıma nâz balış
 Uyan kıolac kıolum uyan

PDF Eraser Free

- Yola düş sen sél gözünden
Deñiz deñiz gül gözünden
- 520 Yağış yağır él gözünden
Uyan sarı çölüm uyan
- Uyan hazân döne yaza
Sümüglerim mine saza
- “Ersalan” göynü sér yaza
- 525 Uyan yatmış elim uyan

1382 (2003)/Şiraz-Zerķân

AĞ KOŞMA

- Men açaram kolu güzel
Kıluña kılbaķ éderem
- Sen geldigin yolu güzel
Kıdem kıdem bığ éderem
- 530 Yüz muırubu yüz sazinen
Bir gülü néççe yazinen
- Yüz güzeli miñ nâzinen
Yanıña dussaķ éderem
- 535 Kızil gülü bığça inen
Eteg eteg boğça inen
- Öz ‘aksiñi tağça inen
Men aya kónaķ éderem
- Saçıña ayçek ekerem
Hélinen mihek ekerem
- 540 Çöllere çiçek ekerem
Dağları torpaķ éderem

PDF Eraser Free

- Ay bezerem otağına
Gül seperem kúcađına
- 545 Seniñ bulur ayağına
Cânımı başmak éderem
- Şâdlığı ğamdan soyaram
Başına bir tâc koyaram
- Defteri şi‘ rden boyaram
Kuşmaları ağ éderem
- 550 Men seni céyran yazaram
Özümü héyrân yazaram
- Zulfunu efşân yazaram
Saçını kıvrağ éderem
- ‘ Aksim : Gözüñ yaşındaki
555 Cânım: Kalem kaçındaki
- Nâzlı güzel başındaki
Yağlığı baydağ éderem
- Gözel bizim söze, inan
Ne ceng o ne da `vâynan
- 560 “Ersalan”am kuşmaynan
Raķibi yornağ éderem

ARHA DAĞIM

(c) "Atam ölümüne"

Bu felek benim elimden
Gücünen her ne var aldı

565 Göyerdî nâle dilimden
Gözümden intızâr aldı

Bu hicrândan yandı benim
Yazım yaylağım vatanım

570 Bu Mirşıkâr felek benim
Elimden Mirşıkâr aldı
Men gezem düzleri nice?
Men yazam sözleri nice?

O céyran dizleri nice?
Kıydi bizden mezâr aldı

575 Geliñ bağıñ âvâzıma
Sarı sufalmış yazıma

Bayğı kundu boğazıma
Burmağımdan sıtar aldı

Alıştıb yanmış üregim
Soruşmaz hâlımı héç kim

580 Doğru bilen güzel hekim
Elimden bir bîmâr aldı

Yihildi servim kölgesi
Biyâbân elim ölkesi

PDF Eraser Free

585 Arĥa édebilmem kesi
Bâgbânsiz bâĝım saraldı

Ayrıldı cânımın tayı
Élimin şâm çağı ayı

Çölümün çebimni çayı
Daĝlar başını ħar aldı

590 Daĝ yumruldu ħuluncumdan
Perişân derd o rencimden

Tabşırdım yére gencimden
Bu torpaĝ i' tıbâr aldı

1385 (2006)/Firuzâbâd

(d)Merħum ustâd Ĥabib Ĥân Gürĝinpur böyüg sıtar çalan Ĥaşĝayî mûsiĝîsinin atası için

ĜAMLI SITAR

595 Ĝamlı sıtarın sesini
Dolan sal daĝlara seslen

Yaşıl bulbul hevesini
Apar göy bâĝlara seslen

Açıl seħer çağlar kimin
Oyna gül budaĝlar kimin

600 Dayan uca daĝlar kimin
Düşme torpaĝlara seslen

Gel ħotar sen ayrılıĝı
Canım gözün muştuluĝu

PDF Eraser Free

- Seni Tarı bu şuluğu
605 Apar uzaklara seslen
- “Çah Marı”nın yaşıl düzü
Céyranım sürmeler gözü
- Sıtar göynündeki sözü
Sal bu dudaklara seslen
- 610 “Çah Marı” “Çah Kûhuş”dağı
Görünmüşdür “Mekku” bâğı
- Gün gédır céyran balağı
Gelir yataklara seslen
- Éle san bir yaz pesîni
615 Céyran gezir körpesini
- Hâbib Hân dırlıg kıassini
Örged uşaklara seslen
- Üzüñdeki gün ayları
Gözünđe kanlı çayları
- 620 Boğulmuş bu harayları
Sal bu burmaqlara seslen
- Bâğçalarda ipek ölmüş
Déyirler yalan gerçek ölmüş
- Eger nâzlı çiçek ölmüş
625 Söyle yarpaqlara seslen
- Göz bağlaram “Dâvûd” çala
Nigar Dağı “Furud” çala

Ferhâd “Nigâr” “Mahmûd” çala
Ağır oymaqlara seslen

630 Bağ”Çah Zal” ın boynağında
K̄ar yağanda cân dağında

“Ersalan” ın dudağında
Sal sesin dağlara seslen

1384 (2005)/Şiraz-Zerķân

(e) Merhûm ‘ Alî Ekber Mehemmedî Gelezen,  l kişisi merhûm babamın can yoldaşı ve bizim ‘ aziz ve b y g kimsemiz

DAĞIMID ARĐADAŐI

Babacanım yola su sep
635 Sene bir h b k nağ gelir

Doğru d yem aşl-ı mağlab
G rd giğe muştağ gelir

Elinde dolu p ym na
Ayrılığdan yana yana

640 Bu k raği kabrist na
Birg n  zli cır ğ gelir

Gelir dağlar Mirşik rı
Bağlamış bir now k at rı

Gezmişdir dağ o daşları
645 Yanığa  oğ yornağ gelir

Sil g z nden k b rını
Aç b linden k at rını

Al dalından şik rını
 oğ ş d o ter damağ gelir

PDF Eraser Free

- 650 Göz bağlamış mülk o maldan
Ayrılmıştır at 'âyaldan
- Yorulmuştur bu aḥvâlden
Seni édmiş suraḳ gelir
- Gelir meclislerin gülü
655 Hoş şöbetli şirin dili
- Geçirtmiştir ay o ili
Tâkati olmuş taḡ gelir
- Élde gelir şiven sesi
Ayrılmıştır él kişisi
- 660 Sindirmiştir bu kafesi
Bulbula güllü bâḡ gelir
- Gel tâ alam muştuluḡuḡ
Şâdlıḳ ola bu şuluḡuḡ
- İkki gündür ayrılıḡıḡ
665 Bizlere çoḡ uzaḳ gelir
- Ne daha”Kûhpen” Daḡında
Ne “béşe –i rezd” in bâḡında
- Ne céyanlar yataḡında
Görmem güleş dudaḳ gelir
- 670 Ayrı düşmüş hoş gününen
Keher at meḥmel zîninen
- “Bir now” “ḳaṭâr” “durbin” inen
Açmış sene ḳucaḳ gelir

PDF Eraser Free

- Gelir nâzlı ““ Alî Ekber”
 675 Evinde kopmuşdur maşşer
 ““ Alî Ağa” bilmiş haber
 Sevürir başa torpağ gelir
 Qızlar serilmiş torpağa
 Qalbi sevürulmuş Mehed Ağa
 680 Gözden séylâb yağa yağa
 Bir qanlı çay buyağ gelir
 “Ersalan “ dér ağır éle
 Bulbul oldum hazân güle
 Babacanım su sep yola
 685 Sene bir hûb qonağ gelir

1386 (2007)-Firuzâbad

(f) Qaşqayî bilicisi ustâd Esedullah Merdani Raħimli içi

ÉL KIŞISI

- Selam sene él kişisi
 Men sene qoşma yazaram
 Şabriñı bir dağ kimi men
 ‘ Azmiñi deryâ yazaram
 690 Sen dilimi kitab étdiñ
 ‘ Işkı pâ-be-rikâb étdiñ
 Élime cân hışâb étdiñ
 Men seni dünyâ yazaram

PDF Eraser Free

- 695 ‘Işkıñ ureg isi vérer
Cân geleceg isi vérer
- Elim çiçek isi vérer
Adıñı men tâ yazaram
- Sen deyirli ‘âm sözünü
O qadım ki şâm sözünü
- 700 Yazmışağ atam sözünü
Men sene ata yazaram
- Gördüm éle cân vérireğ
Élde öle cân vérireğ
- 705 Ağızda dile cân vérireğ
Rûhuñu ‘Îsâ yazaram
- Sen ulusun sözlugunu
Él, munusum sözlugunu
- Resm o rusum sözlugunu
Yazmışağ aya, yazaram
- 710 Çağırdam Şâh-ı Merdani
Bizim él şâhı, Merdani
- Olmaya ğam perişânı
Yüz daha şenâ yazaram
- 715 “Ersalan”ıñ sözü seneğ
Ağır éliğ gözü seneğ
- Sen ‘Işkımnıñ özü seniğ
Men sene qoşma yazaram

II. BÖLÜM KOŞMALAR

DİLÂRÂM

- Nâzlı yârın şirin şirin sözleri
T' erifinin her kelâmı yâd olsun
720 Kıy baħanda ala kaşın gözleri
Şûh baħışı hoş merâmı yâd olsun
- O ki ayı ayna édmış özüne
Kalem kaşı zînet vérmış gözüne
Kıara zulfu kölge salmış üzüne
725 Ebrişem télinin ħamı yâd olsun
- Kelâm a..... koyduñ étdig aķrârı
' Ahdımızı éyledig ruzgârı
Nâzlı yârın ħamı sözü guftârı
Ale'l ħusûs bir péygâmı yâd olsun
- 730 Dur tökmüşdü şirin dilden o cânân
Heç sinmez muħkendir bu ' ahd o péymân
Araçımız söz getiren aparân
Nâzlı yârım ħûb adamı yâd olsun
- 735 Gözüm hoşdur baħayar endâmına
Üreg hoşdur yarın bir péygâmına
O seħer ki düşdüm ' ışkın dâmına
O günüñ pesîni şâmı yâd olsun
- Mézûnuñ "Mazi"sı "Yusuf" "Sulţânı"
"Mecnûnuñ" "Léylâsı" cânı cânânı
740 "Ferhâdın" "Şîrîni" şirin zebânı
"Ersalan"ın dilârâm yâd olsun

E “Hamı pûçdır her ne vardır ‘ışkdadır

F Bu dünya héç Sultân’ı héç Şâh’ı héç” Mézûn

ŞÛHLUK MÉZÛNUNAN

Bâr-ilâha men bu ikki cahândan

Façağ bir velm pül istirem dahı héç

Çarnı duzlamışam düşmüşem cândan

745 Gâhı tapsam gam yéyerem gâhı héç

Biri gözel sévir gözü yoldadır

Biri şeydâ bulbul şowgu güldedir

Hamı pûçdur her ne vardır püldedir

“Bu dünya héç sultânı héç şâhı héç”

750 Şâh o sultân tahtı gétdi ber-bâda

Çarûn adı diri çaldı dünyâda

Héç kâfar görmesin bizim obada

Su bir günden bir içrek çâhı héç

Pül tükendi çowğalı başım hâmuş

755 Gözden düşdüm burru oldum ferâmûş

Çamlı çarnım! Cüce kebabdan danış

Gurca héçdir badıncan héç kâhı héç

Yâ- Rabb dédiñ çulağ vériñ sözüme

Dar günlerde üz getiriñ özüme

760 Çurru çasığ vérdiñ benim ağızıma

Et görmüreg towuğ yémek mâhı héç

Ersalan dér: Nicédek bu dünyâda

Çörek atlı olmuş bizde piyâda

Çoğ çâr étdim Allâh gelmedi dâda

765 Meni görmez dünyânıñ Allâhı héç

BİLİRED?

Şafâlı yér seniñ göyçek kûyuñda
 Çiçekli bir çimen vardır bilireñ
 Serv ağacı seniñ zulâl suyuñda
 Bir susenli semen vardır bilireñ

770 Bilireñ ki qara şâmıñ üstünde
 Bir ay yanır seniñ damıñ üstünde
 Seniñ hamı hoş endâmıñ üstünde
 Bir nâzık gül beden vardır bilireñ

Héç bilireñ benim bu qan üregim
 775 Vérir seniñ kûyuñda cân üregim
 Gâh yalvarır gâh vérir yan üregim
 Cân o başdan geçen vardır bilireñ?

Bilireñ ki yanıñda gül nesli var?
 Hâzânıñda göyçek bahâr faşlı var
 780 Men Keremem yanıñda bir Aşlı var
 Aramızda hemen vardır bilireñ?

Héç bilireñ bağrım olmuş yara yâr?
 Dar günlerde lazım olur yara yâr
 Qoy ta hicrân gele qalbim yara yâr
 785 Bu cefâlar neden vardır bilireñ?
 Bilireñ ki sende “Mağmûd” “Nigâr’ı”
 Héç bilireñ sen de “Şan‘ an” “humârı” ?
 Yanıñdadır “Ersalan”ıñ dildârı
 Sende meşk-i Hoten vardır bilireñ?

‘IŞK

790 Yâd o gün ki düşdüm zulfu bendine
 Bir gün oldum burda dâmen-gîr-i ‘ışk
 Yağı göynüm düşdü dost kemendine
 Burda düşdü boynuma zincîr-i ‘ışk

Yâd olsun o gözel gözleri nergiz
 795 Hiyâlımdan çihmez gözleri hergiz
 Kaşı kemân sanki tîr idi her göz
 Burda deydi üregime tîr-i ‘ışk

Burda bizim açıldı esrârımız
 Hanı péymân hanı akrârımız
 800 Göreş indi hârda şirin yazımız
 O saralmış men olmuşam pîr-i ‘ışk

Burda ‘ışkıñ otu çekdi zabâna
 Burda şaf üregim batdı al kana
 Burda benim kalbim oldu nişâna
 805 Canımdan geçdi bu taqdîr-i ‘ışk

Yéddi ilden soragelmışdır yâda
 Bir gün burda düşdüm ah o feryâda
 “Ersalan” bir gozel sévmiş dünyada
 Göynü çalmış yirlamışdır yir-i ‘ışk

1377 (1998)/ Şiraz

DUYGULU SÖZ

810 Bulbullar çalsınlar oynasın güller
 Yâr bugün yanıma konağ olası
 Başlayın şâdlığı yığılsın éller
 Ğam köçüb yanımdan irak olası

- 815 Bihiştin hûrûsu girer dâmıma
Şekerden şerbetden ezer câmıma
Menim bu karanı uzak şâmıma
Dilberin ay özü çırâk olası
- 820 Ayrılık sancısı bağrım dağlar
Töküler göynümden derdinen dağlar
Yar köçüb gelende bu kara dağlar
Kademi ucunda torpağ olası
- 825 Melâék bu géce eşidir vayım
Deryâha qarışar bu coşgun çayım
Gününen biline çalası ayım
Bu géce gözlerim oyağ olası
- 830 Ay kimin çalası nâzlı dilberim
Duyğulu sözlerden dola defterim
Menim bu nâ-tevân ‘âcız ellerim
Yârımın zulfuna darağ olası
- 835 Kademin koyası elvân otağa
Boyayam hınadan bulur burmağa
Könça tek açılan gülüş dudağa
Güllerin gül bergi boyak olası
- 835 Bir kızıl asmalık salam boynuna
Bir göyçek gülüstan yazam koynuna
“Ersalan” deyme sen yârın göynüne
Danışib, déyib o gülmağ olası

ÖZÜM KAÇAM

- Bundan sora sérem olam namâzı
Varam gédem mescidlere kayım olam
- 840 Saqqalılar ola menden çoğ râzı
Göz düşmeye bir kâfire kayım olam
- Bir tesbiğ götürem bir uzun aba
Böyüglér ‘ aksini te dutam kaba
- 845 Tahâratda götürem bir aftâba
Düz yérlerde gezem dere kayım olam
- Haqqâ sarı bükem halkıñ allını
İkki sâat çekem vele’z zalim
- Memleketiñ hamı ‘ aql-ı kullunu
Bir bir édem pés mesihre kayım olam
- 850 Rağmet yéli tekin her yandan esem
‘ Aqqıl olam pamıginen baş kesem
- İçdig içi sâğılardan méy sesem
Allâha sedî meni göre kayım olam
- 855 Oruc tutam nâhâr açam iftârı
Ağzım oruc çekem paket sigarı
- Mürğ o polow daém édem nâhârı
Naştalığı édem kere kayım olam
Saqqal gele göbekime étişe
Halk menim zuhdumdan el duta dişe
- 860 Secdelerde allıma bir hâl düşe
Allâh mene bihişt vére kayım olam

Eger birden dowre sedi deyişile
Yussam saqqalımı men vérem yéle

Tutam “Ersalan”ı men vérem ele

865 Özüm kaçam bir hûb yére kayım olam

1380 (2001)-Şiraz-Zerxân

ĞARRI ANA

(g) Rahtemli Zeyneb Anam”anamıñ anası”içün

Ğarrı Ana geçdiğinden bir danış
Söyle görem neler geçmiş başıñdan

Dirliğin çırağı olmuşdur hâmuş
Ala gözden danış kemân kaçıñdan

870 Ğarrı Ana söyle mene metel dé:
Ğadım ustâdından êarbü’l- mesel dé:

Néççe igid gördüğ? Néççe gözel dé:
Tecrübeler men örgenem yaşıñdan

875 Néççe siniğ gördüğ néççe bitim sen?
Néççe ana öldü bala yetim sen?

Néççe ölüm gördüğ néççe itim sen?
Yusduğ kevde qara saçı başıñdan

Néççe “Ğarib” “Şanem” gördü üzünü
Néççe “Kerem” “Aşlı” dédi sözüñü

880 Néççe “Mecnûn” gezdi dağ o düzüñü
Néççe “Ferhâd” dağlar yundu daşıñdan

Balası var owladıñ owladı
Danış görem ruzğarıñ ustâdı

“Çarh-ı felek” çarhın nice tovladı
885 Ecel néççe kızu çekdi kaçışından?

İndi sönmüş gözlerinin çırâğı
Héç kim almaz dahı senden sorâğı

Sofra açdıñ sévdiñ néççe konağı
Néççe hân doymadı dadlı aşından

890 Kıondun göçdüñ néççe ağır élinen
Néççe yaşıl sebz o hurram çölünen

Baş vurdıñ néççe yaman ilinen
Néççe suna üzdü gözü yaşından

895 Kıarrılık kıoymuşdur kemânına tır
Yağçı geçmiş yaman yéli pés esir

“Ersalan” dér: Ne çâra var ne tedbır
Nicédem ki çâra geçmiş işinden

1382 (2003)-Hunc-i Lâristan-Kışlağ

(h) Hânımım Zehra içi ki néççe gün menden irak olmuşdur

DAHI GEL

Sen gédeli evimize cin gelmiş
“Kaç kara kaç” işim olmuş dahı gel

900 Başıma çoğ kara yaman gün gelmiş
Kıarımçeler dowrum almış dahı gel

Mermelikler deligden boy boy édir
Peşse kil o şabaşınan toy édir

905 Gurba zârır köpek gelir huy édir
Korpeler meni çalmış dahı gel

PDF Eraser Free

Ḥayaṭımız dolu pırr o poşaldır
Satlımızñ içi ḥâlî aşğaldır

Şâd déyireñ ḥâlımız qadim ki ḥâldır
Ḥırt o pırttan burru dolmuş dahı gel

910 Ḥazuk çapır éli san ki Landkruz
Tağçadaki güller olmuş ḥerkûruz

Sen gédeli men olmuşam siyah ruz
Pes inşâfıñ ḥârda? Tolmuş? Dahı gel

915 Carrı berği “râḥat yatmış” bir konca
Kim görmüş “ḥak endâz” elini qonca

“Hemrişi “ ki varmış gédirdi Ḥunc’a
Meni yaman güne salmış dahı gel

Filmler hamı vil gédmiş dir baḥan yoḥ
Men ölmüşem qonşulardan çıḥan yoḥ

920 Özüñ bildiñ mende lâf o çaḥan yoḥ
Tüfürcek deil gözüm dolmuş dahı gel

Géce yarı ḥazuk gelir döşüme
Ağzım açık dimdig vurur dişime

925 Sen gédeli péşmânam öz işime
Yola baḥa göz yorulmuş dahı gel

Géce gündüz yémelim sanduyçdır
İştaham kesilmiş qarnım çoḥ lîcdır

Üregim bolanır başımda gîcdır
Gözlerim göz bir göz dolmuş dahı gel

PDF Eraser Free

930 Tâgatım yoĥ ayrılıĥa bir deyķe
 Qazma vurma murçalıĥa bir deyķe

Suyu kesme bu balıĥa bir deyķe
 Bir gördenķ ki balıķ ölmüş dahı gel

“Ersalan” dér: Bir ki yoĥum ev yiĥe
 935 Qırharam saķķal étdim “dotıĥa”

Birini yérine éderem Őıĥa
 CâneŐınıĥ yaĥın gelmiş dahı gel

1386 (2007)-Şiraz-Zerķân

SEN GELENDE

Sen gelende bulbul çalar gül oynar
 Pozĥun olmuş bâĥçamıza yaz gelir

940 Qademiñden serĥoŐ olar ruzĥâr
 Béle bahâr bizim éle az gelir

Sen gelende gülümes olmaz bâĥçalar
 Açılar üzüme güler ķonçalar

Sen gelende ķara Şâma ĥün çala
 945 Meclisime saĥlıĥinen saz gelir

Sen gelende göy, ulduzu ay éder
 Ayaydınlıķ iŐŐiĥini pay éder

Qurru bulak damçasını çay éder
 Gölümüze suna gelir ķaz gelir

950 Sen gelende su sepiler yollarıĥ
 Yél elinde afŐân olur téllerıĥ

- Açılmamış konca kızil güllerin
Endâmına ‘ işve gelir nâz gelir
- 955 Sen gelende âh o figân baş olar
Yâr şowgundan gözüm dolu yaş olar
- Gizli sözüm üregimden fâş olar
Bu gamlı göynümü ehl-i râz gelir
- Geçdi ‘ omrum gel bu çölden güzêr éd
Ayrılık yamandır gözel hezâr éd
- 960 Seni Tarı pişbâziña haber éd
Cânımız yoluña pây-endâz gelir
- Ayrılığdan gözel ayrıl dahı gel
Figân édir bâğda bulbul dahı gel
- Sindi ‘ omrum yoğ tehammul dahı gel
965 Sen gelende sümüklerim saz gelir
- Bu hicrânı yaz bir uzağ defter éd
Döşündeki kara daşı guher éd
- “Ersalan” kanıñ kızil covher éd
Bu errimez kara üstüne yaz, gelir

1386 (2007)/Şiraz-Zerxân

(1) Bizim yaylağımızda bir qowğalı bulaq içi ki dörd yanı élden halvet qalmışdı

ÇIŞME-İ RIŞTE

- 970 Gelmişem başıña ay çeşme-i rişte
Ne gelmiş başıña kim bulaq kesmiş
Élimiñ başından mâtem bu işde
Kim borkü götürmüş kim kulaq kesmiş

PDF Eraser Free

975 Boğazın kırrumuş gözlerin aħmır
 Ay işşık aynağa kız gelin baħmır
 Âħır ki oħunu âħ ki bu taħmır
 Gözlerin kor olmuş pés çapağ kesmiş

980 Başında kız gelin darağı kalmış
 Daramış saçını saçbağı kalmış
 Almışam herkesden sorağı kalmış
 Dudağın gözünden kim dudağ kesmiş

985 Élimiz çobanı çoluğu yoħdur
 Başında çobanlar şuluğu yoħdur
 Kızların meşkûlu tuluğu yoħdur
 Ay kara gözünden kim çırâğ kesmiş?

Sağından sol yana esilmir yélin
 Çatılmaz damağa ‘ıtırinen hélin
 Perişân olmuşdur zerefşân teliñ
 İpekli saçından kim darağ kesmiş

990 Kargalar başında kóklamaz hýyre
 Kor bayğuş düşünde çihmişdir séyre
 Sazınan nağara çalınır döyre
 Kim seniñ başından habalağ kesmiş

995 Yanında kalmışdır yurdumuz daşı
 Göy çalmır zumurrud üzügün kaşı
 Kim demiş kırruya gün gözün yaşı
 Kim şartı bağlamış kim canağ kesmiş

1000 Analar gözüne batırmış payla
 Men éli layladım sen oħu layla
 Nefesim kesilmiş sen meni hayla
 Boğulmuş sesimi boğanağ kesmiş

- Alışmış bir şu' la çırâğdan irâğ
 Gözleriñ kor olmuş kulağdan irâğ
 “Ersalan” kalmışdır irâğdan irâğ
 1005 Yolumu yolunđan kim uzak kesmiş

15/3/87 (2008) Puşta-Semirom-Işfahan

III. BÖLÜM ASANAKLAR

KALDI

- Gülüm ettekde kıldı
 Gözüm çiçekde kıldı
 Nâzlı yârı görmedim
 Sözüm üregde kıldı
 1010 Gözlerim yanarda kıldı
 Cân başı darda kıldı
 Ayrıldı menden üreg
 Bilmedim hârda kıldı
 Yağlık héleyde kıldı
 1015 Bir ucu göyde kıldı
 Ayrıldı gétdi gözüm
 Üregim toyda kıldı
 Gülüm saraldı kıldı
 Bulbul kocaldı kıldı
 1020 Deli göynüm gelmedi
 Dağı qar aldı kıldı
 Bu yolda buğda kıldı
 Yârım uzağda kıldı

PDF Eraser Free

- 1025 Tlinden bir tala tk
Bizim darada aldı
- Kulağım sesde aldı
Âhır nefesde aldı
- Yaralı terlanımız
Hanı afesde aldı
- 1030 ln maralı aldı
Bizden aralı aldı
- Dağlar bize yol vrmez
Cyran yaralı aldı
- 1035 Bu yolda cyran aldı
Yanında bir cn aldı
- Gynm bellemedim
Bilmedim haan aldı
- Bu yolda deniz almış
ubr ubr toz almış
- 1040 Tz geri gel bu yoldan
Yoluğda bir göz almış
- Bu yolda saman almış
Dağlarda duman almış
- 1045 Nzlı yrı görmedim
Ağvlım yaman almış
- Bu yolda aşık oldum
İşi dolaşık oldum

PDF Eraser Free

Nâzlı yârı görmedim
Bir suyuz balık oldum

GÖZLER

- 1050 Téliñ darağ sindirer
Gül üzün bâğ sindirer
- Sen Şîrîn ol men Ferhâd
‘Işkıımız dağ sindirer
- Göy gözleri towlatdıñ
1055 Özgelere göz atdıñ
- Men seni cândan sedim
Sen meni héçe satdıñ
- Gün géder dağdan batar
Kipriki қаşa çatar
- 1060 Géce geler düşüme
Ay mene қаş göz atar
- Kaş köynegiñ olaydım
Қол boynuға salaydım
- Her vaқt sedіñ çahardan
1065 Yağamdan yırtılaydım

ÇÖLLER

Çöller dumanlı çöller
Çayları қanlı çöller

Néye қан issi vérir?
‘Itr o reyhanlı çöller

PDF Eraser Free

- 1070 Çöllər bağlandı yollar
 urrudu onça g ller
- Gel el v reg bir bire
 Aıla bağlı ollar
- 1075  llerin b gi b ga
 urrudu g l  ona
- G zlerimin bultu
 S z ler dama dama
-  llerin baı yurddur
 Dağınan daı yurddur
- 1080  l ademi g z  ste
 G z m n aı yurddur
-  llerin ayı hanı?
  m ağı ayı hanı?
- Baıqlı ona g lden
- 1085 G z m n payı hanı?

IV. B L M

OA OMALAR

MEN  LENDE

Men  lende mez rımın  z n 
 N zlı dilber k yuna sarı azın
 Bir da oyun  regimin baına
  st ne dilberim adını yazın

PDF Eraser Free

- 1090 Men ölende oğumayıñ şehâdet
 Faķat dilber nişânına tabşırıñ
 Ölüm faķirlere böyüg saâdet
 Nişât édiñ yirlaşıñız kil vuruñ
- Men ölende kefenimi ķaradıñ
- 1095 Tâ yar bile ayrılıķdan yaslıyam
 Eger ki yâr müdde‘îdir Şîrîndir
 Bilsin mende ‘âşık Ferhâd nesliyam
- Men ölende kaş geleydi Mesîhe
 O ki ölü dirildendir hekimdir
- 1100 Méyd üstünde bir lâhza cân vérdi
 Baķam görem dost o düşmenim kimdir
- Men ölende mezârımıñ daşına
 Yazmayıñ “Ersalan” yazıñ “Bî-nişân”
 Yazıñ bir ‘omr ķalan çekdi mukâfât
- 1105 Ne raķm gördü, ne din gördü, ne îmân

BAĞIŞ

- Bir gün senden irağıdım
 San éyle ki bir il geçdi
- Hicrân çekmemişeñ güzel
 Ne bileñ? Ne ķabîl geçdi
- 1110 Baķışıñdan bir ķırrâni
 At bu gözüm kassasına
- Tut elimden ta dayanam
 Téleriñiñ ‘aşşasına

YAŞIL KOŞMA

Men seni dünyâdan baş ter çoğ sérem
 1115 Deryâlardan gözüm yaş ter çoğ sérem
 Kıan üregim Mecnûn olub dağında
 Olma dağdan üreg daş ter, çoğ sérem

Mescidimi kemân kaçdan séverem
 Men muhrumu üreg daşdan séverem
 1120 Â' bâd kimin men turaram namâzda
 Seni seher men ol başdan séverem

Sen gelende üregime şî' r gelir
 Koşma koşma ettekime şî' r gelir
 Her vaqt sérem ay üzünü oğşayam
 1125 Yalınğızam kömegime ş' iir gelir

Dilençiyim dilim aňla gözelim
 Bir bağışda dilim bağla gözelim
 Bir gül öpüş gül dudağdan vér mene
 Şâh bâğından gül bağışla gözelim
 1130 Bilmireň bu géce sensizlemiş
 Derdimi "nâkesden" men gizlemişem
 Ayrılığdan dön yolumu kutâ éd
 ' Işkın başharısında dizlemişem

V. BÖLÜM**YÉNGİ KOŞMALAR****BOĞANAĞ**

Dur ay gönül kaçag burdan
 1135 Gelir çölde bir boğanağ
 Dağıdar esbâbımızı

PDF Eraser Free

- Dünyâ hamı yoldaşlıdır
Gédme dağdan yol daşlıdır
- Her ağacdan hélli asma
1140 Geler tıfan siner lihe
Sél aparar tâbımızı
- Şabâ esende çaḥnaşır
Ḥiyâlımıḡ bulutları
- Seniḡ yanınıḡda ḥâṭıra
1145 Sed éder séylâbımızı
Bu meşel dir ki déyirler:
(Ayağıḡı uzadasın
Gereg öz yorganıḡ bâbı))
- Vallah göñül sen o men ki
Bulmadıḡ öz bâbımızı
- Câr éyle bir ṭabîb gelsin
1150 Ḳurtanag bu tâb o tebden
- Dudaḡdaki bu uçuklar
Alar gözden ḥâbımızı
- Götür bâda koy kıraḡa
- Dolaşma sen el ayaḡa
1155 Dur ay göñül kaçag buradan
Gelir çölde bir boḡanaḡ
Daḡıdar esbâbımızı

NOVRUZ GÜLÜ

Novruz gülü yaz gülüdür

Yazıda bir nâz gülüdür

1160 Yaz çihar o soruşmağa
Güllerinen barışmağa

Çol açar o kocuşmağa

Yaz çihar o çiçekinen

Çölleriñ çeminde çimer

1165 Yarar köynek yağasini
Görse de miñneti dağı

Üreg dağı, üzü kandır

Bilirem ruzgârdandır

Yél esende gül efsiler

1170 Ezzilir cigerim bendi
Geler yâdima bir gözeli hâtıra göynüm pesendi

O zaman biz uşadıdıg

Çaçırdıg çölde şowgunan

El édirdig kumpa düreg

1175 Novruz gülü kônçasından

Çapılarıñ kabağında

Haylardı bir karrı ana

Olmaya, balam, olmaya!

Olmaya!

1180 Ağırar gözün

Yağçı bildim indi özüm

Anamıñ hâyfi gelirdi

Çompa gülüm perper ola
Ruzgâr el deyme, deyme!

1185 Deyme!
Gül bergi töküler

Novruz gülü yaz gülüdur
Yazında bir nâz gülüdur

1375 (1996)-Firuzâbâd

TEKLİĞ DİYARI

Ay yoldaşlar eger bizden
1190 Birden bir kes haberleşdi

Déyiñ: Teklig diyârında
Bir çârasız âvâra var

Nışânım bî-nışânlıqdır
Bir şikeste Mecnûnam men

1195 Déyiñ: Teklig diyârında
Bir şehir vardır adı gamdır

Çapısı herkese bağılı
Haşârı gözyaşındandır

Éyvânı sinmiş üregden
1200 Esir bura neçunam men?

Déyiñ: Teklig diyârınıñ
Afv édmeği dara çekdig
Uca feryâdı sukûtdur
Hûb işşiki ay kararı

1205 Çaçaram ay kararıda
Baş açık kiç yalınam men

PDF Eraser Free

- Çekdim n'are sesim çihmaz
Boğazdan nefesim çihmaz
- Yoğum arha kesim çihmaz
1210 Çihar düşmen dostum çihmaz
Açılmaz benim kafesim
- Bir kanatsız laçınam men
Tikilmiş gözlerim yoldaş
- Yoluñ kubârlı gözüne
1215 İntızârda âh o zârda
- Gele bir gül déye: Bir söz
Siziñ bâğçada reyhandan
- Ki lalası pozgunam men
Nışânım bî-nışânlıkdır
1220 Bir şikeste Mecnûnam men
- 1375 (1996)-Firuzâbâd

TERLAN

- Ahai cufta tuwar terlan
Yerişiniz bağışiniz
Âsımânda gerdişiniz
- Üregimden alır tavân
1225 Bir vaqt geliñ ki âsımân
Laçınlardan halvet ola
- Seher gün çalmamış kerez
Geliñ ki bu kan üregim

PDF Eraser Free

- Sizi göre rahat ola
 1230 Gumânım yoĥ boyuĥuz tek
- Ėiyâmetde kâmet ola
- Göyne gelmez béle gumân
 Ahai cufta tuwar terlan
 Eger dünyâ bahâr ola
- 1235 Bahârı lala-zâr ola
 Lalaları kaçâr ola
- Siz o lalalardan yéy ter
 Her göy güllü yazdan göy ter
- Ammâ şabâ geler ĥazân
 1240 Alar tâb aparar tavân
- Ahai cufta tuwar terlan
 Sizde ki bir yaz uşâĥı
 Ėazânınan işiĥiz ne?
- Uçuĥ konuĥ göy daĥlara
 1245 Yér üzünde ĥoşuĥuz ne?
- Şirin cânım size ĥurban
 Ahai cufta tuwar terlan
- Uçuĥ geliĥ semâlardan
 Pesîn çağı yuwalardan
- 1250 Bir ĥaber bî-nevâlardan
 Biliĥ meni suraĥlaşiĥ
- Bu yâr yârdan düşer ayrı
 Gözel terlanlar aĥlaşiĥ

Bilirem daha gözlerim
1255 Düşmez göyçek gözünüze

Hasretli öler “Ersalan”
Ahai cufta tuwar terlan

ᲠALİ NAᲘŞI

Bir gün dedim:
Gözel bacim otağimdan bir Რali ger
1260 Darini hél ağacından
Tarini da Ქam ipekden
İlimesini nâz Ქarîrden
Kerkidi tovuslar teli
Dedi: Რardaş soyle görem pes naᲘşını ne toᲥuyam
1265 Dédim: Göynümde bir ay var. İkki sunbul, ikki nergiz
“ŞehriyariᲥ” bir şâh beyti ağ şadef duzulu mercan
Açılmamış bir Ქonça gül
Dedi: NaᲘşı Ქok Ქetindir
Men ki göynuᲥdan gelmirem
1270 Dédim: Sene Ქurbân bacim
GöynumuᲥ naᲘşini toᲥu
Gunler dolandı ay geᲥdi
Რali naᲘşine ay duşdu
Birgün gördüm gulumes uzlu gözü yaşlı Ქekir nâle
1275 Déyir: Რardaş gel Ქardaşim
Gel ki ᲥiᲥdi yariᲥ ‘aksi
NaᲘşim o dildâriᲥ ‘aksi
SeniᲥ her ne variᲥ ‘aksi

YÉDDİ İL HİCRAN

- Birgün göynüm laylanmışdı
 1280 Mecnûn kimin biyâbânda
 Gezirdim bir nâzlı “şahrâ”
 Bilmemişden büküldüm men
- Geldim sévdâ kapısına
 Gözüm düştü gözleriñe çağnaşanda ikki bağış
 1285 Sen olduñ nâzlı sévgili mende bir alışan ‘âşık
- Yaman günler yaman şâmlar
 Neler çekdim sen bilmediñ
- Göz bağırdım göynümdeydiñ, göz açırdım gözümdeydiñ
 Danıştırdım sözümdeydiñ
- 1290 Sen olduñ mene bir ilhâm mende élde güzel şâ‘ir
 Gâh tuşumda gâh düşümde
- Sayıkladım karanî şâm
 Men gülürdüm sen gülmürdüñ, men ölürdüm sen bilmirdiñ
- Günler dolanırdı şâma
 1295 Şâmlar dönürdü şehere
- Sâatlar geçirdi ‘omrum mektebhânalar yolunda
 Geçmez zaman sen geçirdiñ
- Sen gédirdiñ men kalırdım
 Bir bağış bağışlamırdıñ benim hasretli gözüme
 1300 Yâd olsun o gün ki yazdım gönderdüm sene bir mektub
- Yazdım seni çoğ istirem
 -Araçımızıñ yâdı héyr-
- Dédi: Yarıñ dédi: Gereg bir muddet men fikre kıalam
 O zamanda sura henüz, sen éle fikre kıalmışañ,

PDF Eraser Free

- 1305 Men de éle seniñ tekin...
 Gerçekli yâdıñda bir şâm men mindim bir ʿ ışk atına
 Çapdım siziñ şehriñize
 Sarı ulduz çalanda men
 Çatdım siziñ şehriñize
- 1310 Gün çalmamış bir ay çaldı
 O gün seherden tâ şâma
 O ayinen men dolandım gezdim öz ʿ ışkim şehriñi
 Yédđi il geçdi hicrândan
 Menim ʿ ışkim göy kuş kimin uçdu gétdi bu başımda
- 1315 Géne ayrılık yâd olsun
 Géne sévmeg, géne yanmaq
 Géne derd o géne hicrân
 Géne bağışlar yâd olsun
 Yédđi il geçdi hicrândan
- 1320 Menim ʿ ışkim bitmiş ammâ
 Henuz seni çoğ istirem

1381 (2002)-Şiraz-Zerķân

(i) Baş sağlığı élmiziñ böyüg hünermendi Tehmureş Hân Keşkuli içi ki. Göyçek gülünü ve cavan oğlunu (Fetullah Hânı) elden vérmışdi.

ŞÉYDÂ BULBUL

- Tehmureş Hân şeydâ bulbul:
 Fığân édme gül dağından
 Gülüñ ʿ omru az yazılmış
- 1325 Tehmureş Hân:
 Bođaziñda

PDF Eraser Free

- Mest bulbullar oĖuŖurdu
Göy sunalar boĖuŖurdu
- Görmemiş KaŖkayı éli seni basa ġam o ġayġı
1330 Boġazına ġona bayġı
- Ėazân görmüş göy bâġına
Birce güllü yaz yazılmış
- TehmureŖ Ėân:
Yırla çalam
- 1335 TaġkaŖımı ġamdan alam
OĞu lala lala balam
- İkki yanar rûwŖen ġünden tókme ġümüŖ iŖik ulduz
Birce kızil ay üstüne
- OĞudum yazġı kitabı
1340 Sene Ŗâdlık bâz yazılmış
- TehmureŖ Ėân:
Sil gözünü
- Aġlama sen deñizleri
BaŖla baŖ Giraylı gördüm
- 1345 Her keġliġ keminine
Bir alıcı bâz yazılmış
- TehmureŖ Ėân:
İpekleriġ
- Ėevde saçı sowrulmuşdu
1350 Yazġı yazan yazġısından öz cigeri ġowrulmuşdu

PDF Eraser Free

Sihme gözler tulugunu nalıma sen ayrılığdan
Nâzlı yârın gözlerine

‘İşve inen nâz yazılmış

Tehmureş Hân:

1355 Yırla géne

Géden ağır éli yâd éd
O kuşu ki uçmuş gedmiş yaşıl bâğa konmuş şâd éd

Yihilmiş serv-i revânın

Ammâ seniñ kısmetiñe

1360 Sağlığinen saz yazılmış

Tehmureş Hân:

Şéydâ bulbul

Fıgân édme gül dağından

Gülün ‘omru az yazılmış

1383 (2004)-Şiraz

YAZ

1365 Yaz gelende

Yazğılarım

Ağ yazılar

Her yazıda

İndi kalemlerin atı

1370 Çökmüş kağız yağmırında

Boyağı kaçmış bu atın

Hörükü darı dar olmuş

Sen yazanda men koşaram

Ƙara Ƙaşlar Ƙoşmasını gümüş ay Ƙoşuluğunda

PDF Eraser Free

- 1375 Asaram ay boğazından
 Birce düzüzem boynu bağı göy gözleriñ moncuğundan
- Bu kişneyen ilhi atı keykac éd bağrım çölünde
 Yaz üregim reglerini
- Gör ki göynüm yazzısında bir deli ‘ âşık él sévir
- 1380 Qara kişler kafesinde
- Bu errimez qar üstüne qanımıñ el boyağı inen
 Yazaram yaz
- Yazaram yaz
 Men yazaram sen de gül yaz...

1384 (2005)-Şiraz-Zerqân

GÜN BATANDAN GÜN ÇALANA

- 1385 Ün édmişem gün batana
 Dalım süre yaman kaçır
 Bir uzak qorhu kölgesi
- Menem o seniñ hiyâlñ
 Gümüş tasım qana batır
- 1390 Dağ o daşlar yasa batmış
- Kömürden çahnaşır ulduz
 Qimişik sowrulur göyde
- Ağ bulutlar köçüp gedir
 Ülger mene kaç göz atır
- 1395 Ayda başmaq tekin bahır
 Mene sarı gülümsenir
- Menem o seniñ hiyâlñ
 Soğulmuş qanlı gözlerim

PDF Eraser Free

- 1400 Tâkât alır yoĥu satır...
 Géce yarılmış başımda
- Çalĥanır ayinen ülger
 Menim gözlerim yaşında
- Menem o seniĥ ĥiyâlĥ
 Danışaram öz özüme
- 1405 Feryâdım özüme çatır
 Gözüm busmuş Samanyolu
- Ulduzlar sayğışa gelmir
 Yoĥ bir ses bayĥı hulamır
- 1410 Kımişiklar sönür bir bir
 Sarı ulduz boz palasın
 Çekiban üstüne yatır
- Şafaĥ çalır yér açılır
 Seĥer istemirem éldaş
 Menem o seniĥ ĥiyâlĥ
- 1415 Bir yanımda ilan kimin gün parılır daĥdan çalır
 Bir yanımda inge kimin ay oturmuş daĥdan batır
 Menem o seniĥ ĥiyâlĥ

1385 (2006)-Şiraz-Zerĥân

VI. BÖLÜM

AĞÇA KOŞMALAR

(j) Aslanlar, kaflanlar, laçınlar, céyranlar, kegligler ve şér kişiler dağı kuh hava içi ki şan‘at onu râm éyledi

KUH HAVA

- Seni basmış duman ay havalı dağ
 Döşü çiçekli çemen şafalı dağ
 1420 Yaz o başdan ki bulutlar kara gözü süzüler
 El vérib bir bire durna düzüler
 Aqqışar her yanda céyran
 Çirpiner her yanda aslan
 Hele döşünde kuhéylan yayılır
 1425 Körpe céyran yayılır
 Hele hél issi gelir göy yarpağında
 Sanki on dörd yaşar ay ‘aksi düşübdur kabağında
 Bu yanan ışık deyil
 Alışıb şu‘le çekir cân çırâğında
 1430 Havalı dağım “kûh hava”
 Seni “kûçende” Duna’sından éle tay biçmişem
 Döşünde and içmişem;
 Gül ekem
 Gül-zâr édem
 1435 Gözyaşınan dâmânını
 El ataydım döşüğe
 Dudağ koyaydım daşına
 Bir soram engebini
 Ne bilen ne çekmişem ay nâzlı yârim! Fırâğında
 1440 Düşde gördüm ki keher atlı gelibdir kapına “serdâr” durub
 Her yana covlan vurub

PDF Eraser Free

- Çağırır hay gülüm susenli sunbullu çölüm
Gün gedib ‘ arşa dayandı
-Hay Élim-
- 1445 Yuğudan ayılıñız
Qoyma sen rahat yata Mişrî kılıclar niyâma
- Sizde “Şavlet” varımış
Qarışık bir bire élim
- Qan ve gayret varımış
- 1450 Aslanım gün batana dönüban humâr bağdı
- Bu sözün dédi burağdı
Günüm eyildi géne gün çalana étdi gurûb
- Seni basmış duman ay havalı dağ
Döşü çiçekli çemen şafâlı dağ
- 1455 Deli dönmez er yowudmaz gelinim
Vaşî céyran, yağı terlan kılunum
- Sen ki owsar o kemend yowudmazdıñ
Sen ki higer o ögen yowudmazdıñ
Hanı tehbire béle hâm olmuşañ?
- 1460 Hanı neyreçe béle râm olmuşañ
O ki qorhıram olmuşañ
- Göz aç ay gözü çapaqlı
Bahtı bağı
- Gör ki nâ-mağrem nice
- 1465 Qolun atıb boynuña
Hoş yatıbdır koynuña
Sen ahay poşt o penâhım, kıblegâhım

PDF Eraser Free

- Ağır olmuşdur g n hım
Sen ki varırdır taĥammul himmet  d
- 1470  oyma n z-kegliği ay dağım laĥın apara
 oyma ki buğdamızı d şmen  de un apara
-  oyma her yana serile sunalar
Bilmemiş  zge damına  onalar
- Baĥ ki Mecn nun  li  arında her yana  aĥır
- 1475  orĥuram g z m  ayı toğyan  de
- S yl bı Mecn n apara
Seni basmış duman ay havalı dağ
D ş   iĥekli  emen şaf lı dağ
- 1387 (2008)-Firuz b d

G ZLERİN  ONALĖASI

- G zleriğ bir  araĥadır
- 1480 Ki almış dower n  kipriğleriğ
Birce alaĥıĥ kim
- Boynunda bir ĥalka  aş var
Ne bir g zel  onalĖası
- G zlerim  omaşmışdır
- 1485  owuşmamış
O burundan ki geĥer
- Ĥ b bilirem
Bir şirin sulu bulaĥ var
- Daşı mercan,
- 1490 Yanı yarpızlı, ĥam ipek bağı var

PDF Eraser Free

Gözümün yurdçuları
 arlı towalarda haylar

Göynümün éli bükülmüş
 Bura onası gelir

ÉLİ SÉV

1495 Sen eger éli séven él séver seni
 Él eger seni séve bamayan yaşıl
 Ucalar sen gün batan kölgesi kim
 ‘ Omuru kısaa

Işıın ala
 1500 Géce yolda ulduzum
 Ucal alın kimi ol alıcı uş sen éli sév

Burmaın gözyaşları dolanda
 O sazın simi ayında

éydâ bulbul ileyende
 1505 Seni o gül boğazında

Géden ağır éli yâd éd
 Hem sazı sal sen gözelim hem dile al sen

Sen eger éli séven él sever seni
 Ba éle yaşıl éli sév

1510 Sen ola él dıriler
 Él olmasa sen öleren

Éli sév sen
 Éli sév sen, éli sév...

ŞÂM

- Şâm uzakdır bu cânım çirâğının
 1515 İşşigi az
 Her yanımdan gözelim pés yél esir gel
 Gözlerim gördüğüne çoğ tele sir gel

ÇETİN BÂVER

- İnanarag asanlığa bu çetin bâveri bir gün
 Men ölerem sen öleren ve hamı her ne yérde var
 1520 Men ölerem bir qarımçe ölümü tek
 Éliñ ağır ayağında
 Çekiler bir balta resmi, soğulmuş bağım üstüne
 Şayed bir gün çalan çağı
 Kucaklaşa uzak gölgem benim alçaq cismiminen
 1525 Şayed bir gün orta çağı
 Ki sancıya sancağını sıcak cânım köynegine
 Durdum ölüm kölgesine
 Şayed bir covr daha bilmem
 Ayna tekin ayaydındır mene yoldaş ölüm hağdır
 1530 O zamanda-ölüm çağı-
 Kimse başım üste olsa
 Ön éder Allâha sarı
 Mene çoğ gevâhlık vérer
 Doğru bilmem
 1535 Biler?
 Bilmez?
 Bağlayar baş burmağımı
 Dünyânın resmi tek meni ağac ata mindirerler
 Molla geler söyler: Size
 1540 Déyeñiz: Allahû ekber
 Dörd ağacı koy sen yére
 Néççe owre dé: Lâ ilâha illâllâh

PDF Eraser Free

Dé: Lâ ilâha illâllâh

- O ki söylemişdir Tarım: Nefhet fih men rûhı
- 1545 Ucalır göylere sarı
Ayaydınlık ona yazğı
Ammâ bu ol buyaqlı
Bu kıara cismim kıarañı şâm
Géder torpağdan aşığı
- 1550 Oğur molla déyr: -Efhem falan ibn falan oğlan-
Menim bu kıasretli gözüm bürünür daş o torpağdan
Sen ayrılıb menden gétdiğ
((Ölünüğ torpağı serddir))
Sen inanmañ! Ammâ yoldaş
Men inandam asanlığa bu çetin bâveri bir gün
- 1386 (2007)-Şiraz-Zerқан

SARI BUĞDA TEKİ SAÇ

- 1555 Sarı buğda teki saçlarıñı ser
Ser serin çeşmelere
Bağ bulağ aynasına
- Dara télleri yana
Koy raqib evi yana
- 1560 Bir ağac darağı men
Kıayırıb hél ağacından
- Sene bağışlayaram kıowluğunan
Dara télleri yana
Koy raqib evi yana
- 1565 Sarı buğda teki saçlarıñı ser
Ser serin çişmelere
Yél esir cân söküdü çalhalanır

PDF Eraser Free

- Alışb bulak içimde ot yanır
Dara télleri yana
- 1570 Koy raķib evi yana
Sarışım sarı saçı ipek ipek
Her meni tapşır gözelim yél eline
Menim ellerimi vér tél eline
- Gül kimin efsil ay başım es bize sarı
- 1575 Sarı benim boynuma
- Dara télleri yana
Koy raķib evi yana
- Gözleriñ san ikki gündür
İkki gün ‘omrum qara
- 1580 Gözel öz san ki bir aydır
Gözlerim bu ay başında
- Sarı sevdâ soğulub
Bu yara bağrıma bas
- Dara télleri yana
- 1585 Koy raķib evi yana

1386 (2007)-Şiraz-Zerķân

VII. BÖLÜM

AYRI KALIBLAR

(k) Bir kohne mezâr içi ki bizim kişlağımızda bir biyâbân arasında yalgız kalmış

KOHNE MEZÂR

Gülüstân virâne olub hû çeker bayğuş
Biyâbân kıan issi gelir dünyâ ne hâmuş

Dağlar hamı kıara géymiş güller dağından
Vay bu çöl ne ğarîbdi yoğdur bir tanış

1590 Berehûtda vahşi céyran keminde owçu
Kéhre owçu naşı ceyéran olmuş tîre tuş

Ne ins vardır ne cin vardır bir kohne mezâr
Neççe daş dayalı var torpağı kalmış

1595 Bir mezâr daşı kalmışdır ad o san hanı
Ruzğâr ne kend zéhnemiş édmiş ferâmûş

Şayed ki bu sultânımuş şayed bir gedâ
Ya' âşık-ı Mecnûnumuş ya ' işve furûş

Ya şâhımuş zer géymişdir ya gedâ hırķe
Zer o hırķe bir olmuşdur cismi kefen pûş

1600 Bir gün dowran kamındaymış bir gün zilâlet
Bir gün bahtı oyağımış bir günde yatmış

Kalan çekmiş mukâfâtı oyağ ol hoşyâr
İndi ki görüñ yoğdur bir gün varımış

1605 Çoğ dolanmış çöllere özünde görmüş
Çoğ bahımışdır şafâ vérmüş zulfu daramış

Ne kefenden bir haber var ne ‘ anber télden
Sümükler çurrumuş yétmiş torpağınan cûş

Zâlım olma sitem édme gör cesediñi
Nâ-tevân gelir tevâna yéyer kaçır kuş

1610 “Ersalan” çün dörd gün varañ hisâb éd yoñañ
Dünya dolanir ta varañ dörd gün sen ol hûş

1375 (1996)-Hunc-i Lâristan-Ûışlak

NÂZLI YAR

Nâzlı yârim çekib leşker hiyâlîñ kaçd-ı cân éyler
Kemân kaç mujgânı hancer bu kalbimi nişân éyler

1615 Vavéyla bu melâhatden gören şabrı géder elden
Bîdâd olsun kemân kaçdan gören aman aman éyler

Üreg dağ olmasa eger ‘ abeş gözden yaş añmaz yar
Süzüler bağ gözüm yaşı nahân râzı ‘ ayân éyler

Cânım çihsin yél esmişdir gül üzüne kubâr konmuş
Düşde gördüm başım üste gelmiş uyan uyan éyler

1620 Ala gözler çalar kiprik ucalır üregim sesi
Ûéy bañmagı ‘ ışkimizden bir ‘ âlem söz beyân éyler

Raķib du‘ â şenâ éyler ta belke muhr ola dilim
Hay ağlar geliñ görüñ “Ersalan” şı‘ ri kan éyler

1375 (1996)-Hunc-i Lâristan-Ûışlak

GEÇEN GÉCE

1625 Geçen géce düşde gördüm
Camâlîñ aya beñzer yâr

Ûara çin çin uzağ zulfuñ
Şâm-ı yeldâya beñzer yâr

PDF Eraser Free

- Hâliñ dana, zulfuñ dâma
 Gözüñ şehlâya beñzer yâr
- 1630 Behişt o bu gülüstânlar
 Seniñ mévâya beñzer yâr
- Men ol Mecnûn –ı “dil haste”
 Hısnuñ Léylâya beñzer yar
- 1635 Şirin şirin, şirin sözüñ
 Şirin helvaya beñzer yar
- Menem Şan‘ân bu hicrândan
 Gözüm deryâya beñzer yâr
- Gédib elden mısılmânlık
 Dinim tersâya beñzer yâr
- 1640 Hanı ‘âşık bu dünyâda
 Men-i rusvâya beñzer yâr
- Her meclis ki başlayaram
 Sensiz ‘azâya beñzer yâr
- 1645 Adı ki daém dilimde
 Nâzlı “şahrâya” beñzer yâr
- Sen inşâf vér hanı işiñ
 Resm-i vefâya beñzer yâr
- Hicrânda gör “Ersalan”ı
 Miskin gédâya beñzer yâr

YAŞIL DENİZ

- 1650 Yaşıl deniz vurur muwc o nâzlı yârdan yoğdur haber
Men-i bînevâ hâlî owuc o sunalardan yoğdur haber
- Muṭrubum çalmaz âheng o éder bize ‘ arşa teng o
Vurar üregime çeṇ o çeṇ o tardan yoğdur haber
- ‘ Işķıṇ otu çeker dûd o bu dünyânıṇ yoḡu sûd o
- 1655 Çârasız ḳalmıṣ Maḫmûd o Şûḫ Nigâr’dan yoğdur haber
- Ḳurrumuş bâğda sunbul o bî-nevâ ḳalmıṣ bulbul o
Açılmaz o kızıl gül o hoş bahârdan yoğdur haber
- Yoğdur Ferhâd’a Şîrîn o gelmez ahvı meşķin o
Açılmaz Çin o Maçın o bâzârdan yoğdur haber
- 1660 Bir yandan yâr firâğı “o fikri göynüm ḳonağı” o
Yérin deryâ “ ḳırağı”o bir kinârdan yoğdur haber
- Olmuşdur géce, göynüz o “Ersalan” ḳalmıṣ yârsız o
Hicrân otu çeker sûz o “gül - ‘ izâr” dan yoğdur haber

SENDEN SORA

- Héc bilireṇ göynüm istir aḫvâlımız nice ola
- 1665 Sen olaṇ o men olam o bir ayaydın géce ola
Senden sora henüz gözüm oturmuş ülgere baḫır
Henüz de tâ gözüm işléyer biyâbân çöllere baḫır
Senden sora uzak yoldan henüz ḳubâr ḳowzanmamıṣ
Éle günde yağışdır o henüz bahâr ḳowzanmamıṣ
- 1670 Senden sora ḳurru bâğda henüz bulbul oḡumamıṣ
Henüz yağış açmamıṣdır ḳarrı tamdar toḡumamıṣ
Senden sora ḳurrumuşdur açılmaz dudağım gülü
Sen gel şayed seniṇinen açıla bu bâğım gülü
Senden sora gözlerimi açmamıṣam bahâr görem

- 1675 Démişem koy dilber gele göz açam nâzlı yâr görem
Senden sora ay gözelim gözümnden çay yola düşmüş
Şâmdır o göy bulutludur san éyle ay yola düşmüş
Démediñ çoğ darıhma sen gédirem elan gelerem
Men ki sene yalan démeme! Ayrılığdan men ölerem
- 1680 Gördüñ âhır yalan dédiñ gédiñ o géri gelmediñ?
Ayrılığdan men öldüm ve sen de héç haber bilmediñ
Bilireñ haçan gédmişeñ? Ondan sora bağrım kıandır
Senden sora hoş görmedim günüm günümnden yamandır
Sen gédenden sora henüz gün éle mağribden çalır
- 1685 Henüz felek sukûn tapmış çarğ éle gerdişden kalır
Bilirem ki her yérdeyeñ ayı tamâşâ édireñ

Ettekiñ dolmuş işşikden ulduzdan hoşâ édireñ
Yâdıñda bir géce dilber cunûn nağad gül édmişdi
Tarı seni çoğ istirdi gözünü yaşıl édmişdi
- 1690 Yâdıñda déyirdiñ ayyam men ayınan günden serem
Men susenem men sunbulam susen o gülden yéy terem
Men dédim: Gülden yéy tering ammâ bir az sitemgereñ
Şûretiñde ‘aynen aydır ammâ aydan gözel tereng
Yâdıñda sen géne mene hey ‘işve étdiñ, nâz étdiñ
- 1695 Öz ta’rifini éşitdiñ muhabbetini az étdiñ
Bilirem nâzenin dilber o géce yâdıñdan çılmaz
Eger bir ‘âlem dâd édesen bir ses feryâdıñdan çılmaz
Gel koyma kıurbânıñ oldum tãkatımı sél apara
Hoş gülleriñ defterini varağ varağ yél apara
- 1700 Gel ki daha dizlerimde tâb o tevân kıalmamışdır
Üregim burru su olmuş bir tokka kıan kıalmamışdır
Yâdıñdan çılmaya dilber geldiñ bir kevde gül getir
Bir kıucağ öpüş sen mene kıonça dudakdan gül getir
Olmaya yaman ikbâlım âh yile bahtim kec ola

- 1705 Olmaya birden gelmeyen gün günden geçe geç ola
 Bir gelen ki gezen gören daha bizden nişân yoğdur
 Yoldaşlar mâtem tutmuşlar arada”Ersalan” yoğdur
 1377 (1998)-Firuzâbâd

PÛL

- Haçan olur gül ağacı güllene
 Göynüm atı mehmelenin cüllene
- 1710 Dura şansım bir esneye gerenşe
 Pül görmemiş cibim bir dem püllene
 Her vaqt sedim el aparam cibime
 Çeppe çeppe miñ tümenlig ellene
- Hoşbehtligden tök çağarda gerri şans
- 1715 Kâkul éde baş kulağı téllene
 Tütüzdürem izerlig o ‘itr o ‘ûd
 Baht havası hûb ise vére héllene
 Bir tâcırım géde Çin o Japon’a
 Bir tâcırım Englise yolana
- 1720 İndi yoldaş almır benim salamım
 San ki qorhur geççileri yéllene
 Tanış déyir: Tarı bilsin tanımam
 Tacik déyir: “Ne mi şenâşem valla, ne”
- 1725 Onda gördüğ gelir hân o kelanter
 Salâm édir beniminden dillene
 “Timur” démişli qorhuram çuqqurdan
 Şans kırtana kıyulara sallana

Çorçuram ki basa meni kufârât
Düşde görem saççalım sér kıllene

1730 Onda dir ki çara şansım evinde
At yérine zerde eşşek nallana

Çasret çeke pül görmeye “Ersalan”
Uç-dörd çara kor şâhı inen allana

(1) Bir ‘ aşayîr Çaççayî Türki Allâhdan giléyliğ édir

TÜRK İNAN TARI

Bir gün bir Türk ‘ arz apardı Tariya
1735 Ne çün bizi çabladıñ başçarıya

Çalkı saldıñ sen düz yola Tarıcan
Bizi saldıñ tep o tola Tarıcan?

Açmuruñi édme turuş Tarımız
Eyri otur sen düz danış Tarımız

1740 Neçün bizi béle giriftâr étdiñ
Tat yanında bizi çâr o zâr étdiñ

Tatı ki héç baçmazıdı sözüñe
İndi gelmiş baş étirtmiş özüñe

Çara ‘ Arab ki gezirdi çalîci
1745 Âsımândan bâc almışdır çilici

Türk ki sene çarafdardır Tarıcan
Hamı yérde giriftârdır Tarıcan?

Tatıñ yéri kend o teni sağ oldu
Türküñ teni nâ-saz yéri dağ oldu

PDF Eraser Free

1750 Tata tamam bâğ o vila luğf étđiñ
Türkü dağda ser gerdân koyduñ gétđiñ?

Géñ yérde yoldaşañ dar yérde düşmen
Bağ zulmuñ tîrine olmuşam tuş men

Murvet éyle miñ bir iliñ acıyam
1755 Dergâhıñdan bir çörek muhtâcıyam

Dudağım diliñdir paşnam yarıkdır
Himmet édsiñ alan canım fârikdir

O günü ki vérđiñ Türk'e gallâhı
Héyr görmedim ondan sora vallahı

1760 O günü ki vérđiñ bés on koyunu
Başıma tutduñ sen miñ bir oyunu

Göy kızular vérdim seniñ yoluña
İtimiñe dussağıñda doluña

Nezr étđim, yoluña néççe қоç kesdim
1765 Her defede ikki kesdim üç kesdim

İmâmzâdañ mende oğlaқ қоymadı
Bés öldürdüm, on öldürdüm doymadı

Varlıgımı vérdim gédâlarıña
Göy gummudlu imâmzâdalarıña

1770 Pir o péygamberiñ zikrini étđim
Yémemiş ni' metiñ şükrünü étđim

Ta başardım niyettimi şâf étđim
Açık dé: Tarıcan ne hilâf étđim?

PDF Eraser Free

- Dédiñ Türk imâmı Hâzret-i ‘Abbâsđı
 1775 Onuñda uluna Őom yezîd kesdi
- Déyirler: Hüdâvend hayy o kerimdir
 Senden ayrı dâda gelenim kimdir?
- Deli börgü davara oyma Tarıcan
 Soyulmuş afile soyma Tarıcan
- 1780 Güvenme dalıñıñ donuna Tarı
 Bir gel fakîr yoldaş yanına Tarıcan
- Tarı dédi: Kimeñ béle uldurañ?
 Çomağınan séreñ meni öldüreñ
- Dédi: Türkem bir bendeñem Tarıcan
 1785 Varı yérde Őermendeñem Tarıcan
- Tarı dédi: Kölgemden geçebilmeñ
 ilicim altından sen geçebilmeñ
- Men Tariyam Tarılıdan açmıram
 Özün bildeñ vil yére and içmirem
- 1790 Yalan déme béle beŐer yoğumdur
 “ur’an” bilsin Türkten haber yoğumdur
 Türk menden deyil bir ullâbı bendedir
- Bende odur ki hemiŐe kendedir
 Menim bendelerim cisni çamırdır
- 1795 Béle ki sen déyireñ Türkler demirdir
 Dédim: “Hâlâu’l insâne minetin”
- Türke haçan dédim: Én o Tacık min?
 Ondaki dünyâ malını behr étdim

PDF Eraser Free

1800 Çoğ kimseniñ kısmetini şehr étdim
Türküñ varlığına sulum étişmir

Pés mowğa gelmişen pülüm étişmir:
Ki dowruñu bağ o mulk o kend édem
Bir nañvinen ağıñızı bend édem

1805 Türk dédi: Tarıcan hey danışırañ
‘ Aceb benim ‘ añvâlım soruşurañ

El götür başımdan ki ħal yoñumdur
Seniñinen cuğab sual yoñumdur

Tarılığıñ benim başıma tütdü
Başıma baş koşma duwarım gétdi

1810 Çomağımyı koy ta koyam boynuma
Gédem çatam uç dörd arıq koynuma

Vardı gétdi gedigden panâh oldu
Her ne ki démişdi şaf gunâh oldu

1815 Tarı dédi: Damar çekdi dalıñdan
Cehennemde ħaber bildem ħâlıñdan

Damar çekdem adı Türki zebândan
‘ Ale’l ħuşûş şi’r yazan “Ersalan”dan

1377 (1998)-Şiraz

(m) Bir ‘ aşayır Kaşşayî Türki Şeytânınan da‘ vâlaşmış

TÜRKİNEN ŞEYTÂN

Bir gün Şeytân Türkü çekdi sımtağa
Dédi: Gereğ burnuğ basam torpağa

PDF Eraser Free

- 1820 Düzde gezdim gördüm seni dağdayan
Sola gördüm seni bağıdım sağdayan
- Héç bilmirem göydeyen ya yérdeyen
Gâh serhâdde gâhı germe sérdeyen
- Béye seniñ towsan o kiş yoğunur?
1825 Ağzında da bir dana diş yoğunur
- Biyâbânda ‘ omruñ gétmişdir bâda
Ne uşağa étişden ne arvada
- Sen kalmışağ bu biyâbân kuncunda
‘ Omuruñ geçdi geççiler kuluncunda
- 1830 Geççiden geç ilm o şan‘ atdan danış
Déme koynum o pehleyen daramış
- Ne bulmuşağ bu din o Allâhdan
Bu géççiden bu koyundan gallâhdan
- ‘ Euzubillâh dédi: Şalâvât vérdi Türk!
1835 Bir ağzını şeytân içi irdi Türk!
- Dédi: Menim dirliğim Tarınıdır
Héçne yoğum her ne de var onuñdur
- Oğlağımı mene kaytarmış ağa
Vérem qurbân cânına Şâhçırağa
- 1840 O kuçumu vérdem Hazret-i ‘ Abbâsa
Öldürdem itini koyaram tasa
- Evden eve, élden éle gezdirdem
Men şem’ inen üzerlig tütüzdürdem

PDF Eraser Free

- 1845 Çurbanam ‘ Abbâsıñ kesik koluna
 Dirliđimi vérdim Tarı yoluna
- Şéytân dédi: Bi ses ol çoğ koz olma
 Her yére ki yapışmışañ qazılma
- Tarıñ olsaydı bu günde deylidiñ
 Geççi koyun pehlisinde deylidiñ
- 1850 Tarıñ olsaydı indi sen kendeydiñ
 Özün içi Allâha bir bendeydiñ
- Türk géneden qowzandı şalâvât vérdi
 El étdi çomağa sehmi sindirdi
- Dédi: Béye bilmeñ ki men poladam
- 1855 Tađtıñdan çomağı alan buladam
- Men Hâzret-i Âdem deyilem Allâham!
 İpiñinen her kıuyuya sallanam!
- Men Tarı inen qavm o hêşm yoldaşam
 Hağ yanında Cebréil’den men başam
- 1860 Şéytân dédi: Men otam sen demireñ
 Bir üfürsem burru hurd o hemireñ
- Türk gördü ki çomağ fayda yoğudur
 Câr o câr res yér o göyde yoğudur
- Dédi: Ahay harâm Şéytân-ı recîm
- 1865 Ne fayda ki sene étişmez gücüm
- Nicédem ki menin sowad yoğumdur
 Çomağ varım qalem dowat yoğumdur

PDF Eraser Free

Engliñi olamışañ çobana
Havalañı vérerem “Ersalana”

1870 Déyerem: Ki damar çeke dalıñdan
Ruzgârı şî‘r déye bu hâlîñdan

Şéytân dédi: Söylediñ kim? “Ersalan”?
Buwam! Yansın o Tarı inen cer salan?

O gör sedme ağ o qara seçmemiş
1875 Men ki hûbam Tarıdan da geçmemiş

Tarı inen Türk yanında yoñ qarar
Burda turduğ şalâh deyil elfirâr

1378 (1999)/Kış-Firuzâbâd

DİLDEN DUŞDUM

Seniñ ‘ışkıñ bulbulu yar henüz oñir kulağımda
Tabşırdığıñ bir kevde gül henüz benim kucağımda

1880 Meger torpaqda itirem gözel sening hiyâlını
Tarı seniñ sévmegiñi yogurmuşdur toprağımda

Seher gah ki ayna koyduñ daradıñ télleri gétدی
Télleriñ bir tek tarı henüz qalmış darağımda

Bir géce düşde gördüm ki çalırañ bir kızıl ay tek
1885 Seniñ o ay üzün ‘aksi henüz benim otağımda

Atam Mecnûn rûhu şayed hulûl édmişdir cânıma
‘Işkıñ gezir dağ o daşı géce gündüz surağımda

O télleriñ asmalığa éle benim boynumdadır
Nişâna zulfuñ halqesi henüz benim burmağımda

- 1890 “Ersalan dér: dilden düşdüm adın düşmedi dilimden
Su dilimden düşdü ammâ adın henüz dudağında
10/2/1380 (2001)-Şiraz

SAMANYOLU

- Sâatımız geçmiş birden ‘ aqrabeler üreklenir
Dağıkeler yoluñ gözlür şâniyalar bereklenir
- Gümüş tasım batmış kıana kipriğın oğ kimi cânâ
1895 Gel gör ki ğam ğalbirinde şâdlıklarım eleklenir
- Şâmdır o gözleriñ ğamı orķ olmuş benim cânıma
Seniñ fikriñ hücümünde yalıñız göynüm teklenir
- Ay ulduzlar dalı süre baş açık o ayak yalın
Gözlerim saman yolunda ğâh ğedir ğâh imeklenir
- 1900 Géceler fiğânım göyde üregimi ire bir dem
Menim bu göynüm uşâğı kucağında böleklenir
- Sen üz édesiñ bize sarı kıara kışlar döner yaza
Éle san yoğsul sofrası bahışından çöreklenir
- Şâm uzakdır ğédme burdan ğédme burdan üreg yanır
1905 Gözlerim sene yalvarır ‘ âcız elim eteklenir
10/10/86 (2007)-Şiraz-Zerķân

VII. BÖLÜM

TAŞNİFLER

HEÝDERİ BAŞLAMAS (CÉYRAN)

Él sene kıurbân céyran, céyran
Çöl sene kıurbân céyran, céyran

Men sene kıurbân céyranım
Gözleri kıara céyranım

PDF Eraser Free

- 1910 Gel mene koşul çağır él, él, él...
Men sene kırbân oldam, oldam

Men sene héyrân oldam, oldam
Men başıña dönerem

Gözleri kıra céyanım
- 1915 Gel mene koşul çağır él, él, él...

Yar él gel, gel
Yar çöle gel, gel
Dost güle gel, gel
Gel, gel, gel, gel
- 1920 Men sene kırbân
Gel, gel, gel, gel
Sen gelende yaz olur
Gel kıademiñ gözüm üste

Gel dolanam çeşm-i meste
- 1925 Gel cânımı vérem dosta

Gözleri kıra céyanım

Gel mene koşul çağır él, él, él...

Çölleri yaşıl
Télleri yaşıl
- 1930 Gül kimin açıl
Céyan, Céyan

Gel mene koşul
Céyan, céyan

PDF Eraser Free

- 1935 Ses sese koşub çağır él
 Gel bu çölün yazına baħ
 Gel güllerin nâzına baħ
 Gel bulbulun sazına baħ
 Gözleri kara céyanım
 Gel mene koşul çağır él, él, él...

ƘIZIL DARAƘ

- 1940 Gözlerimden su seperem
 Kiprikden carrı çekerem
 Ettekimden gül ekerem
 Senin uzak yollarında
 Ƙaşeng girdeg besleyerem
 1945 Ağır éli sesleyerem
 Gülgez hina ıslayaram
 Senin ‘ anber téllerine
 ‘ İşkin baħrinde üzerem
 Ƙolum boynunda gezerem
 1950 Bir hûb Ƙolbağı düzerem
 Senin Ƙulac Ƙollarına
 Boğazımda vay oynayar
 Gözlerimde çay oynayar
 Âsımânda ay oynayar
 1955 Baħâr senin ellerine
 Şâmlar yatmam oyağ oldam
 Hiyâlinda dayağ oldam

Men bir kızıl darağ oldam
 Seniñ ‘ anber télleriñe

‘ ÂŞIQLAR SÖZÜ

- 1960 Kara qaşın qoşmasını
 Qoşdam ala göz üstünden
- Öz sazımın ‘ işvesini
 Çaldam şirin söz üstünden
- Bir ‘ âşığam élden éle
- 1965 Sözüm düşmüş dilden dile
- Men almışam ele sazı
 Qapınızda çalasıyam
- İrevan’dan men gelmişem
 Éle kowğa salasıyam
- 1970 Bir ‘ âşığam élden éle
 Uçdam qondam gülden güle
- Ay üzleriñ bığçasından
 Bir qevde gül pay istirem
- Ayrılığın gècesinden
- 1975 Ulduz serem ay istirem
- Bir ‘ âşığam élden éle
 Sözüm düşmüş dilden dile
- Darayaram saz télini
 Burmaqlarım darağınan

PDF Eraser Free

1980 Séverem ' ışķın yolunu
Géderem él uzağınan

Bir ' aşığam élden éle
Uçdam ķondam gülden güle

ÜLGER

G *Çalhanır Ülger*

H *Gözüm çayında*

I *Gözlerim ķalmıř*

İ *Üzüň ayında*

Alıb tevânım

1985 O kemân ķaşıđ

Ķaşd édib cânım

Havalı başığ

Péymânam boşdır

Üregim hoşdır

1990 On dörd on beşdır

Gözelim yaşığ

Güllerim solar

Gözlerim dolar

Üregim olar

1995 Seniň sirdaşıđ

Götürdüm yağlık

Sazinen sağlık

Bir damaķ çağlık

Ķaynayar aşığ

PDF Eraser Free

- 2000 Götür duağı
Ayna darağı

Güldür dudağı
Tökme sen yaşınğ

Coşub kaynama
- 2005 Efsil oynama

Deyib aynama
Gözelim daşınğ

Géder o durar
Üregim yanar
- 2010 Qalbimi yorar
Qanlı savaşınğ

Géder o bağır
Meni burağır

“Ersalan” âğır
- 2015 Yazılar daşınğ

1386 (2007)-Zerqân

AY O ÇAY

- Başlayaydı gözelligi
Göreydüm yârınğ geldigi

Zulfu efşân yâr geleydi
Gözü céyran yâr geleydi
- 2020 Gözüm qalmış yol gözünde
Qaşidinğ şirin sözünde

Zulfu efşân yâr geleydi
Gözü céyran yâr geleydi

PDF Eraser Free

- 2025 Sindireydi bu firâğı
Geleydi gözüm çırâğı
- Zulfu efşân yâr geleydi
Gözü céyrân yâr geleydi
Yârim gelir tél elinde
Zulfu efşân yél elinde
- 2030 Zulfu efşân yâr geleydi
Gözü céyran yâr geleydi
- İkki gün bir ay içinde
‘ Aksi düşmüş çay içinde
- 2035 Zulfu efşân yâr geleydi
Gözü céyran yâr geleydi
- Yârim gelir tél elinde
Zulfu efşân yél elinde
- Zulfu efşân yâr geleydi
Gözü éyran yâr geleydi

- J *“Keher atıñ kulunu*
K *Meħmel édiñ culunu*
- L *Biz gelmişig aparag*
M *Siziñ bağıñ gülünü”*

KİHA DARBISI

- 2040 Kerna çekilende seħer kul éyler
Dağ o daşı helévanım heléyler
- Dağlar ara düşmüş yârdan ayrıyam
Men o yârı yâr da meni yâd éyler

2045 Kışner atım üreg çapar döşümde
Üzüñ gördüm ‘ ışkıñ kaynar başımda

Men yatmışam géce yarı düşümde
Başım üste dolanır ay parası

Çölde gezer keher atıñ kulunu
Sizi Tarı meħmel édiñ cülünü

2050 Biz gelmişek siziñ bâğdan aparag
Kevde kevde konça konça gülünü

VIII. BÖLÜM BÉŞ KOŞMALAR

MEN Kİ HÉÇ

Kara zulfu perişân éd ağ üze
Tâ géceyi ħakem görem gündüze
Yalvararam yoldaşlarım men size

2055 Koymayıñ ki dilber elimden géde
Bilmeye bir ħaber ħâlımdan géde

İlticâmdır benim Şâh-ı Merdandan
Raķib boyanaydı Yâ-Rabb al kıandan
Bélede deyil elim üzem dâmândan

2060 Ezel günden mâħ camâla mayıla
Tâ ‘ omrum var bu kıapıya sayılam

O menem ki yâd éderem sen ki héç
Cân sene men kıurbân étdim ten ki héç
Ay camâlıñ görünende men ki héç

PDF Eraser Free

- 2065 “H̄âce H̄âfız ıab‘i dili lâl olur
 ‘Âşıkların gör ne”hâl-be-hâl” olur
- Gözel ıoynuı gûlüstândır bihiştten
 Gûl ağacı şemer édmiş bu deştten
 Dilberim pés ıorıuram ser nûşteden
- 2070 Çeke ıalem yaza yazğı yazan vay
 Kısmetime géne derd-i hicrân vay
- O günü ki ayrı düştüm vay o gün
 Otur benim derd o ıamim say o gün
 ‘Omurum peyvend ‘omuruıa ay, ay o gün
- 2075 Râzı olma üzüm senden döne yâr
 Kıara bağıram hicrânından yana yâr
- Yigiliıız yérım kabristân édiı
 Dağılııız dowrüm biyâbân édiı
 Yoldaşlarım ‘ışkıım dâsıtân édiı
- 2080 Yazıı geçen “Léyli” “Mecnûn” yalandır
 Yâr “Léyli” dır “ Mecnûn” da “Ersalan”dır
- 1386 (2007)-Firuzâbâd
- (n) Bu şiiri bir toyda yazmışam

AYA GELDİ

- Gédâlık mülkunda bu gün sulıân o ıanıım göründü
 Cân o cânân ruı o revân serv-i revânım göründü
 Bî-nişân mekânında birden nişânım göründü
- 2085 Bâr-ilâha şükürüı olsun ıur-i ıilmânım göründü
 Ay ıaldı gözüm ayaydın mâh-ı tâbânım göründü

PDF Eraser Free

- Mu‘anber télden getirir yardan bize yéller ise
 Hey hâlimız hâla gelir tâ ki gelir héller ise
 Hûrları gördüm su sepir carrı çekir yollar üstü
- 2090 Bâr ilâha şükrüñ olsun dilberim âhıste gelir
 Vaḥşi céyran zulfu efşân қаşları peyveste gelir
- Déyiñ tebârek yaradan baḥiñ o ay parasına
 Qarşı gelib қонақ olub gözüm gözü serâsına
 Şıdқ-ı dilden men қurbânam nâzlı yarıñ vefâsına
- 2095 Bâr ilâha şükrüñ olsun raқib ‘omrum başa geldi
 Deli göynüm “gül -‘izâr”ı gene gördü hûşa geldi
- Bir key baḥış mest gözünen soruşdu ‘âşık zârım
 Nice geçir hicr eyyâmı? Dédim: Yaman ruzgârım
 Ses sese қоşmuş déyereg meninen o nâzlı yarım
- 2100 Bâr- ilâha şükrüñ olsun raқib sözü eşer yoḥu
 İkki yârıñ üreginden héç misilmân ḥaber yoḥu
- Görünende rûwşen üzü ay ne tamâşâya geler
 Susen o sunbul yasemen güller temennâya geler
 Deli göynüm yanı süre baḥ sâye -be-sâye geler
- 2105 Bâr-ilâha şükrüñ olsun salanıb sévmeli gelir
 Yaşıl geçmişdir ser-endâz atmışdır gamzeli gelir
 Toy baş olur yâr ayrılar üregim olur dolu қan
- Raқib geler gözçü olar қоymaz ki baḥag bir zaman
 Ayrılar göz yaşlanır zemzeme éder “Ersalan”
- 2110 Bâr- ilaha şükrüñ olsun “şahrâ” miz şahrâya geldi
 ‘Işkiñ Tarısından mene néççe vaḥiy o aya geldi

KAŞKAYI

İran'ın izzeti belli yâdıgâr
 Sen Fars'ın şevketi böyüg iftîhâr
 Gelib senden yahçı geçsin ruzgâr

- 2115 Yaşasın ferhengin dilin Kaşkayı
 Eyilmesin senin belin Kaşkayı

Gözlerin kassası yaşdan dolmasın
 Günün yahçı olsun yaman olmasın
 Ebedençez saralmasın solmasın

- 2120 Yarpağın reyhanın gülün Kaşkayı
 Açılsın kanatın kolun Kaşkayı

Kışlağın göy dağlı yazı bâ-safâlı
 Yaylağın bulaklı yeri hoş hava
 Çayların kemine saldıñ konalğa

- 2125 Çiçekli çöl çemi yurduñ Kaşkayı
 Düşmeni meşafda yurduñ Kaşkayı

Şer igidler damında beslediñ
 Dar günlerde méydanlara seslediñ
 Téllerini gülgez kana isladıñ

- 2130 Kemerleri saldıñ sese Kaşkayı
 Bâc vérmediñ héç nâ kese Kaşkayı
 Bu hazânda gelir gülüstân issi

Ölür de henüz gelir cân issi
 Dağ o daşın henüz vérir kan issi

- 2135 İftîhârlı adı sanlı Kaşkayı
 Sengerleri gülgez kanlı Kaşkayı

PDF Eraser Free

- Daha gelmez ayaydın yaz gécesi
 Çoban çoluğ hay o huy igid sesi
 Dağılmaz çöllere darğa devesi
- 2140 Éller göçdü dağdan éndi Kaşşayı
 Gelib hamı kende kundu Kaşşayı
- Vataniñ yoluna tökerdiñ kaniñ
 Kırhu bilmez idiñ gedseydi cânıñ
 Tariñlar sahladar seniñ nişânıñ
- 2145 Dağ o daşıñ dâsıtânlı Kaşşayı
 Bişeleri “Ersalan”lı Kaşşayı
- (o) Élimiziñ böyüg yirçisi cân Meñhemmed Hüseyn Big Kiyanı için

HÜNER OĞLU

- Hüner oğlu seniñ namâzıñdadır
 Bir oñunçu bulbul boğaziñdadır
 Méyli göyçek çiçekli yazıñdadır
- 2150 Çilemişeñ dağ o daşda Kiyanı
 “Aşlı” ‘ ışkı seniñ başda Kiyanı
- Kerem kimin kaptıñ atıñ yalından
 Aşlıñ köç éyledi senden dalından
 Kim ne biler şeydâ bulbul halından
- 2155 Çehleşeñ sen Giraylı Kiyanı
 Yırlamışañ léyli léyli Kiyanı
- “Nekisâ” yanan “Barbud” dutmuş el dişe
 “Dâvûd” şermden yakka geçir demiş başa
 Kamçı çeker üreg miner hurûşa

PDF Eraser Free

2160 Bu yol géder Tebriz'e dé: Kiyani
 Hodem bir yol vér bize dé: Kiyani

Hay édende ses salanda perdeye
 Şerm üzünden perde girer perdeye
 Bulbul ötme koy Kiyani yir déye

2165 Saz yanında şermisârdır Kiyani
 Sene qurbân her ne vardır Kiyani

Zulâl sesiñ ta ki düşden süzüler
 San éyle ki güzel keglig qazılar
 Qarlı dağıñ dâmânından düzüler

2170 Sürü gellâh ağır éller Kiyani
 Toza batar uzaq yollar Kiyani

Bir hay éd tâ"ustâd Hâdı" dirrile
 Üreglerde güzel yâdı dirrile
 Bu meclisde onuñ adı dirile

2175 Üreg tarı olmuş bî-tâb Kiyani
 Kiprik kimin çala mızrâb Kiyani

Ayrıksı yâr göçme gédme Ermen'e
 Bu bafayı qarışdırma hermene
 Cefâ olur 'âleme ne bir mene

2180 Cânıña miñ cân koyarag Kiyani
 İnanma senden duyarag Kiyani
 Qorhıram ki hazân güller apara

"Aşlı" köçe ağır éller apara
 "Kerem'i" de uzaq yollar apara

2185 Hıalı koyma bu gül-zârı Kiyani
 Qaşqaymıñ iftiğârı Kiyani

PDF Eraser Free

“Ersalan” d r yoĥum mal o mulk o zer

Pişkeş  dem  ademiŐe ser- -ser
Men c n baĝıŐladıĝda varım h ner

- 2190  de bilmem vaŐfıŐ bey n Kiyanı
Şirin canım sene  urb n Kiyanı

FURUD O FERH D

SeniŐ sazıŐ sesi   iŐŐıŐ dilmacı
SeniŐ  ulac  oluŐ h ner aĝacı
Ses sese  oŐanda  ardaŐ o bacı

- 2195 San periler ay i inde toy  dir
G n de gelir daĝdan  iŐir boy  dir

 ekilende kerna seŐere  olaylar
 iz gelinler oynayanda hel yler
Bir ĝam geler  regimi hel yler

- 2200 Başım ucu bir  izil ay oynayar
G z m coŐar yer  z   ay oynayar

O burĝulan burmaÇlara and olsun
 gidlere dayaŐlara and olsun
Sen g rd ĝ Ő buyaŐlara and olsun

- 2205 ŐıdŐ-ı dilden ikki g z m  urb niŐ
  biliŐ deyil benim  z m  urb niŐ
Sene  urb ndur dolanag   llere

Dut elimden apar meni  llere
Kiprik kimin mıŐr b  al o t llere

- 2210 Gel t  gene ĝam sazına baĝlayag
Ge en g n  y da salag aĝlayag

PDF Eraser Free

- Kiprikimden carrı yola çekile
 Ettekimden kevde güller ekile
 Çal tâ géne “géden darga” büküle
- 2215 Gamlı bulbul o “Şah Mirza” yâd ola
 “Mâh-ı Perviz” tek güzel darga yâd ola
- Sen çalanda oynar hûr o perisa
 Ölmüş ise géne dirriler ‘Îsâ
 “Husruw” maqamında sen bir “Nekisâ”
- 2220 “Ferhâd” ımız şirin şirin çal génen
 Furud éyle gam göynümden al génen
- “Ersalan” am benim dilim lâl olmuş
 Al buyağım gör ne sözüm kal olmuş
 Üreg yahçı seniñinan hâl olmuş
- 2225 Gözüm kaçır üzüne bir ay biçer
 Seni éle o”Barbud”dan tay biçer
- 1381 (2002)-Şiraz-Zerxân

ELİF

- Yazdım elif dedim “b” o “he” o “mim”
 Nun ve’l qalem bizim éliñ béygi kim?
 Kor savadsız biyâbânda gezerdim
- 2230 Kılıc kıoydum qalem aldım elime
 Men ölüme gédmem geldim élime
- Yağışda bir kışı kitab atınan
 Bizim éle geldi şıtâb atınan
 Dağ o daşı döydü bitâb atınan
- 2235 Kıpımızda tiriñ tuttu ügeni
 Éndi kutâ bahâr étdi çimeni

PDF Eraser Free

Dédi: Sultân gerek burda taht eye
 Yazdı bu tâc baş isteyer taht eye
 Söyledi: yaz bir gül yazdım tahteye

2240 Çentem üste cânsiz bulbul çehledi
 Karañilig tahtasını tehledi

Elif geldi beniminden oynadı
 Avcıgimiñ kazanında kaynadı
 Dédi: Göynüñ bir kubârsız oynadı

2245 İçinde var çimen ‘ aksi çay ‘ aksi
 Çayda çimer ulduz ‘ aksi ay ‘ aksi

İşşik gelib gözlerimi açanda
 Karañilig ilim ilim kaçanda
 Kûh havada pehnâpehnde, baçanda

2250 Damça damça denizleri ahdım men
 Géri döndüm geçen güne bahtım men
 Konşumuzda ta ki şuluk kıopardı
 Anam gezib nil o ezve tapardı
 Elif geldi göy muncuğu apardı

2255 Çinim üste yaşıl parça, daha yoñ
 Teberzin o keser kıazma, daha yoñ
 Kıaç kıara kıaç dédim dédi: Al geldi
 Géne anam surağına al geldi
 Kıan boyağı coşgun oldu al geldi

2260 Elif o lam geldi daha al gelmez
 Yazğı pozmuş bize béle al gelmez

PDF Eraser Free

Elif geldi benim kara günümde
Ayak yalın bir çingiruw çiminde
Yolum uzak karaniligi ünümde

2265 Men ki çölde cinn o peri séverdim
Elif yazdım kor molladan qarardim

Elifinen tutdum ‘ aklıñ şehriñi
Şeker étdim bilmezligiñ zehrini
Söyle sen ki üzdüñ ‘ ilimiñ baħrini

2270 Elif, Elif, Elif “b” o “he” o “mim”
Nun ve’l kalem bizim éliñ béygi kim?

5/4/87 (2008)-Şiraz

IX. BÖLÜM

UZAĞ YOL

Uzağ yol himmet éd élden kalmışam
Bir şeydâ bulbulam guldan kalmışam...

UZAĞ YOL

O dağılmış o tefrika éllerim
2275 Ne bir éynâk ruzgâr sér gözelim
Ĥazân görmüş yaz görmemiş çöllerim

Çiçekli bir nev-bahâr sér gözelim
Bizim Şan‘ an bir ĥumâr sér gözelim

Bir “Mûsâ” sér dağ o daşı sesleye
2280 Bir”Behmen”sér düşüb kana islaya
Bir “Şavlet”sér sér igidler besleye

Ruzgârım géne “Şavlet” doğ génen
“Şavlet” olmaz balaların boğ génen

PDF Eraser Free

- 2285 Duna henüz dâmânında gözüm var
 “Husruw Şirin” vardır çeşme nâzım var
 Ammâ éle bir Koroğlu lazım var
- 2290 Él gamından dolu derd o mâtemem
 Zindan olub öz derdimi ötemem
 Koy tâ dowran emcekenden zehr emem
- Biz bir tiflek lala déyen yoğumuz
 Ana ölmüş bala déyen yoğumuz
- 2295 Haçan olur bu yaramız sağ ola
 Nıfâk ite tefrikamız dağıla
 Haçan olur ağır éller yigila
- Bir ola ki dost alından öpeg biz
 Düşmânları hağ sacı inen yapag biz
- 2300 Bir olaydı”Hân-ı Behmen” in eyyâmı
 Bir geleydi şer kişiler péygâmı
 Aralayag kılıclardan niyâmı
- Bir olaydı dağ o daşa kan sepeg
 Ölülerin üzüne bir cân sepeg
- 2305 Dussağı dünyânın bağıdır gözü
 Burda bir deli var anlamaz sözü
 Bir siniğ ayna var kubârlı üzü
- İçinde bir pés rivâyet ‘aksi var
 Bir “Manşûr” var bir şehâdet ‘aksi var

PDF Eraser Free

2310 Uzağ yolum: Ağır élden ıalmışam
 Bir bulbulam kızil gülden ıalmışam
 Coşgun bulak yaşıl çölden ıalmışam

Çek terkiğe meni éle étirt sen
 Güle étirt yaşıl çöle étirt sen

2315 Uzağ yolum: Sağ vusûla gédiređ
 Dolanmışağ hayna béle gédiređ
 Sen Allâhığ sen ki çöle gédiređ

Menden selâm apar yornağ éllere
 O tefriğa o dağınağ éllere

2320 Hızân yéli gelmeginden bir danış
 Yaşıl çınar solmaginden bir danış
 şer igidler ölmeginden bir danış

Hân-ı zinyân o günlerden yâd vérir
 Kar ağacığ çayı kan kan dâd vérir

2325 Kubâr seniğ gözleriği basmışdır?
 Hicrân seniğ béliđi de kesmişdir?
 Başıği kim béle dardan asmışdır?

Uzağ yolum: Lalalarığ pozğundur
 Üzüğ gülmür bolaklarığ coşğundur

2330 Kas görseden kara bize gözgündür
 Kor kımişik bizim içi yüz, gündur
 Hızân faşlı bizim içi yaz gündur

Höş günleri yâda salıb ağlarak
 Album édib hâtırasin sağlarak

PDF Eraser Free

- Tıfan gelmiş ağacları lüt édir
 2335 Cowr tikenı ayakları şit édir
 Él göçmüşdur yurd ocağı tüt édir
- İşşiklerin bir birinen çalışmır
 Sönmüş ocağ çoğ cân çekir alışmır
- Uzağ yolum: Tâ vardın bu yaşına
 2340 Çoğ gözeller ayak koydu başına
 Çoğ atların summu deydi daşına
- Yurdçu gezdi kabağında konalğa
 Çoban bolagından doldurdu kolğa
- Çoğ kes gezdi yaman günde hâlinçaz
 2345 Çoğ kes kaçdı ayak yalın dalınçaz
 Uce dağ o uca daş o yalınçaz
- Uzağ yolum: Çoğ uşaklar acııdı
 Géce yarı çörek sedi nâlııdı
- Uzağ yolum: Dağlarınan koşanda
 2350 Dağdan érib çay kemine düşende
 “Bayram beği”gediginden aşanda
- Dağılarağ “Husruw Şirin” düzüne
 Ün çevirdeğ orda “Duna”üzüne
- Uca dağlar başı ucuğ görünmez
 2355 Serv-i nâzlar seniñinen yerinmez
 K̄ara téller ağ üzlere serinmez
- Düğü döydug, hanı hayna haynalar?
 Yâdı héyrânlig kowluğunan aynalar

PDF Eraser Free

- Uzağ yolum: Éller şondu gçmedi
 2360 Başımıza tıfan tutdu ağmadı
 Él yanında derdli sözüm geğmedi
- “Mecnûn” olub döndermişem z dağa
 Gereg deyim z derdimden sz dağa” ((Mzn))
- Uzağ yolum: Dağ dşnde yol iter
 2365 Dağılar her yana ağır el iter
 ‘Ağlım iter, sağım iter, sol iter
- Nicdem ki uca dağa yol yoğum
 Ayak yoğum, şanat yoğum, çol yoğum
- 2370 Kevede kevede yiğdim çonça gllerden
 Tkmşem gözyaşı serv-i tllerden
 Yol yağıdır menden regde yollardan
- Uzağ yolum: Ettek senden el menden
 Göynüm atı şapdığı senden yol menden
- Uzağ yolum: Bir şan ça‘ir sözüne
 2375 Hicrndan soğulmuş şanlı gözüne
 Dşmen gyn hoş olmasın ürüne
- Bu ağaca z içinden şurd düştü
 Hiylna ter sunbulu kim biğd
- şm olmuşdur ülkemizden gün batmış
 2380 Skt lala dyir şuluğlar yatmış
 Drd sümükden geğmiş ilige şatmış
- Uzağ yolum: Şarrı ana yatalı
 Éřitmireg ağsağ cyran Meteli

PDF Eraser Free

2385 Sûd éyle miñ ğamdan sen az ğasret çek
Gel himmet éd özün bir dem ğayret çek
Bundan sora bize yağçı kısmet çek

Uzağ yolum: Göy çinarım yiğdilar
Éller durub mât o ğéyrân bağdılar

2390 Pozğun oldu kevrede kızıl gülümüz
San éyle ki lâl olmuşdu dilimiz!
Gelden biri démedi ser gelimiz

Feryâdımız boğazlarda boğuldu
Analardan qorğançılık doğuldu

2395 Uzağ yolum: Gel çihag él dağına
Baş koyag çölleriñ ter kucağına
Dudağ koyag çişmeler dudacına

Yeñi başdan bu dünyaya gelek biz
Bir hoş göreg ondan sora ölek biz

2400 Uzağ yolum: Cismimiñ cân yoğudur
Qaşqayı şehriñiñ sultân yoğudur
‘İlâcsiz derdimiñ darmân yoğudur

Qurru qabdan ğâlî qalmış tağçalar
Pozğun olmuş gülümsenmez bâğçalar

2405 Uzağ yolum: Yarı yolda qalmışam
Él gaminiñ qol boynuna salmışam
Ħiyâl édme hamı sözü çalmışam

Henüz benim ağır elde sözüüm var
Bulağlarıñ çiçekinde gözüm var

PDF Eraser Free

Uzaq yolum: Ağır éliñ yâdı h  yr
 2410 Novruz g  l   yaşıl   l  n yâdı h  yr
 Melhuw-mi  ek   itr o h  li  n yâdı h  yr

Ő adlık Tarı dıñılasın hay   lim
 Sağ kulađıñ ci  ılasın hay   lim

Uzaq yolum: Ay batanda toy yatar
 2415 Ő adlık yatar haylar yatar huy yatar
 Bu torpağa n   e Elif boy yatar?

N   e igid dalı d  nd   dal oldu
 N   e la  ın g  rd  n yurda dal oldu

Uzaq yolum: G  n dolandı batmağa
 2420 Menim ba  tım g  ne g  tdi yatmağa
 Ecel geldi   z y  k  n     atmağa

C  nım ka  ar h      arafdan y  d yoğu
   abalayar   reg amm   c  n yoğu

  ndi g  ce say ulduzu g  zlerim
 2425 Apardı bir   ay ulduzu g  zlerim
 G  rd  n nice ay ulduzu g  zlerim

  sım  ndan   ekdi dara ruzg  r
 Aramıza saldı ara ruzg  r

Uzaq yolum: Ayrı d  şd  m   m  dden
 2430 Ő an t  k  l  r   l   eminde s  g  dden
 H  berim yoğu g  zel başlı igidden

Ya apar başımı urda dara v  r
 Ya ki ağır   lden birce ara v  r

PDF Eraser Free

2435 Uzağ yolum: Serdârımın adı yoğ
 Üreglerde ağır éliđ yâdı yoğ
 Ağız içinde şirinliğin dadı yoğ

Batırdılar kül altına gözleri
 Péş tütünen kor étdiler gözleri

Bîsütün döşünde ölmüşdü “Ferhâd”
 Ammâ men gördüm ki dünya dolandı
 Bî-sütünde “Husruw” kıana boyandı

2445 Uzağ yolum: “Yetimyâla” salâm vér
 “Manşûr” “Duna” inen dilleş kelâm vér
 “Hâydar Baba” ölkesine péyâm vér

Dé: “Ersalan” Uzağ yoluğ oğludur
 Sinmiş kıolu zencîrinen bağlıdır

SONUÇ

Gerek İnan politikalarından kaynaklanan sebeplerle gerekse Kaşkay Türklerinin göçebe bir halk olmalarından dolayı Kaşkay Türkçesine ait yazılı kaynaklar yetersizdir. İncelediğimiz bu metin Kaşkay Türkçesine ait kaynaklardan biri olduğu için ve metin Arap harfleriyle yazıldığı için gerek imla gerekse gramer özellikleri bakımından bir takım problemlerle karşılaştık.

İmla ve gramer sıkıntılar dolayısıyla aynı sözcüklerin farklı imla yazılmış olmasından dolayı hangi yazımın doğru olduğu konusunda kesin bir bilgiye ulaşamamıştır.

Metinde özellikle Farsça tamlamalarda yer alan “u” sesi, Farsça kelimelerde olduğu gibi Kaşkay Türkçesinde de “o” şeklinde okunmuştur.

Kaşkay Türkçesindeki isim+yardımcı eylem şeklinde oluşan birleşik eylemler, Farsça isimler ve Türkçe eylemlerin bir araya getirilmesi ile oluşmuştur: Örn: Lüt édir (2334) “çıplak bırakır” Râm eylemek (j) “yola getirmek”. Bu iki dili olan toplumlara ait bir dil özelliğidir.

Türemiş sözcükler oluştururken yine Farsça sözcüklere Türkçe ekler getirilerek sözcüklere Türkçe özellik kazandırılmıştır:

Örn: Gevâhlık (1533) “şahitlik”

Kaşkay Türkçesinde bildirme fiili ile kullanılan iyelik bildirme fiilinden sonra gelmektedir. Bu, Farsçanın bir özelliğidir. Bildirme fiili ile kullanılan iyelik çekimi Farsçanın özelliğini yansıtmaktadır. Örn: Ayak yohum (2366) Ayrıca Farsça edatlar da kullanılmıştır. Örn :“Kaş” köynegiñ olaydım (1062) “keşke” , “ San” éyle ki bir il geçdi (1107) “sanki”

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak Kaşkay Türkçesinde yoğun bir Farsça etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Kaşkay Türkçesinde eski Türkçenin özellikleri devam etmektedir.

Eski Türkçedeki II.Tekil kişi iyelik eki +(I)g ve II.çoğul kişi iyelik eki +(I)gIz, +(U)guz, II.tekil kişi şahız Eki -(A)g, -(I)g ve II.çoğul kişi şahız eki -(I)nIz, -(I)g Kaşkay Türkçesinde de kullanılmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde görülen şimdiki zaman -(y)Ir, -(y)ur bunun olumsuz şekli olan -mIr, gelecek zaman eki olan -AsI, -AsU, zarf fiil eki olan -AndA Kaşkay Türkçesinde de görülür. İstek kipi, şart kipi, gereklilik kipi Türkiye Türkçesi ile aynıdır.

Oğuz Türkçesinin bir şivesi olan Kaşkay Türkçesi görüldüğü gibi karakteristik özelliklerini korumakla birlikte Farsçanın etkisinden ne yazık ki kurtulamamıştır. Yaşadıkları coğrafya gereğince bu etki kaçınılmazdır. Ancak son yıllarda Kaşkay şairlerinin ve yazarlarının Kaşkay Türkçesini Farsça etkisinden kurtarmaya çalışmaları yadırganmamalıdır.

Nitekim Ersalan Mirzayi'de eserinde Kaşkay Türkçesinde yeni kelimeler yaratmaya ve kullanmaya özen göstermiştir: Örn: sazırañ (183). Sazırañ kelimesi saz müzik enstrümanının neşe ve eğlence ile ilişkisi yoluyla türetilmiş “neşelenmek” anlamında yeni bir kelimedir.

İnanıyoruz ki Kaşkay Türkçesi, dillerine ve kültürlerine sıkı sıkıya bağlı Kaşkay yazarları, şairleri sayesinde daha çok yazılı verim kazanacak, Kaşkay edebiyatçıları kendi yazı dillerinin özelliklerini yansıtarak, Farsça etkisinden biraz daha uzaklaşacak, böylelikle Kaşkaylar nitelikli bir yazı diline sahip olacaklardır.

SÖZLÜK

-A-

ağ T.i	Ak, beyaz
ağ- T.f	Akmak
ahai F.i	Hey
ağmurru F.i	Asık surat
Ahşenü'l hâliķine A.c	Yaratıcıların en güzeli, Allah
aķrâr A.i	Karar, anlaşma
alçın T.i	Av kuşu,yırtıcı kuş
alıcı T.i	Bir tür yırtıcı kuş
allaçık T.i	Çit
allat - T.f	Aldatmak
ara vér- T.bf	Adres vermek
aralı ħal- T. bf	Mesafede, uzakta kalmak
aşğal F.i	Çöp
âvâra F.i	Başiboş , kimsesiz
ayçek T.i	Doğum
ayrıksı T.s	Ayrılmış olan, ayrı olan
‘aķrabeler A.i	Saatin ibresi
‘ale'l ħuşûş A.z.	Hele, hususiyle, en çok
‘âm sözü T.s	Genel sözü
âsımân F.i	Gök, sema
‘aşayîr F.i	Göçebe

-B-

bâc vér- T. bf	Kendi varlığından ödün vermek
bâd F.i	Yel, rüzgâr
bafa T. i	Buğdayın hasattan sonraki tutamlarının bir araya getirilmesi
bâr ilâha F.i	Rabbim, Tanrım
başmağ T.i ?	Ayakkabı
başmağ Tekin T.i	Uğur böceği
bâver F.i	İnanç

PDF Eraser Free

baydağ T.i	Bayrak
bayğı T.i	Baykuş
Behmen	Rıza Pehlevi döneminde hükümete karşı ayaklanmış ve öldürülmüş bir Kaşkay hanı
bend F.i	Kul
bend éd- T.bf	Konuşmamak için ağzın kapatılması
berehut F.s	Boş çöl
bereklen- T.f	Sağlamlaştırmak
bîdâd F.i	Zulüm, işkence
bîmâr F.s	Hasta
birce T.s	Bir tek gül
birçek T.i	Perçem
bişe F.i	Ova
bitim T.i	Kemiğin kaynaması
biyâbân F.i	Çöl
bizebil- T.bf	Ağzını büzmek
boğanak: T.i	1)Boğucu hava, tozlu hava 2)Sesin boğazda düğümlenmesi, tıkanması
boynu Bağı T.i	Kolye
böleklen- T.f	Bölünmek
budağ T.i	Ağacın dalı
buğda T.i	Buğday
bula- T.f	Fırlatmak
bulak T.i	Yerden kaynayarak çıkan su, pınar
burmağ T.i	Parmak
burnu bas- T.bf	Burnu sürtülmek
burru F.zm.	Tümü
bus- T.f	Pusu kurmak
bükül- T.f	Dönmek
-C-	
canak T.i	Tavuğun lades kemiği
câr ét- T. bf	Bağırmak, inlemek

PDF Eraser Free

carrı berki F.i	Elektrikli süpürge
câvidân F.s	Sonsuz, ebedî
céyran balağı T.i	Ceylan yavrusu
cib T.i	Cep
covher F.i	Cevher
cowr F.i	Cevr, acı,eziyet
cufta F.s	Çift
cugab A.i	Cevap
cüş F.i	Coşma, kaynama
cüce T.i	Piliç
cül F.i	Atın üzerine konulan örtü

-Ç-

Çah Zal	Ĥunc-i Laristan'da kışlak bölgesine yakın bir yerin adı
çâh F.i	Kuyu, çukur
Çah Kûh	Kaşkay bölgesinde bir dağ adı
Çah Marı	Ĥunc-i Laristan'a yakın ceylanlarıyla meşhur bir yerin adı
çağart- T.f	Çıkartmak
çağnaş- T.f	Kıvılcım atmak
çap- T.f	Hızlı koşmak
çapar T.s.	Hızlı koşan
çargâd F.i	Baş örtüsü
çat- T.f	Bir yere varmak, ulaşmak
çebim T.i	Çimen
çehle- T.f.	Ötmek
çeppe çeppe F.s	Tomar tomar
çırağ F.i	Kandil, mum
çingiruw T.i	Çingirak
çörek T.i	Ekmek

-D-

dâd F.i	Feryad, imdad
dal	1) ð harfi 2)Akbaba

dalıñçaz	Dalına kadar, dalın arkasına kadar
dâm F.i	Tuzak
dâmâ F.i	Tuzak
damağ F.i	Mutlu, sevinçli
dâmân F.i	Etek
damça: T.i	Damla
dânâ F.s	Güçsüz
dana T.i	Tane
dar T.i	Dokuma tezgahı
dâr F.i	Dar ağacı
darbü'l meşel A.i	Atasözü
dargâ F.i	Deve çobanı
Dâvûd	Kaşkay müziği üstadlarından birinin adı.
deli börki davara kıoymak T.bf	“ Bilip de bilmemezlikten gelmek.”
démişli T.f	Söyleyeli, söylediği gibi
deyirli T.s	Değerli
deyke	Dakika
Dilârâm F.i	420-438 tarihleri arasında tahtta hüküm süren Sasaniyan sülalesinden İran hükümdarı Behram-ı Gur'un sevgilisi. Behram ile birlikte şiir söyleyen ilk şairlerden biri olarak kabul edilir. Güzelliği ve zekasıyla ünlüdür.
dile çal- T.f	Diline takılmak
dilleş- T.f	Sözleşmek, anlaşmak
dilmac T.i	Tercüman, çevirmen
doğanağ T.i	Yükü hayvanın sırtına yükledikten sonra yükün düşmemesi için yükü bağlamak için kullanılan halka şeklinde bir alet.
dol T.i	Döl
don T.i	Elbise
dorenglig F.i	İki renkli, İki yüzlü
dotiğa F.i	Traş için kullanılan ikili erkek jileti
dovar T.i	Koyun sürüsü
dowat A.i	Divit

PDF Eraser Free

dowr F.i	Devir
dörd ağac T.i	Tabut
döyre T.i?	Ters
dulağ T.i	Duvak
Duna:	Kaşkay bölgesinde yer alan bir dağın adı, Kaşkay şairi Manşur Şah Muhammedi'nin bir şiirinin adı
dussağ T.i	Tutsak
düğü T.i	Pirinç
düz- T.f	Dizmek
-E-	
ebedençez F.e	Ebede kadar
ebrişem F.i	İbrişim, bükülmüş ipek
efsilmek T.f	Sallanmak, hareket etmek (Buğdayı çöplerinden arındırmak için sallamak)
ehl-i râz A.i	Sır sahibi
elan A.z	Şimdi
elest A.i	Allah'ın ilk yaratışı, kainatın başlangıcı
emcek T.i	Göğüs
engebi T.i	Sorun, engel
esrâr A. i	Gizlenen, bilinmeyen şeyler
étirt- T.f	Ulaştırmak
éynâğ T.s	Neşeli, huzurlu
éyvân F.i	Büyük sofa, kemerli yüksek bina, çardak
-F-	
fârık A.i	Rahat
fâş ol- T.bf(?)	Bir sırrı açıklamak (faş yazılışına bak!)
ferheng F. i	Bilgi, hüner, kültür
figân F.i	Bağırma, inleme
Furud ve Ferhâd	Kaşkay müzisyenleri
-G-	
gédâ F. i	Dilenci
Géden darga	Kaşkayların bir şarkılarının adı
Géden ağır él	Göç eden Kaşkay ili, bir Kaşkay şarkısı

PDF Eraser Free

gedig T.i	Yokuş
gel F.i	Sürü
gellâh F.i	Deve sürüsü
geñ T.i	Geniş
gerdiş - T.f	Dolaşmak, dönmek
gerneş- T.f.	Gerinmek
gevâhlik F.i	Şahitlik
gic T.f	Dönmek
giléylik éd- T.bf	Dertleşmek
Giraylı	8'li hece ölçüsü ile yazılan Kaşkay şiir kalıbı
girdeg T.i	Gerdek
girdeg besle- T.bf	Gerdek çadırının süslenmesi
giriftâr F.i	Esir, tutkun, tutulmuş
göyçek T.s	Güzel
göyer - T.f	Yeşermek
göyn T.i	Gönül
gözgün T.i	Ayna
gumân F.i	Şüphe
gummud T.i	Kubbe
gurba F.i	Kedi
gurca T.i	Domates
güdâz F.i	Eriten, yakan , mahveden
gül -' izâr F.i	Gül yüzlü
gül ruḥ F.i	Gül yüzlü
gülgez F.i	Erguvan rengi
güzer éd T.bf	Geçmek
-H-	
Ḥâce Ḥâfız	Ḥâce Ḥafız Şirazi , asıl adı Şemsettin Muhammed olan İranlı şair.
ḥâ o zâr F.s	Hor, zavallı
ḥâb-ı 'adem F.t	Yokluk uykusu
habalaḳ	Bir Kaşkay çocuk oyununda erkek çocukların ellerini dudaklarına götürerek çıkardıkları ses, zılgıt

PDF Eraser Free

ḥak endâz F.i(?)	Kürek
Ḥalaḳu'l insâne minetṭîn A.c	“İnsanı topraktan yarattım”
ḥalâş A.i	Kurtulma, kurtuluş
ḥâl-be-ḥâl F.f	Halden hale düşmek
ḥâlîḥaz F.e	Halin kadar
ḥalîc A.i	Boğaz, kanal
hamı F.z	Her şey, hepsi
hamı T.s	Hangi
Ḥân-ı Zinyân:	Şiraz’ın güneybatısında Kaşkay savaşçılarının savaşmış oldukları bir yerin adı.
haray	Feryad, isyan
ḥarîr F.i	İpek
hayla- T.f	Seslenmek
hayna :	Kaşkay kadınlarının pirinç döverken söyledikleri şarkı
ḥayy o Kerim A.i	Allah’ın isimlerinden biri
ḥazân F.i	Sonbahar
ḥazuk F.i	Böcek
Helévan	Bir at cinsi
héley T.i	Halay
hélle T.f	Kakülenin koku vermesi
hélî asma T.i	Kaküleden yapılan ve gelinin boynuna asılan kolye
ḥemir A.i	Hamur
ḥerkûruz F.i	Dikenli bir bitki
ḥermen F.i	Harman
ḥeşm F.i	Tanıdık
Ḥéydar	Kaşkay müziğinde bir müzik makamı
héyva T.i	Ayva
ḥırt o pırt F.i	Çer çöp
ḥışt F.i	Çamur
higer F.i	Eyer
ḥina A.i	Kına
Ḥoten	Çin’de bir şehir.
hörük T.i	At ya da devenin ayak bağı

PDF Eraser Free

hûb F.s	İyi, güzel, hoş
hula- T.f	Baykuşun ötmesi
hulûl éd- T.bf	Ruhun doğması
humâr F.i	İçkiden sonra gelen sarhoşluk
Hunc	Hunc-i Lâristan şehri.
hurd F.f	Mahvolmak
hurram F.s	Gönül açan, ferahlık veren
hurûş - F.f	Coşmak
Husruw Şirin	Kaşkay bölgesinde bir yayla adı.
huy éd- T.bf	Havlamak
-I-	
ıızâr A.i(?)	Bir yana kalma, tek başına çekilme
ıtr A.i	Kokulu bir bitki, ıtır
ıyd-ı novruz F.b.i	Nevruz bayramı
-İ-	
i (ad)	Koku
igid T.i	Yiğit
il T.i	Yıl
İlhi	Bir at türü
ilme T.i	Halı dokurken atılan ilmek
İmâmzâda	İran'da bir türbenin adı
imekle- T.f	Emeklemek
imeklenmek	Uyuklamak
it- T.f	Kaybolmak
itim T.i	Kayıp, ölüm
-K-	
ķabaķ T.i	Ön, ön taraf
ķaç ķara ķaç	“Kaç karanlık kaç” Kaşkayların doğum yapan kadınların al basması olmalarını engellemek için söyledikleri bir söz. İnançlarına göre al, loğusa kadının ciğerlerini yemek için gelir. Bu yüzden bir hayvan kesilir ve onun ak ve karaciğeri çıkarılarak bir sopanın ucuna takılır. Bu sopa yukarı kaldırılarak havada daireler çizilir. Böylece “al” ın sopanın üzerindeki ciğeri yemesi sağlanarak kadın korunmuş olur. Çok

	ince bir sopa ile kadını vdöver gibi yaparak “kaç kara kaç” denir. ¹⁷⁵
kağız F.i	Kağıt
kam F.i	Ağza gelen tat
Qara ağaç	Kaşkayların göç güzergâhında yer alan bir nehrin adı.
qarañı T.i	Karanlık
qarımçe A.i	Karınca
qaytar - T.f	Geri vermek, yerine getirmek
qarnı duzla- T. Bf	Midesi sırtına yapışmak
kas göster- T.bf	Bulanık göstermek
kaş F.e	Keşke
kaş F.i	Hayvanların yattığı yer, açık alan
kaşeng F.s	Güzel
kaşenç F.i	Kaşın
qavm A.i	Akraba
qayım ol- T. bf	Defn etmek
qayıran T. i	Bir şeyi tamir eden, düzelten
kec F.i	Eğri
keher	Bir at cinsi
kem A.i	İp
kemin A.i	Tuzak
kend F.i	Köy
kend zéhn F.t	Geri zekalı
kerez F.z	Kez, defa
kerki- T.f	Kesmek, kırmak
Kerna :	Kaşkay müziğinde kullanılan ve zurnaya benzeyen bir enstrüman
kevde F.i	Demet, deste
qéy bañ- T. bf	Kaygılı bakmak
qeykaç éd- T.bf	Atın üzerinde silah atma
qırñ- T.f	Kesmek, kırmak

¹⁷⁵ Yaşar Kalafat ,“Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk inançları“<http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>

PDF Eraser Free

kie T.i	Ayak
kil vur - T.bf	Zılgıt çekmek
ķimişik T.i	Kıvılcım
ķizil T.i	Altın rengi
ķocal- T.f	Yaşlanmak
ķocuş- T.f	Kucaklaşmak
ķolac ķol T.t	İri, kalın kol
ķolay T.i	Yakın
ķolbaķ T.i	Bilezik
ķolġa T.i	Kola takılan küçük testi
ķompa T.i	Gonca gül
ķon- T.f	Oturmak. Kaşkaylar bir yere oturmaya konmak diyorlar.
ķonaķ T.i	Misafir
ķonalġa T.i	Kaşkayların göç esnasında göç kafilesine önderlik eden kişi
ķow F.i	Balon
ķowġa T.i	Kavga
ķowzan- T.f	Yükselmek, kalkmak
ķoz T.i	Oġuz
ķömeg T.i	Yardım
ķubar ķubar F.i	Öbek öbek
ķubâr F.i	Toprak
ķufârât A.i	Küfürler
ķullâb A.i	Yalan, taklit
ķulun	At yavrusu, tay
ķulunc A.i	Arkasından, peşinden
ķunc F.i	Köşe
ķutâ F.s	Kısa
ķûy F.i	Köy
-L-	
laçm F.i	Bir kuş türü
lâl ol- T.bf	Saġır olmak
Landkruz	Araba markası

PDF Eraser Free

layla- T.f	Seslenmek
lihe F.i	Dal
lic F.i	Karnı aç olmak
lüt éd- T.bf	Çıplak bırakmak
-M-	
mağrib A.i	Gün batışı, Batı
mâhı F.i	Balık
Mâh-ı Perviz	Kaşkayların güzel sesli bir deve çobanın adı.
mahzûm ol- T.bf	Yenilmiş
Manşûr	Kaşkayların Mansûr Şah Muhammedi adlı ünlü şairleri
manzûre A.i.	Noksan, kusuru olan
marsûm F.i	Gelenek, âdet
Mazı	Mézûn'un sevgilisi
meħmel F.i	Kadife
Mekku	Hunc-i Lâristan yakınlarında bir Kaşkay köyü
mermelik T.i	Küçük kertenkele
Metel T.i	Hikaye, masal
Mézûn	Mirza Mehmed İbrahim adlı ünlü Kaşkay şairi
Mişrî kılıçlar	Ünlü Mısır kılıcı
moncuğ T.i	Boncuk
mowc F.i	Dalga
mowğa F.i	Zaman, mevki, durum
muğabil A.s	Bir şeyin karşısında bulunan
murça F.i	Karınca
murçalık T.i	Soğan türünden olan ve çocuklara yedirilen bir tür bitki.
Mûsâ:	Kaşkay savaşçılarından birinin adı
muştuluk T.i	Müjde
-N-	
nağad T.s	Ne kadar?
nağıl T.i	Masal, hikaye
nahâr F. i.	Akşam yemeği
naħv A.i	Yan, yön, taraf

PDF Eraser Free

nâliḥ- T.f	İnlemek
nâ-saz F.s	Uymaz, uygunsuz
nâ-sıpâs F.i	Şükür etmeme, dua etmeme
naştalıḳ F.i	Kahvaltı
nâ-tevân F.s	Güçsüz
nâz balıḣ F. i	Yastık
ne mi şenâşem valla, ne F.c	Vallahi tanımıyorum
neçunam T.c	Ne için varım
nefḥet fih men rûḥı A.c	Kuran-ı Kerim'de bir ayet. " Ben kendi ruhumdan insan kalıbına üfledim."
nevâ F.i	Ses, makam, ahenk
nev-bahâr F.i	İlkbahar
neyre	Tuzak, düzenbazlık
neẓr ét- T.bf	Adak adamak
nıfâḳ A.İki yüzlülük	
nışân F.i	İz, belirti
nil o ezve F.t	Çamaşırları beyazlatmak için kullanılan mavi renkli bir madde
niyâm A.i	Kın, kılıç kını
novruz gülü T.i	Nevruz çiçeği
-O-	
oḣ T.i	Ok
'omr A.i	Ömür
ord-i behişt F.i	İran takviminde 21 Nisan'dan 21 Mayıs'a kadar olan süre.
otaḳ T.i	Çadır
ovuc T.i	Avuç
owsar F.i	Gem
oyaq T.i	Uyanık, ayık
-Ö-	
ögen T.i	Gem
ön éd T.bf	Yüzünü çevirmek
örken T.i	Yük
özge T.i	Başka

-P-

pâ-be-rikâb F.s	Ayağı üzengide, hareket etmek üzere bulunan
panâh ol- T.bf	Sığınak olmak
paşna F.i	Topuk
pây-endâz F.i	Büyük kimselerin geçeceği yerlere, ayaklarının altına serilen halı
payla- T.f	Pay vermek
payla F.i	Piyale, küçük kâse
pehle F.i	Dağ yamacı
pehli F.i	Yan, bir şeyin yanı
pehnâpehn F.i	Genişlik
pehşe F.i	Sinek
perper F.i	Yaprak yaprak
pés T.s	Pis, kötü, böylece
pesîn F.z	Sonra
péygâm F.i	Haber
pirr o puşal F.t	Hasattan sonra saman ve buğdaydan kalan kabuk artıkları
pişbâz F.f	Birini karşılamaya gitmek
pişkeş F.i	Hediye, armağan
polow F.i	Pilav
poşt o penâhım F.t	Sırt, arka, dayanak
pozğun T.i	Dağınık, bozgun
pûç F.i	Boş
pül F.i	Para
pülek F.i	Pul

-R-

râm eyle- T.bf	Yola getirmek, ehlileştirmek
raya getir- T.bf	Yola getirmek
recm A.i	Taşa tutma, taşlama
renc F.i	Zahmet, eziyet
resm o rus A.t	Gelenek
rikâb F.i	Üzengi

PDF Eraser Free

rivâyet A.i	Söylenti, haber
rûwşen F.s	1) Aydın, parlak 2) Belli, meydanda
-S-	
Şamşam	Kaşkay müziğinde bir müzik makamı
san F.e	Sanki
Şan'ân	Mantıku't- Tayr'daki bir karakterin adı
saral - T.f	Sararmak
sarı F.e	- e doğru
sarı Ulduz T.t	Sabah yıldızı
safl A.i	Tas, kova
Şavlet	Savlet'üd Devle, Kaşkay hanı
sâye -be-sâye F.z	Gölgeden gölgeye
sayğış T.i	Saymak
sayrı T.i	Hasta
saza min- T.bf	Neşelenmek
se- T.f	İstemek
sed éd - T.bf	Set çekmek
Şeherâvâz	Kaşkaylarda düğünün başlangıcını haber veren ve sabah çalınan bir müzik.
şenâ A. i	Şükür
senger F.i	Siper
Sentur	Kaşkay müziğinin kanuna benzeyen bir enstrümanı
ser gerdân F.i	Başı dönen, sersem, şaşkın
serâ F.i	Köşk
ser-â-ser F.z	Baştan başa, büsbütün
sımtaş T.i	Sorgu
sitar	Kaşkay müziğinde kullanılan ve tara benzeyen bir enstrüman
şıga éd- T.bf	İmam nikahı kıymak
sih- T.f	Sıkmak
sim F.i	Tel
sin- T.f	Kırılmak
sinik T.i	Kırık
sir A.i	Sır

PDF Eraser Free

sirr-i nahân F.t	Gizli sır
soğul- T.f	Sokulmak
sowad F.i	Eğitim, yazıp okuma
Sûd F.i	Kâr
sufal - T.f	Solmak
sulum étîşmir T.bf	Hiç bilgim yok
summu T.i(?)	At nalı
surak éd- T.bf	Sormak, araştırmak
suraklaş- T.f	Hal hatır sormak
suyuz T.s	Susuz
sûz F.i	Acı
-Ş-	
şabaş F.i	Düğünde oynayanlara verilen bahşiş
şâd F.s	1)Mutlu 2) Şayed
Şâhçırağı	İran'ın Şiraz şehrinde bulunan ve her tarafında ayna olan içi parlak bir türbe
Şâh-ı Mirza	Ney üfleyen bir Kaşkay müzیکçisi
şâm F.i	Akşam
şehâdet A.i	Şahitlik etme, bir şeyin doğruluğuna inanma, "Eşhedü en lâ İlâha il lallâh" cümlesini söyleme
şerm F.i	Utanç
şermender F.i	Utanç sahibi kimse
şit édîr T.bf	Şiddet göstermek , dayak atmak
şûhluğ F.i	Şaka, mizah
şu'la A.iAlev	
şuluğ F.i	Kalabalık
şûr F.i	1) Şamata, gürültü 2)Tuzlu 3) Azerbaycan müziğinde bir makam
şûre A.i	Konuşmak için toplanma, konuşma yeri, konsey
-T-	
tâ F.b	Ki
tâb o tevân F.t	Güç
tabşır - T.f	Emanet etmek , bırakmak

PDF Eraser Free

Tacik T.i	Kaşkayların Türk olmayanlara ve Farslara verdikleri isim
tağça T.i	Duvara takılan raf
tala F.i	Altın
tamâşâyı F.i	Bakıp seyretme
tanış T.i	Tanıdık
tar F.i	Halının dokunan her teli, ipi
Tarı T.i	Tanrı, Allah
târâc ol- T.bf	Yağma etmek
Tat T.i	Kaşkayların Türk olmayanlara ve Farslara verdikleri isim
tay	Gibi
teberzin F.i	Balta
tefrika A.s	Dağılmış, parça parça olmuş
tehle - T.f	Teklemek, tek hale getirmek
tek T.e	Gibi
tekin T.e	Gibi
tele sir- F.bf	Acele etmek
temennâ A.i	Minnet, istek
teng éd- T.f	Daraltmak
teng F.s.	Dar
tep ¹⁷⁶ o tola F.t	Karışık, işlerin karışması
ter F.z	Daha
tersâ F.i	Hıristiyan
tovuslar téli T.t	Tavus kuşlarının tüyü
towla- T.f	Bir şeyi çember şeklinde çevirmek sallamak. (Tabiat taklidi bir sestem oluşmuştur. Çünkü bu, ucunda kömür koymak için kafesi bulunan zincirli bir aleti sallarken çıkan sestem towla- eylemine dönüşmüştür.)
toy T.i	Düğün
tuluğ T.i	Hayvan derisinden yapılan içine su, yağ ve peynir konulan zarf, tulum
туруş T.i	Ekşi, yüzünü ekşitme

¹⁷⁶ Tep o tola yünlerin halı dokunurken iç içe girmesi ancak şair bunu işlerin karışması anlamında kullanmıştır.

PDF Eraser Free

tuş T.i	Düş, rüya
tuş ol- T.bf	Esir olmak
tuwar terlan T.i	Dişi doğan
tütüzdür- T. f	Tutuşturmak
tıflek T.i	Tıfıl, küçük çocuk
toğyan éd - T.bf	Taşmak
-U-	
uca T.i	Yüce
‘ûd A.i	Tütsü
usa	Usta, Kaşkayların müzisyenlere verdikleri isim.
uvre F.z	Bir kez, bir defa
-Ü-	
ümüd F.i	Ümit
üzebil- T.bf	Hayvanın derisini yüzebilmek , kesebilmek
-V-	
vaḥdet A.i	Yalnızlık, teklik, birlik
Vele’z zalim A.c	İmamların söyledikleri bir söz.
velm F.z	Çok
vil F.z	Boş
vila	Villa
-Y-	
yağı T.i	Yağma
yağlık T.i	Kadınların taktığı renkli baş örtüsü ya da mendil
yaḥa T.i	Yaka
yalıñçaz T.e	Yalnızca
yazğı T.i	Alın yazısı, kader
yazı T.i	Ova
yemelim T.i	Yemeğim
Yetimyâl	Kaşkay şairi ‘Evazullah Seferi’nin şiirinin adı
yéy ter F.z	Daha iyi
yırla - T.f	Şarkı söylemek
yiğ- T.f	Derlemek, toplamak

PDF Eraser Free

yirçi T.i	Şarkıcı
yornağ éd- T.bf	Yormak
yowud - T.f	Bir kimsenin yaklaşmasına izin vermek
yurdçu T.i	Göç öncesinde Kaşkayların gidecekleri yeri seçen ve orayı kafile gitmeden önce keşfeden kimse, rehber
yus- T.f	Yıkamak
yus- T.f	Saçı yolmak, çekmek
-Z-	
zağ T.i	Üzerlik adlı bitkiyle birlikte nazardan korunmak için ateş üzerinde yakılan bitki
zâr - T.f	Miyavlamak
zârenci F.i	1)Üzgün, hali iyi olmayan 2)Kaşkay müziğinde bir şarkı adı.
zéhñ F.i	Düşünce
zehr-i mâr F.t	Yılan zehri
zîn F.i	Eyer
zînet A.i	Süs, bezek
zühr	Öğle vakti. Öğleyin.
zulumât A.i	Karanlık

KAYNAKÇA

ABRAHAMIAN, Ervand, *Modern İran Tarihi*, Çev: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

AHUR, Şehram, *İran'da Yaşayan Kaşkay Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2001.

AKSOY, Alper , “Kaşkay Türkleri”, *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı:7, Ankara, 1980.

ATTAR, Aygün (Haşimzade), *İran'in Etnik Yapısı*, Ankara, 2006.

AZER, San'an, *İran Türkleri*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1942.

BALA, Mirza, “Kaşkay” <http://www.angelfire.com/or3/etnografya/depo1/kaskay.htm> (11.08.2012).

BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

BAŞDAŞ, Cahit, “Türkiye Türkçesindeki Asli Uzunluk Belirtileri”, *Turkish Studies*, c.2/2, 2007.

BECK, Lois, *The Qashqa'i of Iran*, Yale University Press, New Haven and London, 1986.

BEKSAÇ, A. Engin, “İran” *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul, 2000, c.22.

BENZİNG, Johannes, MENGES HEINRICH, Karl, *Tarihi Türk Şiveleri*, Çev: Mehmet Akalın, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.

BLAGA, Rafael, *İran Hakları El Kitabı (Handbook's of Iranian Peoples)*, 1991.

BURAN, Ahmet, ALKAYA, Ercan, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

CAFEROĞLU, Ahmet, “İran Türkleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, sayı:50, Ankara, 1966.

CAVANŞİR, Babek, *Kaşkay Türklerinin Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ortaçağ Tarihi Program, İstanbul, 2001.

ÇELİK, Muhittin, *Kaşkay Türkçesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi) Malatya, 1997.

ÇELİK, Muhittin, "Kaşkay Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, c.20.

ÇELİK Muhittin,"İran'daki Kaşkay Türkleri",
www.tdkdergi.gov.tr/TAE/1998_05/1998_05_15_celik.pdf , (20 Ağustos 2012).

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lugat*, Aydın Kitabevi, 22. Baskı, Ankara, 2005.

DİLAÇAR, Agop, *Türk Diline Genel Bir Bakış*, TDK Yayınları, Ankara, 1964.

DOERFER, Gerhard, "İran'daki Türk Dilleri", *TDAY-Belleten*, Ankara, 1969.

DOERFER, Gerhard, "İran'da Bir Dilbilim Araştırma Gezisi Üzerine Rapor", Çev: Semih Tezcan, *TDAY-Belleten*, Ankara, 1973-1974.

DOLATKHAH, Sohrab, "The Kashkay People, Past and Present", *Bilig Dergisi*, Spring, sayı: 53, 2010.

ERENOĞLU, Dilek, "Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma", *Turkish Studies*, cilt:6, sayı:4, 2011.

ERGİN, Muharrem, *Türk Dilbilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2002.

ERGİN, Muharrem, "Kaşkay Türkleri Üzerine Açıklama", *Türk Kültürü Dergisi*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, sayı:6, Ankara 1963.

GABAİN, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri*, Çev: Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

GÜLSEVİN, Gürer-BOZ, Erdoğan, *Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984.

HALACOĞLU, ALBAYRAK, Recep, *Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu*, Ankara, 1992.

HEYET, Cevat, "İran'daki Türk Kültürünün Durumu", *Tika 1. Uluslar arası Türkoloji Sempozyumu*, Yayına Haz. : İsmail Aydoğan, Zuhâl Yüksel, Ocak Matbaası, Kırım, Ukrayna, 2005.

JOHANSON, Lars, BULUT, Christiane, *Turkologıca 62, Turkic-İranian Contact Areas Historical and Linguistic Aspects*, Harrosswitz Verlag, 2006.

KAFKASYALI, Ali, *İran Türkleri*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2010.

KALAFAT, Yaşar, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk inançları* "<http://turkoloji.cu.edu.tr/Halkbilim>, (17 Ağustos 2012).

KALAFAT, Yaşar, *İran Türklüğü-Jeokültürel Boyut-*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005.

KANAR, Mehmet, *Farsça Dilbilgisi – Konuşma, Çeviri Tekniği, Farsça-Türkçe / Türkçe-Farsça Sözlük* – Say Yayınları, İstanbul, 2011.

KARAARSLAN, Mehmet, "Başlangıçtan Günümüze Kaşkay Dili ve Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler", *Karadeniz Araştırmaları*, sayı: 31, Güz 2011,

KARAHAN, Leyla, "Yükleme (akuzatif) ve İlgi (genetive) Hali Üzerine Bazı Düşünceler", *Leyla Karahan/turkoloji.cu.edu.tr./Yeni%20Turk%20DİLİ/leyla_karahan_yukleme.pdf*, (23 Ağustos 2012).

Kardaş Edebiyatlar Dergisi(1999), "Birinci Uluslar arası Azerbaycan Tanıtım Sempozyumu", 3-5Aralık,1998, Şereftana/TebriZ Çağlayan Matbaası Erzurum, Haziran 1999 KARTALLIOĞLU.

Yavuz –YILDIRIM, Hüseyin, "Azerbaycan Türkçesi", *Türk Lehçeleri Grameri*, Editör: Ahmet B. Ercilasun, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

KORKMAZ, Mehmet, *Zerdüşt Dini, İran Mitolojisi*, Alter Yayınları, Ankara, 2010.

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

LAZİBOĞLU, Hâlid, "İran Türkleri", *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi*, sayı:7, Ağustos, 1980.

LAZİBOĞLU, Hâlid, "İran'da Ne Kadar Türk Vardır, Nerelerde Otururlar?" *Türk Kültürü Dergisi*, yıl:XVIII sayı:211-212-213-214, Ankara,1980.

MAKSUDOĞLU, Mehmed, *Farsça Dilbilgisi*, A.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963.

MERDANÎ-İ RAHİMÎ, Esedullah, *Ferheng-i Lügat ve Istılahatı Türkî-i Kaşkayi*, Defter-i İntişarat-ı Ensarî Yayınevi, Kum, 2007.

NAĞISOYLU, Möhsün, *Azerbaycan Dili*, Zirve Yayınları, Azerbaycan, 2001.

ORHONLU, Cengiz, “İran Siyasi Hayatında Kaşkaylar ve Oynadıkları Rol”, *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 56, Ankara, 1967.

ÖREN, Mehmet Metin, *İran Türkleri Hürriyet Hareketleri*, Yayına Haz. : Selçuk Alkın, Mars Matbaası, Girne, 1998.

ÖZTÜRK, Osman Metin-SARIKAYA, Yalçın, *Kaosa Doğru İran*, Ankara, 2006.

SAFFET, Reşit, *İran’da Türk Katliamı*, Türk Yurdu Dergisi, sayı:20-214, Ankara, 1929.

SARIKAYA, Yalçın, *Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran’da Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008.

SARIKAYA, Yalçın, *İran’da Milliyetçilik ve Bölgeye Yansımaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2007.

SPULER, Bertold, *İran Moğolları – Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350 –*, Çev: Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1957.

SÜMER, Faruk, “İran’da Yaşayan Türk Oymakları: Kaşkaylar”, *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl: X, sayı: 120, Ankara, 1972.

TARAY, Cemal Hüsni, “Kaşkailler Meselesi ve Karmaşık İşler”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 1963.

TEKİN, Şinasi, “Eski Türkçe”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

TEKİN, Talat, *Makaleler I/ Altayistik*, Yayına Haz. : Emine Yılmaz- Nurettin Demir, Grafiker Yayınları, Ankara, 2003.

YEŞİLBURSA, Behçet Kemal, ”Kaşkaylarda Uygulanan Toprak Reformları ve Esasları”, *Türk Kültürü Dergisi*, c: 28, sayı:314, Ankara, 1989.

ZÜLFİKAR, Hamza, *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

EK

(Metnin orijinalinden örnekler)

UZAQ YOL
Şeir toplusu
Ərsalan Mirzayi

tifan gəlmiş ağacları lüt edir
Cəvr tikəni ayaqları şit edir
E! köçmüşdür yurd ocağı tüt edir
İşqlərin birbirinə çalışır
Sönmüş ocaq çox can çəkir alışır

ISBN 978-600-90193-6-1

آی وگوڤن

تبارك بو "مشكـى پئى دن
تۆكدۆ پئىمانايا مئىدن
اوچدو يئره گلىدى گؤيىدن
منى مستـى الست ائتىدى

آچدى زولفو سپىدى لوزه
اوندا تكليف ائتىدى بيزه
مئى تۆكدۆ پئىمانا گؤزه
او منى مستـى مست ائتىدى

گؤردۆم او نازلى جانانى
باغلادى يئنگى پئىمانى
ائدمه ديم جانى قوربانى
اؤزونه منه دوست ائتىدى

باش گزدى بو تندن آيرى
بىر دى: گؤره مندن آيرى
يار بولمادى سندن آيرى
كىم بو گؤزۆ پرست ائتىدى؟

مرحبا بو زولفو چينه
او "احسن الخالقينه"
آى لوزه او آى و گؤونه
كى بو قاشى پيوسيت ائتىدى

"ارسلان" دئر جانانىنا
عقله، دينه، ايمانينا

اوت دوشسون رقيب جانينا

آرتيق گؤينوم پابست ائتىدى

۱۳۷۴ - سميرم - اصفهان

خاطیڙه

دور آی شاهدي "گل رخم"
آی، آی پاراسی جار یوخوم
بیر بیزی منظوره گتیر
بو مجلیسی نوره گتیر

گاهئی داوآدان بیـمارا
گاه سیـتارا گاهئی تارا
سال سسی سنتوره گتیر
گاهئی مئی دن وئر خومارا

آیی هاردان چاخارتمیشانگ
قییامتئی قوپارتمیشانگ
قره شامئی آغارتمیشانگ
ایسرافیلئی سوره گتیر

بو لحظه خاطیڙه قالا
سن اوینا تا موطروب چالا
هر زمان یادئ خیر اولا
اوینا بیزی شوره گتیر

اگر قصدینگ وار تۆکنگ قان
بو سن بو دار بو "ارسلان"
قوش منی مأموره گتیر

۱۳۷۴_ پاییزی_ فیروزآباد

عشق اوغلانئى

هر كس كى عشقندن سؤز دئيه
هر كس مندن نيشان سهيه
من ديلينگ قوربانئى يام
من عاشيقلار سولطانئى يام

عاشيغام سارالمام، سولمام
بو دامدان هئچ خالاص اولمام
هئچ زامان ناسيپاس اولمام
گييريفتارئى موزگانئى يام

هر كس كى عشق خطاسئى ديئر
مجنون عشقينگ آتاسئى ديئر
داغ و داشا ياتاسئى ديئر
منده عشقينگ اوغلانئى يام

بيلينگ كى عشقندن سرخوشام
چوخ دئميشم_ دانئيشميشام
عقل و هوشو اونوتموشام
مئى ينگ فينجانئى جانئى يام

او تير كى يار چكميش دؤشه
لوره گيم قاناقريشه
آتير كى منه ائتيشه
من او تيرينگ كمانئى يام

گوردوم دارينگ منصورونو
حقيقتينگ سنتورونو
باخديم بيلديم منظورونو
وئر كى منده چالانئى يام

او داغئى كى مجنون گزميش
بي سوتون كى فرهاد قازميش
هر داشينا بير سؤز يازميش
منده ائله قازانئى يام

اجل گلنده جان آلاز
يارئى گئدر يارئى قالار
مخلوق ايگى بئيله اولار
منده بوردا قالانئى يام

من جيگري قان گوزو ياش زنىد و عارفلارا يولسداش
من او سير ساخلايان سيرداش هر سير سوزونگ پينهاني يام

بو دلى هر چند عاشيق دىر اما سوزلرى آچىق دىر
باخما وضعيم قارىشىق دىر
من ائلينگ ارسلان ئيام

۱۳۷۴/۱۱/۱۵ _ خنج لارستان _ قيشلاق

چيناريم

آغىر ائل ايچى سوزولن
گوزوم گوزونىدىن لوزولن
گوزدىن ياشينىڭ قوربانى يام
خوب يولداشينىڭ قوربانى يام

جوشغون بولاق ياشىل چيمن
"صولت" قدم قويان گزەن
سوسنلى سونبوللو سمن
داغ و داشينىڭ قوربانى يام

قونچا گولوم عومرو تالان
چيناريم داردان آسىلان
او خزان جووروندىن سولان
گوزەل ياشينىڭ قوربانى يام

ياشىل چولونىڭ چىچكىنىڭ
آغ لوزلرىنىڭ بىرچكىنىڭ
تر سونبولونىڭ گويچكىنىڭ
قلم قاشينىڭ قوربانى يام

آغىر ائل منىم ايمانيم
يولونا توكولسە قانيم
ساواشىندا گئىدسە جانيم
او ساواشىنىڭ قوربانى يام

دوستلوق يىلى اسە بىزە
هر كىم قانا بو سىر سوزە
وحدت گلر اولكەمىزە
او سىر داشينىڭ قوربانى يام

"ارسلان" دىر: قرە داغلار
اولومونىڭ گوزوم آغلار
لوزە گىم سنى قوجاقلار
اوجا ياشينىڭ قوربانى يام

ائل

بىزىم اغير ائل واريمىز
شكر تكين ديل واريمىز

قلم قاشلار آلا گوزلر
دويغولو ناغىل واريمىز

شئيدا بولبول بير قيزيل گول
"سولطان" كيمين گول واريمىز

حق آيتى "جهانگيرخان"
مجنون و عاقىل واريمىز

"انگليس" دوشونده توران
بىزىم جوشغون سئل واريمىز

ائلىمىزده آنا وار دىر
گوللو ياشىل چؤل واريمىز

عهدىمىزى ساخلامىشاگ
موحكىم سىنمىز بئل واريمىز

باتمىش گونونگ كئنه چالسىن
زاغ واريمىز هئل واريمىز

بىز توركگ بىز قاشقايى ياگ
اغزىمىز ايچىنده شيرىن

بىزىم ائلده گوموش لوزلر
ياخچى متل شيرىن سوزلر

ايكى نرگىز، ايكى سونبول
"يوسفلى" تكين بولبول

"داوود" تكين سىتار چالان
"مادون" كيمين سىرتى نا هان

عزت اهوبنى قايران
"صولت" كىم دوشمن يوموران

گولوموزده سونا وار دىر
آرخامىزدا دونا وار دىر

گچن گونه آغلامىشاگ
ائلىم سنه باغلامىشاگ

سولموش گوللرىنگ آچىلسىن
دوشمىنگ گوزو كور اولسون

یتیم یال "عسوز" غمیندن
دونا "منصور" قلمیندن
"ارسلان" ینگ قلمیندن
بیزیم اوزاق یول واریمیز

۱۳۸۰ - شیراز - زرقان

مرحوم اوستاد حبيب خان گرگين پور بۇيۇگ سىتار چالان و قاشقايى موسيقى سىنىگ
اتاسى ايچون

غملى سىتار

غملى سىتارنىڭ سسىنى
ياشىل بولبول ھوسىنى
دولان سال داغلارا سسلن
آپار گۇۋى باغلارا سسلن

آچىل سحر چاغلار كىمىن
دايان اوجا داغلار كىمىن
اوپنا گول بوداقلار كىمىن
دوشمه تورپاقلارا سسلن

گل قوتار سن آيرىلىغى
سنى تارى بو شولوغو
جانىم گۇزۇنگ موشتولوغو
آپار اوزاقلارا سسلن

"چاه مارى" نىڭ ياشىل دوزۇ
سىتار گۇيىنۇندە كى سۇزۇ
جئىرانىم سورمەلر گۇزۇ
سال بو دوداقلارا سسلن

"چاه مارى"، "چار كوهو نك" داغى
گون گئدىر جئىران بالاغى
گۇزۇنموش دور "مكو" باغى
گلىر ياتاقلارا سسلن

ائله سان بىر ياز پسىنى
حبيب خان دىرلىگ قسىنى
جئىران گزىر كۇرپهسىنى
اۇرگىد اوشاقلارا سسلن

لۇزۇنگدە كى گون آيلار
بوغولموش بو ھارايلار
گۇزۇنگدە قانلى چايلار
سال بو بورماقلارا سسلن

باغچالاردا ایپک اۆلمۈش
اگر نازلی چیچک اۆلمۈش
دئیرلر یالان گرچک اۆلمۈش
سۆیلە یارپاقلار سسلن

گۆز باغلارام "داوود" چالا
"فرهاد" نیگار" - "محمود" چالا
نیگار داغی "فرود" چالا
آغیر اویماقلار سسلن

باخ "چاه زال" ینگ بویناغیندا
"ارسلان" اینگ دوداغیندا
قار یاغاندا جان داغیندا
سال سسینگ داغلار سسلن

۱۳۸۶ - شیراز زرقان

چۇللىر

چايلارنى قانلى چۇللىر
عطر و ريحانلى چۇللىر

قورودو قونچا گوللىر
آچىلا باغلى قوللار

قورودو گولو قونچا
سوزولر دامچا_ دامچا

داغىنان داشى يورد دور
گوزومونگ قاشى يورد دور

شام چاغى آيى ھانى؟
گوزومونگ پايى ھانى؟

چۇللىر دومانلى چۇللىر
نئيه قان ايسى وئيرى؟

چۇللىر باغلاندى يوللار
گل ال وئىرگ بىر_ بىر

چۇللىرىنگ باغى باغچا
گوزلر يىمىنگ بولوتو

چۇللىرىنگ باشى يورد دور
ائل قىدىمى گوز لوسته

چۇللىرىنگ چايى ھانى؟
باخيشلى قونچا گولدىن

ياشیل قوشما

من سنی دۇنيادان باش تر چوخ سئرم
دريالاردان گۇزۇم ياش تر چوخ سئرم
قان لۇره گيم مجنون اولوب داغينگدا
اولما داغدان لۇره گ داش تر، چوخ سئرم

مسجيدىمى كمان قاشدان سئوهرم
من موهرومو لۇره گ داشدان سئوهرم
عابد كيمين من تورارام نامازا
سنى سحر من او باشدان سئوهرم

سن گلنده لۇره گيمه شعر گلير
قوشما_ قوشما اتكيمه شعر گلير
هر وقت سئرم آي لۇزونگى اوخشايام
يالينغيزام كۇمه گيمه شعر گلير

ديلنچى يم ديليم انگلا گۇزه ليم
بير باخيشدا ديليم باغلا گۇزه ليم
بير گول اۇپوش گول دوداقدان وئر منه
شاه باغيندان گول باغيشلا گۇزه ليم

بيلميرنگ بو گئجه سن سيزلميشم
دردىمى "ناكسدن" من گيزلميشم
ايرىلىقدان دۇن يولومو كوتا ائد
عشقينگ باشخاريسيندا ديزلميشم

گچن گئجه

گچن گئجه دوشده گوردوم
گره چین۔ چین اوزاق زولفونگ
خالینگ دانا، زولفونگ داما
بهشت و بو گولوستانلار
من او مجنون ی "دلخسته"
شیرین۔ شیرین، شیرین سوزونگ
منم صنعان بو هیجراندان
گئدیب الدن میسیلمانلیق
هانئی عاشیق بو دونیادا
هر مجلس کی باشلایارام
آدی کی دائم دیلیمده
سن اینصاف وئر هانئی ایشینگ

هیجراندا گور "ارسلان" ی

میسکین گئدایا بنگزر یار

۱۳۷۵۔ فیروزآباد

ائلى سئو

سن اگر ائلى سئونگ ائل سئور سنى
ائل اگر سنى سئوه باخمايانگ ياشيئل
اوجالار سن گون باتان گولكهسى كيم
عومرونك قيسا

ايشيغينگ آچاق
گئجه يولدا اولدوزوم
اوجال آلچين كيمي اول آليجى قوش سن ائلى سئو

بورماغينگ گوز ياشيلارنى دولاندا
او ساريئنگ سيمي چايئندا
شئيدا بولبول چيله ينده
سنيئنگ او گول بوغازئنگدا
گئدن آغير ائلى ياد اند
هم سارا سال سن گوزه ليم هم ديله چال سن

سن اگر ائلى سئونگ ائل سئور سنى
باخ ائله ياشيئل ائلى سئو
سن اولانگ ائل ديريئر
ائل اولماسا سن اوله رنك
ائلى سئو سن

ائلى سئو سن، ائلى سئو...

۱۳۸۴_ شيراز

فرود و فرهاد

سنيڭ سازينگ سسى عشقنيڭ ديلماجي
سنيڭ قولاج قولونگ هونگر آغاجي
سس سسه قوشاندا قارداش و باجي
سان پيريلر آي ايجينده توي ائدير
گونده گلير داغدان چيخير بوي ائدير
چكيلنده كرنا سحره قولاييلار
قيز گلينلر اويناياندا هئيلر
بیر غم گلر لوره گيمي هئيلر
باشيم اوجو بير قيزيل آي اوينايار
گوزوم جوشار يئر لوزو چاي اوينايار
او بورخولان بورماقلارا آند اولسون
ايگيدلره دايماقلارا آند اولسون
سن گوردوگونگ بويماقلارا آند اولسون
صدق ي دلدن ايگي گوزوم قوربانينگ
قابلينگ دهيل منيم اوزوم قوربانينگ
سنه قوربان دور دولانگ چؤللره
دوت اليمدن آپار مني ائللره
كيپريك كيمين ميضراب چال او تئلره
گل تا گئنه غم سازينني باغلاياگ
گچن گونو يادا سالانگ آغلاياگ
كيپريكمدن جازي يولا چكيله
اتكيمدن قهوده گوللر اكيله
چال تا گئنه گئدن دارغا بوکوله
غملي بولبول او شاه ميرزا ياد اول
ماه پرويز تک گوزهل دارغا ياد اول

سن چالاندا اوينار حور و پريسا
اولموش ايسه گننه ديرتيلر "عيسا"
"خسروؤ" مقاميندا سن بير "نكيسا"
"فرهاد" يميز شيرين شيرين چال گننن
فرود ائيله غم گؤينومدن آل گننن
"ارسلان" ام منيم ديليم لال اولموش
آل بوياغيم گؤرنه سؤزوم كال اولموش
لؤزهگ ياخچى سنينگينان حال اولموش
گؤزوم قچر لوزونگه بير آي بيچر
سنى ائله او "باربود" دان تاي بيچر

۱۳۸۱ - شيراز - زرقان